

10 jaar muggenburg

10 jaar muggenburg van weiland tot woonland

E.P. Barendregt
A.C. Jansen
F.G.J. v. Zwam

10 jaar Muggenburg
van weiland tot woonland

Technische realisatie Uitgeverij Pirola Schoorl

ISBN: 90.6455.183.9

met dank aan:

Bouwfonds Nederlandse Gemeenten Haarlem
Makelaardij S.C.Bakker Schagen
Makelaardij Wilberts en Koning Schagen
VBK Schagen bouwbedrijf b.v. Schagen
Makelaardij Vlieg vastgoed groep Schagen
Makelaardij Vis Schagen
S.V.Schagen / Spartahal Schagen
Karwei Schagen Schagen
Snippe B.V. Winkel
Makelaardij J.Q.Schouten Schagen
Fa.N.J.Sijs Obdam
Spaansen transport B.V. Winkel
Alpha Hypotheken Alkmaar

deze bedrijven en/of instellingen hebben de uitgave
van dit jubileumboek financieel gesteund.

10 jaar Muggenburg

van weiland tot woonland

onder redactie van

P. Barendregt

A.C. Jansen

F.G.J. van Zwam

Uitgegeven ter gelegenheid van het 10 jarig bestaan van de wijk Muggenburg
in de gemeente Schagen.

Uitgegeven door Belangen Vereniging Muggenburg

september 1994

INHOUD

voorwoord	5
inleiding	6
prehistorie	
muggenburg door de eeuwen heen	8
historie	
de achtertuin van slot schagen	31
tram	
een spoor door muggenburg	40
verleden	
muggenburg na de 19e eeuw	64
verzetshelden	
oorlog en verzet	72
hun naam leeft voort	78
verzetsmonument	105
opbouw	
de wijk muggenburg	110
de wijk in beweging	
wijkvereniging	131
muggenburg leeft	137
vrouwen advies commissie	138
monumenten en cultuur	141
slot	
slotwoord	150
literatuur en bronnen	151

VOORWOORD

“Rond de zestiger jaren had nog niemand ooit van Muggenburg gehoord, al bestond die naam sinds vele jaren. Er was ondermeer een weg met die naam. En praktisch als de West-Friezen zijn, is de latere woonwijk naar die weg genoemd”.

Zo begint het hoofdstuk over de opbouw van de wijk Muggenburg. Een zin uit mijn hart gegrepen. Uit het boek blijkt, dat de samenstellers nu al trots zijn op hun wijk. En op Schagen. Zij voelen zich Schagenaars. En terecht!

Daarom is het ook goed dat ze het boek hebben geplaatst in het geheel van de Schager geschiedenis en het Schager heden. Je leest de verschillende onderdelen dan ook met veel plezier. Een boek voor de bewoners van Muggenburg, maar tevens een boek, dat zeer veel inwoners van Schagen zal boeien.

Het begint met een heel interessante en nuttige uiteenzetting over de archeologie van onze gemeente. Dan volgt de geschiedenis rond het slot van Schagen en de plaats die Muggenburg daarbij heeft ingenomen. Uitvoerig komt het stoomtramtijdperk van ongeveer vijftig jaar aan de orde. Dit stuk vergane glorie is boeiend beschreven.

Ik ga u niet verder uitleggen, waar het boek over gaat. Lees het, het is de moeite waard.

Nog een paar woorden over de opbouw van de wijk. Meer en beter dan ik heb gehoopt en verwacht. Mijn vrouw en ik maken zeker een paar keer per week een wandeling door of rond de wijk. En daar genieten we elke keer weer van.

Tot slot de wijkvereniging. Die is goed begonnen. Ga zo door, want een wijk als deze - toch wat klein en geïsoleerd gelegen - staat of valt met de manier waarop de bewoners met elkaar samen wonen en leven. Als oud burgemeester van Schagen en inwoner van deze mooie gemeente, doe ik graag een beroep op alle Muggenburgers om van deze stedbouwkundig goed opgezette wijk een fijne leefgemeenschap te maken.

H.de Wilde
Oud burgemeester van Schagen

INLEIDING.

"10 jaar Muggenburg, van weiland tot woonland" is de titel van een unieke eenmalige uitgave ter gelegenheid van het 10 jarig bestaan van de wijk Muggenburg in de gemeente Schagen.

Dit boek handelt niet alleen over de laatste 10 jaar Muggenburg, maar probeert een beeld te geven van de wijk, de bewoners en zijn historie. In dit boek wordt op een eenvoudige en beeldende wijze geschreven over de navolgende onderwerpen:

- de prehistorie
- de historie
- de trambaan
- de periode na de 19e eeuw
- de verzetshelden
- de opbouw van de wijk
- de eerste 10 jaar Muggenburg

Het boek begint in de eerste eeuwen van onze jaartelling en verteld over de prehistorie van onze wijk. Op een begrijpelijke wijze maakt u kennis met de vroegste bewoners, hun woningen en hun omgeving. Door een uitgebreid relaas over de opgravingen krijgt u een goed beeld hoe onze voorouders hier leefden.

In het hoofdstuk over de historie krijgt u een indruk hoe de Heren van Schagen de landerijen

van Muggenburg verdeelden. Ook komt u aan de weet, hoeveel de huurprijs was van een stukje groedland of een stukje weidland of hoe de boeren van Muggenburg moesten zwoegen voor de kasteelheren.

Door te schrijven over de historie van de trambaan krijgt u een goede indruk van de stoomtram die elke dag door onze wijk reed op weg naar verhalen en anekdotes waarbij u zich waant in 1920.

Wanneer we wat vorderen in de tijd, nemen we u mee naar het Muggenburg na de 19e eeuw. U loopt er een rondje Muggenburg, ontdekt de vissersbootjes en de boeren die hun land bewerkten. Ook de woningmarkt en het dagelijks leven uit die tijd wordt op duidelijke wijze beschreven.

In het hoofdstuk verzetshelden komt u meer te weten over het leven en de daden van personen, waar uw straat naar is vernoemd. Wie was de man of vrouw die zijn of haar leven in de waagschaal stelde, wat bezielde deze mensen en bovenal, wat hebben ze gedaan gedurende deze moeilijke oorlogsperiode.

Het verhaal over de opbouw van onze wijk vangt aan eind 1965. Via plannen voor Groot-Schagen, structuurschetsen, ontwerp bestemmingsplannen en raadsbesluiten komen we in het hui-

dige bestemmingsplan van onze wijk. Daar wordt op heldere wijze uitleg gegeven over de groenvoorziening, de waterhuishouding, de geluidswal en de speelvoorzieningen.

Het boek sluit af met een verhaal over de huidige wijk, waarbij u moet denken aan de monumenten, de wijkvereniging en de bewoners.

Het is een uniek boek geworden, dat bij iedere wijkbewoner in de boekenkast thuis hoort. Want in ons jachtige bestaan is nauwelijks tijd om de wervelende gebeurtenissen rond onze nieuwe wijk te volgen. "Later" zullen we dan terug kunnen bladeren in ons leven en ons geheugen waarbij we hopelijk met genoeg de vele fragmenten en hoogtepunten van 10 jaar Muggenburg opnieuw beleven. 10 jaar waarin de wijk Muggenburg groeide, er meer inwoners kwamen, de eerste sociale contacten voorzichtig op gang kwamen en bovenal door een kleine groep enthousiaste mensen de eerste verenigingskar werd getrokken.

Een boek dus waarin alle mooie momenten van onze wijk bewaard blijven.

Het samenstellen van dit boek heeft ruim drie jaar in beslag genomen en is niet eenvoudig geweest. Mede dank zij de medewerking van heel

veel enthousiaste mensen is het mogelijk gebleken informatie voor een boek als dit te verzamelen. Het is een taak geworden om de verhalen, namen en beelden in dit boek voor het nageslacht vast te leggen. Het lezen van dit boek en het bekijken van de vele foto's, prenten, oude documenten, publikaties en tekeningen zal u met plezier de reis van het Muggenburg van toen tot aan onze huidige wijk laten beleven.

Het redactie team
E.P.Barendregt
A.C.Jansen
F.G.J.van Zwam

"Onze persoonlijke dank gaat uit naar iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan de realisatie van dit jubileumboek. Wij hebben alle medewerking, van klein tot groot, bijzonder gewaar-

Van weiland tot woonland

PREHISTORIE

Muggenburg door de eeuwen heen

Naamgeving

De naam Muggenburg is van tamelijk recente datum; op de kaart van Hendrik de Leth uit 1730, staat het gehele gebied begrensd door de Grotewallerweg, Muggenburgerwegje, Tjallewalervaart en de dijk langs de Hoep en de Gracht, aangegeven als "De Meer". Deze naam suggereert een verleden als waterplas, hetgeen zeker nooit het geval is geweest. Wel is het zo dat wat

nu "Witte Paal" heet, deel uitmaakte van hetzelfde gebied. Geheel in het zuiden, bij het Muggenburgerwegje, staan op dezelfde kaart twee huisjes met daarbij geschreven "Miggenburg". Een verklaring voor deze vreemde naam moeten we zoeken in vergelijkbare namen in de omgeving: "Lollenburg, Kieftenburg, Koetenburg", maar ook in de Geestmerambacht, waar we de

Kaart van Hendrik de Leth uit 1730 waarop de naam "Muggenburg" * voor het eerst voorkomt.

"Burggraft" vinden. Het woord "burg" is in dit laatste geval synoniem met "Dijk". De Burggraft is namelijk het water dat langs de Langedijk loopt van Broek tot in Oudkarspel.

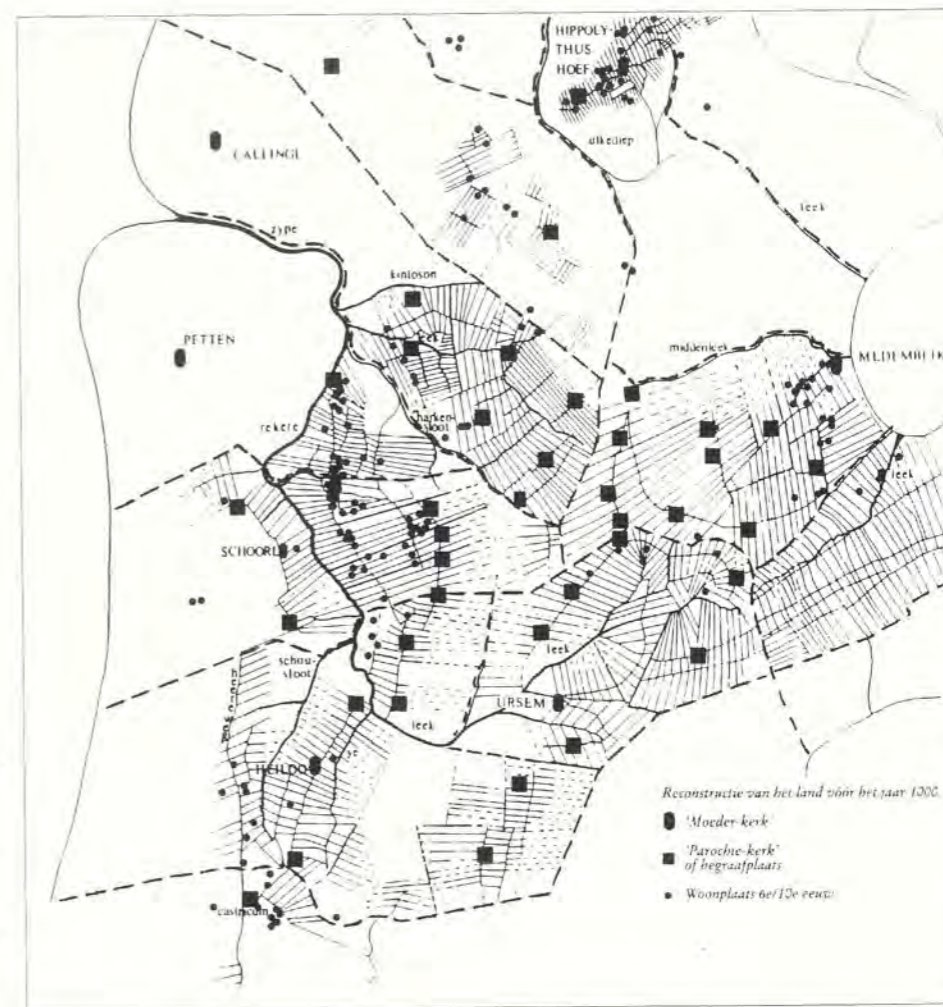
Concluderend kunnen we zeggen, dat de naam Muggenburg is afgeleid van de naam van het dijkje dat de polder in het zuiden beschermd tegen water uit de Witsmeer, de tegenwoordige polder Schagerwaard.

Vóór de aanleg van de spoorlijn werd De Meer in tweeën gedeeld door de Meersloot. Dit water begint in het zuiden als een slootje, maar wordt snel breder en bereikt bij de sportvelden al de breedte van een heuse vaart. Het verloop van de Meersloot is tamelijk grillig, omdat het oorspronkelijk een natuurlijk water is geweest dat doorliep via De Laansloot tot in de (Gedempte) Gracht.

Ontstaan in de Middeleeuwen

In de eerste eeuwen van de jaartelling was het land achter de kust grotendeels onbewoonbaar geworden door een stijging van de gemiddelde stand van het zeewater, waardoor zoet binnenwater niet gemakkelijk naar zee kon stromen. Het land was te nat en zompig om er iets mee te kunnen doen. In deze omgeving kon echter veen uitstekend gedijen, zodat na enkele eeuwen er een pakket van minstens één, tot vele meters dik het oppervlak bedekte. Op dit hoge veen groeiden elzen en berken en waren er uitgestrekte heidevelden in een zacht glooiend landschap.

In de Vroege Middeleeuwen (500 - 1000 n. Chr.) raakte de kuststrook overbevolkt, waardoor men werd genoodzaakt het uitgestrekte hoogveengebied achter de kust te gaan koloniseren.

Gedeelte van de Noordkop zoals die er rond het jaar 1000 heeft uitgezien. Sommige van de kerken die hier op de kaart staan, zouden echter pas later (in de 12e en 13e eeuw) worden gebouwd.

Reconstructie van de "Villa Scagha" zoals die er omstreeks het jaar 1000 uitgezien kan hebben. Op de kaart staan de woonplaatsen aangegeven, waarvan sommige later tot terpen zullen uitgroeien.

Tot dan toe was de enige mogelijkheid om door te dringen in deze woesternij, het opvaren van de riviertjes en krekken die de natuurlijke afwatering van het veen vormden. Deze vaarwegen waren dan ook de uitgangsbasis voor de te ondernemen verkaveling.

Haaks op het water werden op regelmatige afstanden, parallel aan elkaar, sloten gegraven tot diep in het achterliggende veengebied, waardoor lange stroken grond werden ontwaterd. Zo'n onderneming geschiedde niet zo maar, doch stond onder toezicht van de Schout van het dorp dat uitbreiding van het grondgebied wilde hebben. Er waren strikte regels over de te volgen procedure en voor het eigendomsrecht van het nieuw verkavelde blok. Zo moest één tiende van het oppervlak ten goede komen aan de Kerk en de "Koning" (de staat). Het blok moest worden afgesloten met een "clesie" een afsluiting in de vorm van een dijk met een wetering (watergang) er naast, teneinde het water uit het onontgonnen veen in goede banen te leiden.

De basis voor de ontginningen bij Schagen lag bij Valkkoog, waar mogelijk een veenriviertje de grens vormde tussen de Gouw Kinhem (Kenne-merland) en Texla (Texel, toen veel groter dan

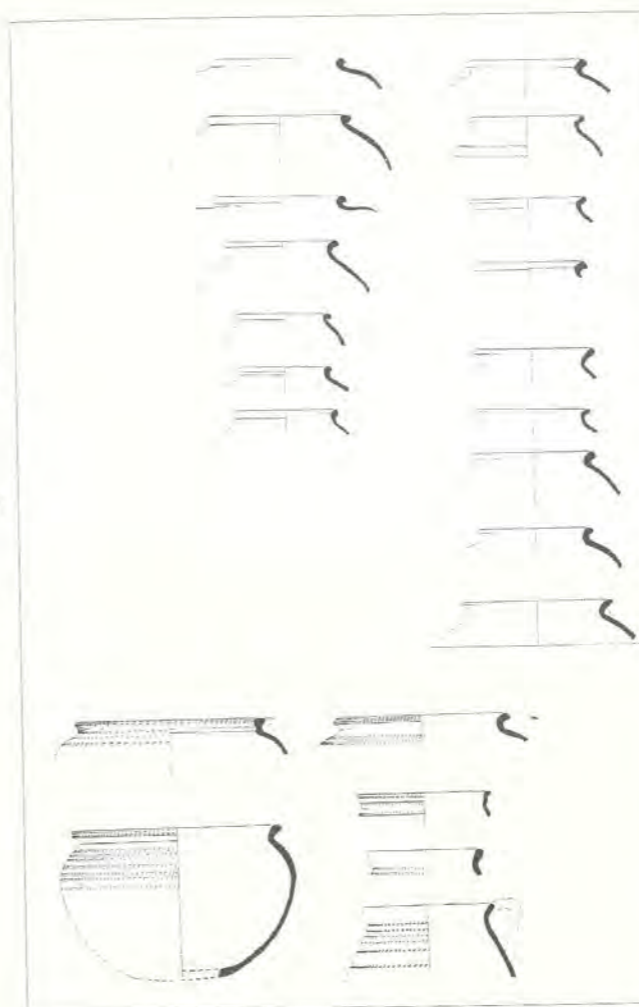
nu en nog geheel verbonden met het vasteland van Noord-Holland). In oostelijke richting werden sloten gegraven tot de maximale diepte werd bereikt. Halverwege het eerste blok werd de Tjallewallervaart gegraven die afwaterde naar het noorden op een daar aanwezige rivier. De oostgrens werd aanvankelijk gevormd door de Meersloot; later werd verder gegaan tot aan de Grotewallerweg. Ten slotte werd de verkaveling doorgetrokken naar de Leets, een oorspronkelijk veenriviertje, lopend tot aan de dijk die het water uit de Hooglandspolder moest keren, de Lutjewallerweg.

Hiermee was het grootste gedeelte van de verkaveling Schagen gemaakt.

De vroegste archeologische sporen uit de Vroege Middeleeuwen dateren uit de zevende eeuw en zijn gevonden onder een terpje langs de Tjallewallervaart en in een nederzetting aan de Molenweg. Waarschijnlijk zijn er meer sporen uit deze periode te vinden, maar zijn ze nog niet voor de dag gekomen.

De oudste vermelding in geschriften, uit het eind van de tiende eeuw, spreekt van de "Villa Scagha", de landstreek Schagen. "Scagha" is een Latijnse vorm van het inheemse woord "Scagon".

Reconstructie tekening van aardewerk, dat in de periode tussen 700 en 1000 uit Duitsland werd geïmporteerd, gevonden in Schagen.

De pioniers van de villa waren lieden die zich vestigden langs de Tjallewallervaart, ieder met zijn boerderij midden in de strook land die de zijne was. Zo is er een compleet dorp ontstaan langs het water. Ook langs de Meersloot en de Grotewallerweg werden boerderijen gebouwd, zodat Schagen bestond uit drie linten van bebouwing. Aan het noordelijk eind van het middelste lint werd waarschijnlijk al vóór het jaar duizend een kerk gesticht. Van de vroegste geschiedenis is maar heel weinig bekend: de oudste vermelding uit 989, betreft een schenking door Graaf Dirk II van 120 hectare land in Schagen aan het klooster van Egmond, dat kort daarvoor door zijn vader Graaf Dirk de Eerste was gesticht. Als de Schenking betrekking had op het gehele "koningsdeel" van de Graaf, was de ontginning Schagen 1200 hectare groot.

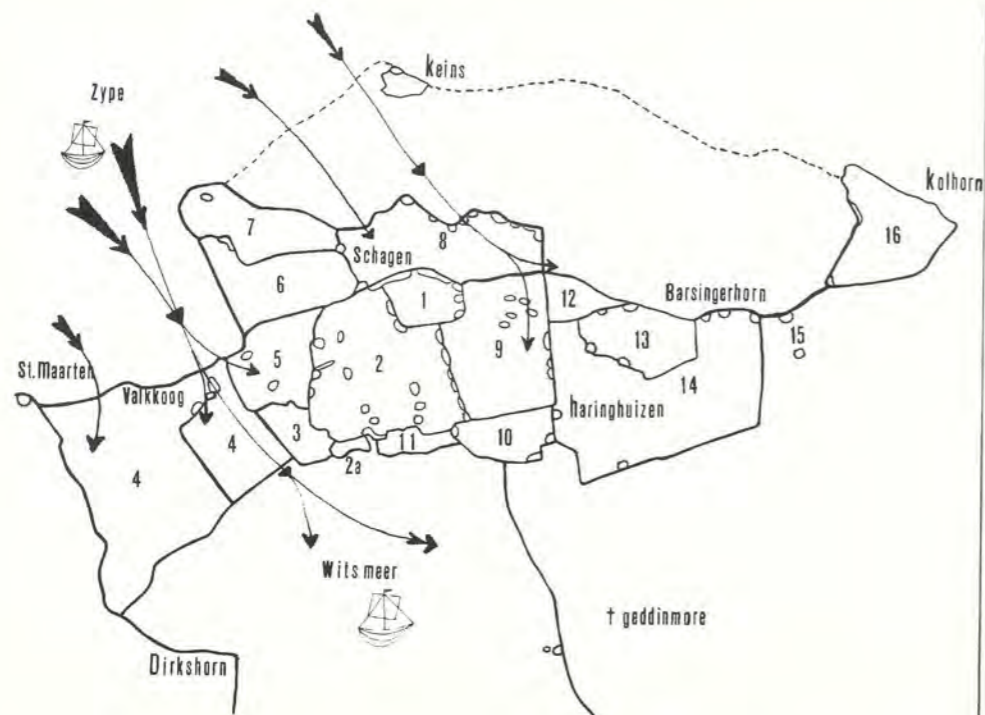
de zuurstof in de atmosfeer) zijn verdwenen. Zo zijn op vele plaatsen in het noordhollandse landschap meren ontstaan, zoals de Schagerwaard en de Heerhugowaard.

Door verdere stijging van de zeespiegel werd het uitstromen van water door de rivieren in het veenland onmogelijk en uiteindelijk liep er zout water via de rivieren naar binnen. Grote delen van Noord-Holland moesten worden ontruimd; vooral toen er in 1169/70 en in 1248 grote stormen in samenhang met springtij zorgden voor een ware ramp. Er moeten duizenden mensen bij omgekomen zijn. De dijken en kaden die men inmiddels had aangelegd rondom de akkers, bleken veel te laag en te zwak. In 1248 brak de dijk tussen Burghorn en Sint Maarten door en werd het water opgestuwd in de hoek van de Oude

Wateroverlast

De boeren die vanaf de zevende eeuw het land bewoonden, veroorzaakten door het bewerken van de grond een enorme daling van het maaiveld. Als veen eenmaal aan zuurstof wordt blootgesteld, gaat het oxyderen en verdwijnt uiteindelijk. In Groot Brittannië heeft men 130 jaar geleden in een veengebied een ijzeren paal in de grond gedreven om te zien hoe snel het maaiveld zou dalen als men het land ging ontwateren. Het resultaat is verbijsterend te noemen, aangezien er nu al meer dan drie meter veen is verdwenen!

Toen in de twaalfde eeuw, door een lichte stijging van de gemiddelde jaartemperatuur, de zeespiegel steeg, was het landschap achter de duinen zó laag geworden dat het op sommige plaatsen onder water kwam te staan. In Schagen en omgeving zal er zeker een meter van het oorspronkelijk aanwezige veen door inklinking en oxydatie (verbranden door

Tekening, die de situatie omstreeks 1250 weergeeft, toen de Burghornerdijk was weggeslagen en de West-Friese dijk nog niet was gesloten.

Dijk en de Valkkogerdijk. Deze laatste dijk brak op vele plaatsen en het water van de Zijpe voegde zich bij dat van de Schagerwaard. Aan de zuidzijde van dit meer braken ook de dijken waardoor er een verbinding kwam naar de

Heerhugowaard. Het zag er naar uit dat geheel West-Friesland door het water zou worden afgesneden van de rest van Holland. In de jaren na deze ramp werd er onnoemelijk veel geld besteed aan het herstel van de dijken. Telkens ontstonden

De "Keinsmerwiel", een foto die vertelt, dat ook na de sluiting van de dijk, kort na 1250, het gevaar van overstroming nog niet was geweken.

De terp Avendorp, een van de mooiste voorbeelden van terpen in West-Friesland. Ondanks het feit, dat er omstreeks 1830 veel grond werd afgegraven, steekt de terp nog steeds drie meter boven het omringende land uit.

den er weer nieuwe gaten en moest men weer opnieuw beginnen. Pas in 1251 was er een dijk gelegd van voldoende zwaarte om het water definitief te keren. De Valkkogerdijk werd in de dertiende eeuw ook wel "Vriesendyk" of "Scagherdam" genoemd. De enige herinnering aan de rampen zijn de vele "wielen", waaronder de Schagerwiel.

Leren leven met water

Voor de bewoners van Schagen betekende de wateroverlast uiteindelijk dat men zijn levenswijze volkomen moest aanpassen aan de nieuwe omstandigheden. In het veengebied werd voornamelijk graan geteeld, hetgeen als gevolg van overstroming van het land door zout water niet langer mogelijk was. De akkers van weleer waren veranderd in een kleiige wadvlakte waarop alleen schapen nog voedsel konden vinden. Ook het huis, dat gewoon op de vlakke grond was gebouwd, kwam in het water te staan. Pas in deze tijd ging men over tot het opwerpen van woonhoogten, de terpen.

Aanvankelijk bleef men wonen op de plek waar altijd het huis had gestaan, maar naarmate de wateroverlast groter werd, zocht men ook veiliger plekken op zoals op de flanken van de inmiddels aangelegde dijken.

Het bestaande slootpatroon werd grotendeels ge-

handhaafd, alhoewel men er veel werk aan gehad zal hebben om de klei, die achterbleef in de sloten daaruit te graven. De klei werd nu gebruikt voor het ophogen van de terpen en het aanleggen van de dijken. Aanvankelijk waren de overstromingen heel kalm van karakter en bleef er een fijn laagje slib op het land achter. Deze zeer fijne klei noemt men wel "pik-klei". In de winter van 1169 op 1170 vond er een enorme overstroming plaats die de bestaande openingen naar zee heel breed maakte, zodat het zeewater gemakkelijker en verder in het land kon binnenstromen. Waarschijnlijk is bij deze storm Texel los komen liggen van de rest van Holland. Een ander effect was dat aan de kant van de Zuiderzee het zeewater met elke vloedbeweging sneller naar binnen stroomde. Hierdoor werd het tot dan bewoonde land onder Wieringen hevig bedreigd en raakte herhaaldelijk overspoeld. Uiteindelijk deed de stormvloed van 1248 de laatste bewoners van wat nu de Anna Paulownapolder en de Wieringermeer zijn, de das om en moesten zij het gebied opgeven.

Inmiddels was men er bij Schagen in geslaagd een stelsel van dijken en kaden aan te leggen waarachter men redelijk veilig was. Vanaf Sint Maarten lag de "Scagherdam" tot aan de "Oudendijk". De Oudendijk liep door tot aan Lagedijk, zoals de naam zegt, een plaats waar men een inlaagdijk had aangelegd als secundaire waterke-

De West-Friese dijk, die vanaf 1250 het oude land van Schagen heeft behoed voor algehele overstroming.

ring. Hiervandaan liep de verbinding naar de Nes, op dat moment een echte zeedijk met daarboven het oude land in een onafzienbare wadvlakte. Delen van deze wadvlakten, waarin de oude sloten nog herkenbaar waren, werden omgeven door kaden en werden "Kagen" genoemd. Enkele tientallen jaren later, maar nog wel in de dertiende eeuw, waren alle kaden omgeven door een nieuwe dijk die we nu kennen als de Westfriese Dijk.

Ontwikkelingen tot 1980

Vanaf 1250 lag het restant van het oude veen onder een halve meter klei die erop was afgezet in de voorafgaande anderhalve eeuw. Het was, ondanks de dijken een vochtige boel in de polders, omdat men alleen water kon kwijtraken bij eb. Dit gebeurde door ondergrondse sluizen die waren voorzien van een kleppensysteem. Was er tegendruk van water van de zeezijde, werden de kleppen dichtgedrukt; was er daarentegen meer water in de polder dan erbuiten, stroomde het water zeewaarts. Bij een dergelijk systeem is de afhankelijkheid van een gunstige wind natuurlijk wel erg groot en kon men de polders ook niet erg goed droog krijgen.

De laag veen onder de klei bleef dan ook in perfecte staat.

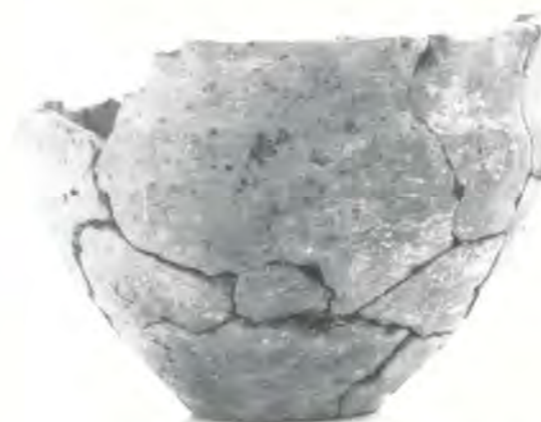
In de vijftiende eeuw begon men met het bema-

len van polders met behulp van windmolens. Hierdoor was men in staat een dusdanig waterpeil in te stellen dat er elders in de polders huizen konden worden gebouwd. De hoogtijdagen van de terpen waren geteld.

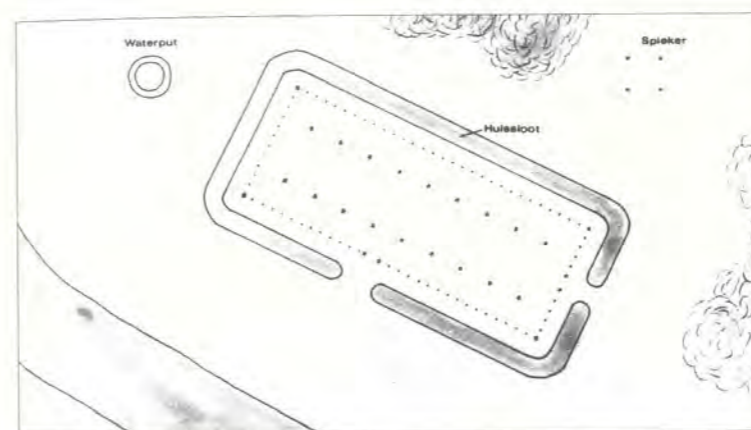
Een onverwacht nadeel van het bemalen van de polders diende zich aan: de veenlaag onder de klei begon te verdrogen en te verschrompelen. Hierdoor daalde het maaiveld sterk en kreeg men weer last van het water. Dieper malen was aanvankelijk wel de oplossing, maar zou een lapmiddel blijven totdat de gehele veenlaag was verdwenen. Toen lagen de kleilagen uit 2000 voor Christus en die uit de Late Middeleeuwen bovenop elkaar en was er geen inzakken van de bodem meer. Vanaf 1600 tot in onze eeuw vonden er in het landschap geen grote veranderingen meer plaats; en de boer....hij ploegde voort.

De eerste archeologische waarnemingen.

In de jaren na de tweede wereldoorlog groeide Schagen eindelijk uit haar jasje waarin het sinds de zestiende eeuw had gepast. Op bescheiden wijze werden er aan de zuidzijde enkele straten bijgebouwd en in de jaren zestig zelfs een heel wijkje: de Oranjobuurt. De nieuwbouw werd toen op een dag bezocht door een scholier uit Heiloo, die een grote liefde had opgevat voor

Kommetje van inheems-Romeins aardewerk uit de 3e/4e eeuw na Chr., gevonden in Muggenburg.

Plattegrondtekening van een boerderijtype, zoals dat in de Romeinse tijd veel voorkwam en waarvan de archeologen de grondsporen hebben teruggevonden.

Luchtopname uit 1982 van het gronddepot, waaronder de 1e Romeinse nederzetting in Muggenburg verborgen lag. Voorts is op de foto duidelijk te zien, hoe sommige sloten het verloop van oude kreek zijn gaan volgen.

alles wat oud was en archeologie was gaan studeren. Tussen de klonten klei die uit de bouwputten waren gedolven, ontdekte hij stukken aardewerk van inheemse fabricage. Bovendien trof hij enkele stukken "echte" Romeinse keramiek aan, zodat de inheemse scherven waren te dateren uit de eerste eeuwen van onze jaartelling. In 1967 schreef hij over "Sporen van Germaanse bewoning te Schagen". Het was de eerste keer dat een nederzettingsterrein uit deze periode zo ver noordelijk in de provincie was gevonden.

In 1974 en 1978 was het weer raak: bij de uitbreiding van de industrieterreinen Lagedijk en Witte Paal werden wederom woonplaatsen gevonden afkomstig uit de Romeinse tijd. Vooral de

met de tiende eeuw te vinden: ook hier veel scherven, een enkele kuil of een slootje, maar geen paalsporen.

In 1981 werd ten behoeve van grondopslag voor het uitbreidingsplan Waldervaart in Muggenburg een weggetje van Stelcon-platen aangelegd. De inmiddels zeer alerte Archeologische Werkgroep Schagen stortte zich op de uitgeworpen grond ... en vond de zoveelste inheems-romeinse nederzetting. In 1981 en 1982 werd het gehele terrein stelselmatig verkend door boringen en proefputjes. Er kwam een vracht aan materiaal boven, een waterput met een leuke vulling en diepe afvalputten met een enorme rijkdom aan materiaal. Overleg met het Instituut voor Prae- en Protohistorie aan de Universiteit van Amsterdam, het IPP genoemd, leidde er toe dat er voor de zomer van 1983 een opgravingscampagne werd georganiseerd.

De opgravingen van 1983.

De jonge Amerikaans/Nederlandse archeologe Linda Therkorn kreeg de leiding over het onder-

zoek dat werd uitgevoerd met studenten van de Universiteit en de Archeologische Werkgroep Schagen. Er werden enorme vlakken gegraven, waaruit tonnen scherven en botten werden geborgen. De concentraties materiaal waren op de ene plek nog dichter dan op de andere. Er werden sloten en greppels zichtbaar evenals kuilen waarin de toenmalige bewoners hun afval hadden gedeponeerd. De spanning steeg naarmate de plaats waar "Het Huis" werd verondersteld te hebben gestaan, werd genaderd. Toen het zo ver was, weer de ontgoocheling van het niet aantreffen van paalsporen.

Voor de goede orde moet worden verteld dat er toen geen rekening mee werd gehouden dat er een gehele grondlaag kon zijn verdwenen: nl. het veen. In de loop van het onderzoek zou dit verschijnsel pas duidelijk worden onderkend. Hierbij speelde het vinden van een skelet exact tussen de twee kleilagen, zonder spoor van een ingraving, een belangrijke rol.

Het was inmiddels duidelijk geworden dat de hoop een huisplattegrond te vinden wel opgegeven kon worden. Immers, de grondlaag waarin alle sporen van bewoning hadden gezeten, het

Het vinden van een skelet exact tussen twee kleilagen was een van de aanwijzingen, dat een complete veenlaag was verdwenen.

veen, was verdwenen en daarmee ook de sporen zelf. Alleen de kuilen en diepe sloten, die dóór de veenlaag heen waren gegraven in de wad-klei, waren nog zichtbaar. Alle onvergankelijke materialen, zoals botten en potscherven, waren er als het ware van bovenaf op neer "geregend" en lagen in één compacte laag opeen. Het was te verwachten geweest dat Linda Therkorn ontgoocheld de schep had teruggegeven aan de Archeologische Werkgroep en nooit was weergekeerd, doch enkele onverwachte fenomenen hadden haar aandacht getrokken en vastgehouden.

De "Afvalkuilen"

Bij het zeer voorzichtig leeghalen van de kuilen die werden gevonden in de nederzettingsslaag, was al gezien dat er heel vaak complete aardewerken potten tussen vooral botafval lagen of stonden. Soms bestond de gehele inhoud van een kuil uit maar één rechtopstaande pot. Dat er hierbij geen sprake was van afval, werd duidelijk. Het leek hier te gaan om een soort in de bodem begraven "Offers". Zulk soort offerande komen tamelijk vaak voor: vooral als bouw-offer. Denkt

Kookpot uit de 4e eeuw, met een groot aantal andere potten gevonden in een kuil in Muggenburg.

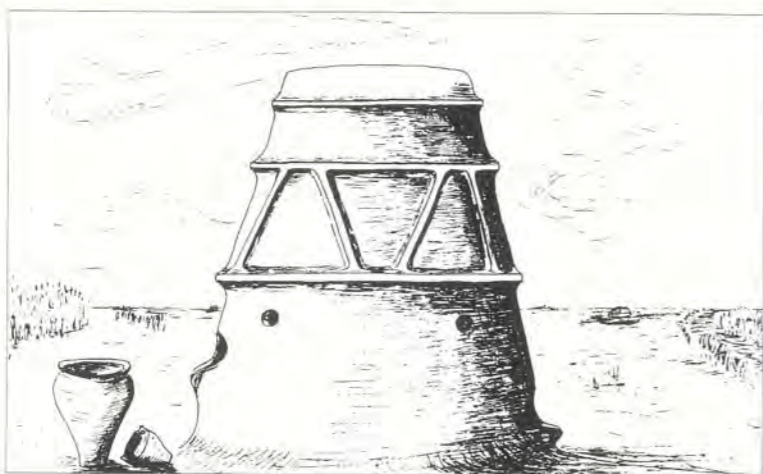

U niet dat dergelijke verschijnselen alleen maar in primitieve samenlevingen voorkomen! In de Middeleeuwen was het standaard gewoonte dat er onder de fundatie een offer werd gebracht in de vorm van een in de bodem ingegraven pot. Later veranderde de gewoonte wat en werd er geld ingemetseld. Regelmatig staat er in de krant dat bij de sloop of restauratie van een oud pand ingemetselde muntjes tussen de stenen vandaan zijn gekomen. Ook nu nog is het bouwen van een huis omgeven door een aantal rituelen. Wat dacht U van het feestelijk heien van de Eerste Paal of het leggen van een Eerste Steen (bij voorkeur door een kind) of het rijkelijk laten vloeien van het Pannebier? Draagt overigens niet de bruidegom zijn bruid over de drempel van het nieuwe huis? Het ligt dus voor de hand dat offers in en rondom het huis ook al in de romeinse tijd werden gebracht.

De ijzerindustrie

Omdat er in een modern onderzoek gebruik wordt gemaakt van de metaaldetektor, werden er nogal wat metalen voorwerpen gevonden. De grote meerderheid daarvan waren echter "metaal-slakken", resten die vrijkomen bij de productie of bewerking van ijzer. De hoeveelheid hiervan was dusdanig groot dat het verschijnsel nader diende te worden onderzocht. Reeds in het vooronderzoek door de Archeologische Werkgroep, waren er veel slakken en zelfs stukjes steenkool gevonden. Aanvankelijk werd er getwijfeld aan de datering van de steenkool in de romeinse tijd, maar een technologisch onderzoek van zowel de ijzerslakken als de steenkool, bracht zonneklaar aan het licht dat er in de romeinse tijd in Schagen ijzer werd geproduceerd en verwerkt.

Ijzer is een natuur product dat vooral in vochtige omstandigheden in de bodem kan ontstaan. Ijzeroxiden worden door het grondwater meegevoerd tot op een punt waarop het grondwater zich horizontaal gaat verplaatsen. De ijzerdeeltjes slaan neer en er ontstaat een ijzerkoek in de bodem. Vooral in een moerassige omgeving kan vrij snel ijzeroer worden gevormd. In de romeinse tijd was er ook in de omgeving van Schagen al zoveel ijzer afgezet in de bodem dat er plekken

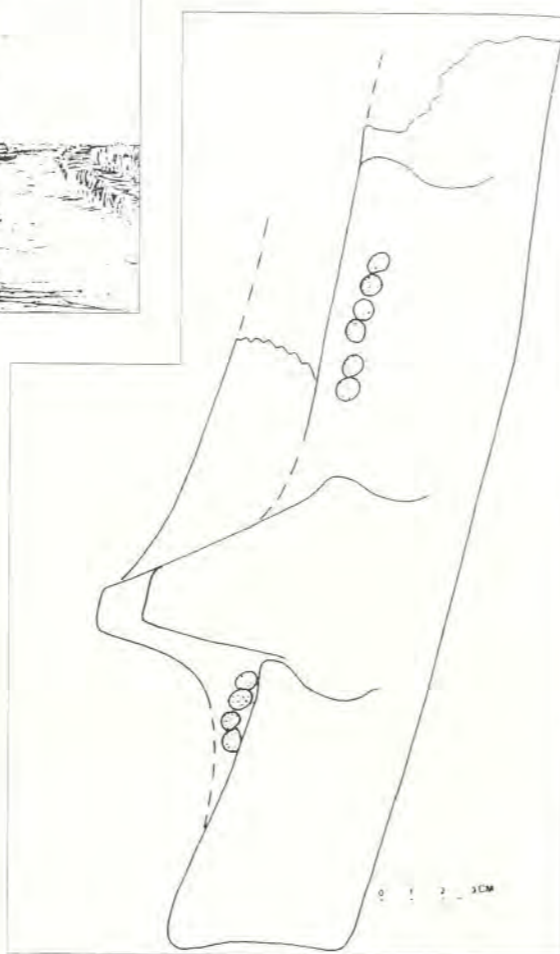

Mogelijke reconstructie van een ijzeroven, zoals die in Schagen werd gebruikt om ijzer te winnen uit moeraserts.

waren, waar hele banken ijzeroer in de grond zaten. In het veen waren deze oer-banken gemakkelijk op te sporen met behulp van een prikstok, waarna ze eenvoudigweg konden worden opgegraven. De brokken oer werden eerst "ge-roosterd" om de plantaardige delen er uit te branden. Daarna werd hout (en dus ook steenkool) afwisselend met ijzeroer in een oven gedaan en werd de boel in de brand gestoken. Hierbij wordt de koolstof van het hout gebonden aan het ijzeroxide en als de temperatuur boven de 700° komt, ontstaat ijzer. Om een hoogwaardig produkt van dit zeer veel koolstof bevattende ijzer te maken, moet het met zuurstof in aanraking komen. Meestal gebeurde dit bij het ten tweede male verhitten van het ijzer.

Naast vele tientallen kleinere fragmenten gebakken klei, die mogelijk tot een oven hebben behoord, kwam er van de bodem van een met veen gevulde kuil een vrij groot wanddeel van een oven tevoorschijn. Het fragment is, net als het inheemse aardewerk, opgebouwd uit aan elkaar geknede ringen klei. Over het oppervlak loopt een vrij smalle hoge richel. Daarboven lopen diagonaalsgewijs wat kleinere kleibanden. De functie van deze banden kan er een van "koelribben" zijn geweest, voor het beter afvoeren van de warmte van de buitenste ovenwand.

In het deel van de oven zitten banden van touw verwerkt ter versteviging na een reparatie. Over de horizontale kleirichel is toen een tweede aangebracht, waardoor het touw verdween onder een laag klei. Als de totale constructie van de

Tekening van het ovendeel, dat genoeg informatie bevatte, om een reconstructietekening te maken.

oven rond is geweest, had de oven een diameter van zeker één meter.

De steenkool leverde problemen op bij het vaststellen van de plaats van herkomst. Hoewel er voor alle soorten steenkool een soort "databank" bestaat, kwam de Schagense steenkool er niet in voor. De kool bevat veel vluchtige delen, hetgeen ook met kolen uit Duitsland of uit Yorkshire in Engeland het geval is. Uiteraard gaat het hier om steenkoolsoorten die dicht aan de oppervlakte moeten liggen, omdat er in de romeinse tijd nog

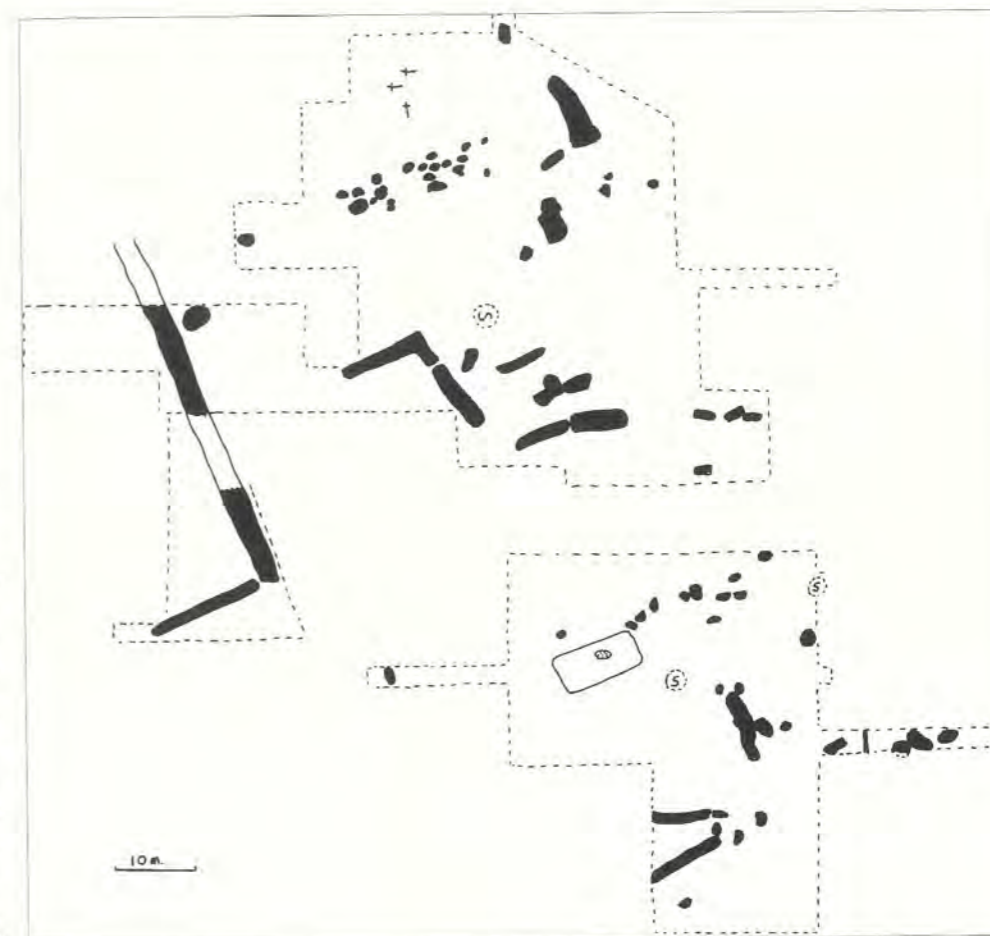
geen sprake was van ondergrondse mijnbouw. Aanvankelijk leek de herkomstplaats Duitsland het meest voor de hand te liggen, maar er zijn in het gehele onderzoek meerdere aanwijzingen voor connecties met noordelijk Engeland. De winning en bewerking van ijzer zal zeker hebben bijgedragen tot de relatieve rijkdom van de bewoners.

De opgravingen van 1984

Al weer wat wijzer werd in de zomer van 1984 besloten het gehele nederzettingsterrein te onderzoeken. Eerder geconstateerde patronen van sloten en greppels werden vervolgd en..... er werd een huis gevonden! Weliswaar niet het geijkte patroon van palen, maar wel een vloer van klei, die dwars door het verdwijnende veen was heenge-

zakt. Interessant was de vondst van een compleet paardeskelet; waarschijnlijk bedoeld als centraal punt in de nederzetting. Rondom lagen er diverse kuilen met een inhoud waaraan een rituele bedoeling zou kunnen worden afgelezen. Voorts werd vastgesteld dat er binnen de nederzetting sprake was van een woongedeelte en een werkgedeelte, waar de bewerking van ijzer plaatsvond.

Aan de noordzijde van de nederzetting werd een klein grafveldje gevonden van gecremeerde menselijke resten in aardewerken potten begraven. Dit is duidelijk een romeinse traditie, omdat tot op dat moment mensen begraven de gewoonte was. Overigens bleek dat men ook begraven had binnen het woongedeelte. Een drietal skeletten werd op diverse plaatsen aangetroffen. In het onderzoek aan de Lagedijk in 1978 waren ook twee graven waargenomen; dit waren, evenals dat in

Schematische weergave van de opgravingsputten van 1983 en 1984. De donkere vlekjes en lijnen zijn kuilen en sloten, de letters "S" zijn dierbegravingen en de kruisjes geven de plaats aan, waar menselijke resten zijn gevonden. In de zuidelijke werkput is de huisvloer van klei goed zichtbaar.

Muggenburg het geval was, lichamen in gestrekte houding.

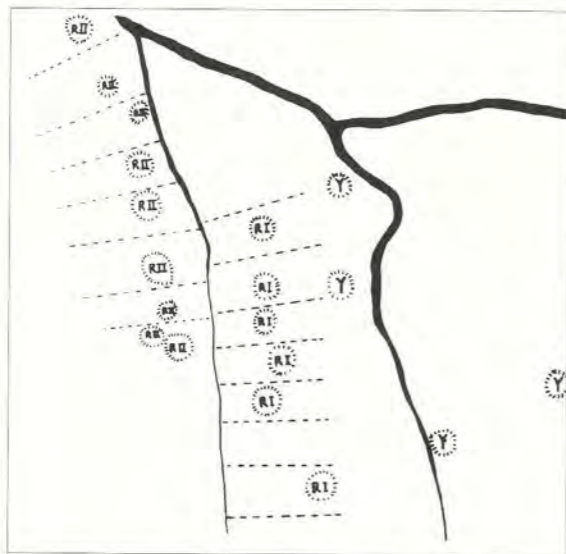
Bij de bouw van het voormalige Regiocentrum (nu bibliotheek), werd een skelet aangetroffen dat in gehurkte houding, op de zij liggend was begraven. Hiermee is duidelijk dat er in de Romeinse tijd in onze omgeving geen bepaalde vaste traditie was van teraarde bestelling.

Toch wat teleurgesteld werd door het IPP het onderzoek afgesloten.

Andere vindplaatsen.

Al in voorgaande jaren heeft een verkenning van het uitbreidingsplan Muggenburg plaatsgevonden. Het resultaat was dat verder naar het zuiden toe een drietal nederzettingen werd gelokaliseerd. Een daarvan bevond zich aan weerszijden van de Avendorpervaart die er dwars doorheen was gegraven. Bovendien lag de vondstenlaag op tachtig centimeter diepte en was overal maar heel dun. De Archeologische Werkgroep Schagen vond dit niet de moeite van het onderzoeken

De veenrivier de Leek (Leets) en haar zijtakken, zorgde voor een goede ontwatering, waardoor het mogelijk was geworden het veenland te bewonen. De eerste bewoners kwamen aan het begin van de late IJzertijd (+/- 250 v. Chr.) naar Muggenburg en de laatste bewoners in de late Romeinse tijd. (4e en mogelijk 5e eeuw)

waard. Een onderzoek ter plaatse zou niet gedaan kunnen worden met de schep, maar zou machinaal moeten gebeuren; en daar was gewoon geen geld voor.

De twee zuidelijke nederzettingen lagen aanzienlijk minder diep onder de aarde, maar zouden pas ontgraven kunnen worden op het moment dat de grond niet meer in gebruik zou zijn als weiland en dat zou in 1989 pas het geval zijn.

Inmiddels was in het oostelijk deel van de oude polder De Meer, in Witte Paal dus, wederom een nederzetting ontdekt, samen met een middeleeuws terpje. De Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, de ROB, was geïnteresseerd in de opbouw van het terpje en stelde daar een onderzoek in. En passant werd een tweetal werkputten over de inheems-Romeinse nederzetting getrokken om te zien wat daarvan restte. Het leverde een bekend beeld op van kuilen en greppels, gevuld met botten en scherven. Ook hier werden kuilen gevonden waarin complete aardewerken potten stonden. Een opmerkelijk verschil met de meer naar het westen liggende nederzettingen in Muggenburg, is het vrijwel ontbreken van Romeinse import-aardewerk. Wat er gevonden is, zou wel eens wat ouder kunnen zijn.

Een voorzichtige conclusie is dat de oudste nederzettingen vlak langs de Leek (ook wel Leets of Lits genoemd) lagen. Op diverse plaatsen is aardewerk gevonden uit de laatste eeuwen vóór het begin van de jaartelling. Bekend is dat de eerste eeuw van de jaartelling zeer vochtig was, zodat de bewoners een droger heenkomen hebben gezocht hoger in het veengebied. Door bewerking van de grond, daalde het maaiveld sterk, waardoor men weer in last kwam. In de tweede eeuw zal men dan verhuisd zijn naar nog hoger gelegen gronden, Muggenburg.

Het onderzoek in 1989.

Toen in 1988 het terrein waarop de twee nederzettingen werden verwacht, beschikbaar kwam, werd eerst een proefputje van twee bij zes meter met de hand uitgegraven. Hoewel later zou blijken dat men geen slechter punt had kunnen uitzoeken, waren de resultaten niet slecht: een

De archeologische werkgroep Schagen aan het werk in "werkput 3" in Muggenburg in 1989.

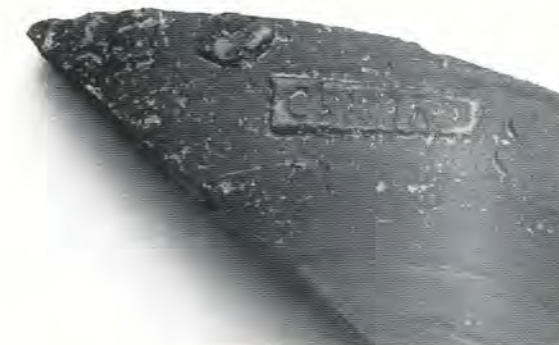
handvol Romeinse import-aardewerk en zakken vol inheemse scherven en botten. Ook in de vorm van grondsporen werden enkele greppels en een kuiltje waargenomen. We wisten dat er geen sporen van huizen te verwachten waren en zouden dus de opgravingsput zó moeten onderzoeken dat er een maximum aan gegevens uit zou komen. Besloten werd om de eerste werkput van 20 bij 16 meter, te verdelen in vakken van twee bij twee meter, zodat een overzicht van de verspreiding van de verscheidene archeologische materialen zou kunnen worden verkregen. Hoop bestond om uit de verspreiding af te kunnen lezen waar het eventuele huis gestaan zou moeten hebben.

Na een half jaar was de eerste put leeggegraven en werd besloten de zaak naar het oosten toe te vergroten. Omdat een volledige put leeggraven met het troffelje te veel tijd zou kosten werd een gedeelte van de vondstenlaag door de machine verwijderd en op de kant gegooid, om daar te worden "doorgesnuffeld"; het bleek het meest interessante deel van de opgravingsput te zijn. De rest van het grote vlak van 16 bij 25 meter werd met een fijne kam leeggehaald.

Het totaal van de drie gegraven putten leverde een zeer interessant beeld op. Er werden twee

waterputten gevonden, een hardplaats, een afvalkuil met onnoemelijk veel scherven en botten, een put waaruit waarschijnlijk klei was gewonnen en een aantal kuilen die naast wat afvalmateriaal ook een opmerkelijke inhoud vertoonden. Zo was er een klein vierkant kuiltje van 40 bij 40 cm, waarin één enkel aardewerk potje bleek te staan. De inhoud van dergelijke potjes is nooit meer te achterhalen, omdat er blijkbaar altijd or-

Naamstempel van de Trierse pottenbakker Criciro, die tussen 190 en 200 na Chr. werkzaam was. De knecht, die het stempel moest vervaardigen maakte een denkfout, waardoor in werkelijkheid de naam in spiegelbeeld op de pot kwam. Voor de leesbaarheid is het negatief van deze foto omgedraaid.

ganisch materiaal in heeft gezeten dat geheel verdwenen is in de bodem.

Een andere kuil had een wel zéér speciale inhoud. Het gaat om een gat van anderhalve meter lengte met een breedte van 70 cm. Aan de zuidwest-zijde werden twee rechtopstaande aardewerken potjes gevonden aan weerszijden van een aangepunte eiken paal, die daar mogelijk ooit rechtop had gestaan. De verdere inhoud van de kuil bestond uit een scherf romeinse "terra sigillata" met daarop het naamstempel van de pottenbakker Criciro (deze pottenbakker was actief in

Kootje uit de poot van een rund, waarop versiering is aangebracht. Dergelijke botten kunnen meestal worden geassocieerd met religieus-rituele gebruiken. Gevonden onder de drempel van het huis dat in 1990 werd opgegraven.

de stad Trier tussen 180 en 200). Dit is, voorzover bekend, het eerste stempel dat in, of in de omgeving van Schagen is gevonden. Voor het overige bevonden zich enkele botten in de kuil: een tand van een paard, een kies van een koe, een poot van een schaap en mogelijk eveneens een poot van een geit. Een rib zou van een rund afkomstig kunnen zijn. Uiterst opvallend was, ten slotte, de aanwezigheid van een rechterachterhoofdsbeen van een mens. Overige botjes zullen door deskundigen moeten worden gedetermineerd op soort; zo bevondt zich ook een rib van een klein zoogdier (hond?) onder de resten. De bovenzijde van het gat bestond uit asresten. In het onderzoek van 1983/1984 werd eveneens een kuil aangetroffen waarin alle huisdieren

met één bot waren vertegenwoordigd. Zonder al te veel twijfel zal men achter deze vondsten een rituele daad kunnen ontdekken, gezien de combinatie van vrijwel alle aspecten van het toenmalige dagelijks leven: In de potjes mogelijk graan o.i.d., alle soorten huisdieren die men toen had, een teken van rijkdom/macht (de Terra Sigillata scherf) en een bewijs voor de aanwezigheid van de mens zelf. Het schedeldeel vertoont langs de schedelnaden geen enkele beschadiging en heeft niet langer vergroeid gezeten met de overige delen van het hoofd. Dit is een verschijnsel dat voorkomt bij zeer jonge kinderen, maar ook weer bij een gedeelte van de hoogbejaarden. Het schedeldeel in kwestie is duidelijk van een volwassene afkomstig en mogelijk dus van een bejaarde. De aanwezigheid in de kuil zou een wens voor een lang leven kunnen inhouden.

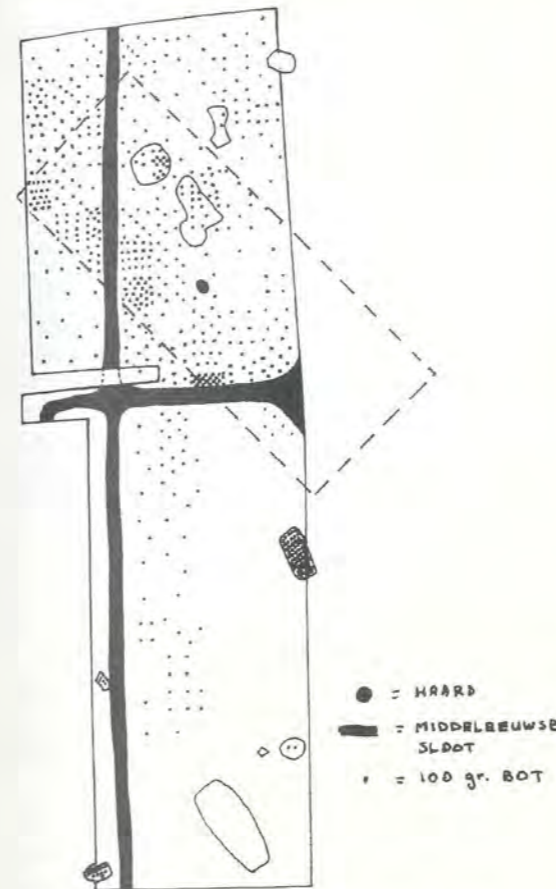
Reconstructie

Alle materiaal uit de putten is schoongemaakt, gedroogd, genummerd en gesorteerd in zes hoofdgroepen:

- 1, natuursteen;
- 2, bot;
- 3, romeinse importen, waaronder ook voorwerpen van brons;
- 4, randdelen van inheems aardewerk;
- 5, bodemdelen van inheems aardewerk;
- 6, overig.

Onder deze laatste categorie vallen alle bijzondere gebruiksvoorwerpen van gebakken klei. De fraai gemaakte spintolletjes, waarmee de wol werd gesponnen waren zeer talrijk, evenals de fragmenten van weefgewichten, waarmee de kettindraden op het weefgetouw onder spanning werden gehouden.

Er bleek een opvallende concentratie van deze twee gebruiksvoorwerpen te zijn rondom de gevonden haardplaats. Dat de haard binnen een huis had gelegen lijkt logisch; dat er binnen het huis sporen van bepaalde activiteiten zouden zijn te vinden moest aangetoond worden. Spinnen en weven zijn twee zaken die inderdaad binnenshuis gedaan kunnen zijn. Een andere materiaalgroep die aanwijzingen opleverde was de steensoort

Verspreiding van bot-materiaal over de werkputten in Muggenburg. Ingetekend is de veronderstelde ligging van het huis, met daarbinnen de haard. Elk stipje stelt 100 gram bot voor. De werkputten waren ongeveer 15 meter breed.

tephrit, die vrijwel uitsluitend werd gebruikt voor het vervaardigen van maalstenen. Meelmalen in de open lucht is een riskante zaak in een land waar het bijna altijd waait. Vrijwel alle delen van maalstenen werden eveneens bij de haard gevonden. Ten slotte werd de verspreiding van het botmateriaal op kaart gezet en lever-

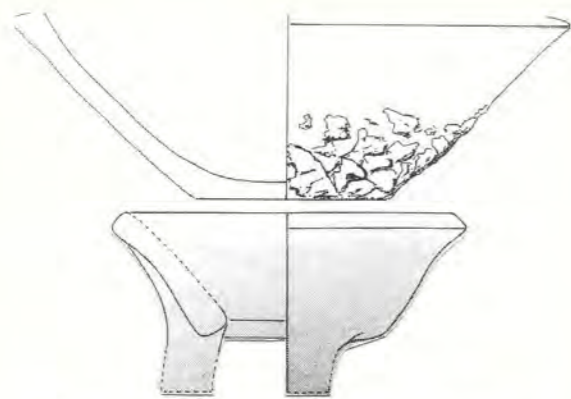

Drie miniatuurpotjes, die mogelijk werden gebruikt voor het bewaren van kleurstoffen voor textiel.

de een redelijk schone plek op rond de haard, maar vertoonde een concentratie waar de wand van het huis zou kunnen hebben gestaan. Ook aangetroffen aspakketten liepen parallel aan de concentratie botmateriaal, zodat de richting van het huis kon worden verondersteld. Bij de definitieve plaatsbepaling is uiteraard rekening gehouden met de afmetingen zoals die bekend zijn van huizen uit deze periode.

De boerderij, want dat zal het geweest zijn, lag met de korte zijde op de wind, het zuidwesten; ingangen zullen zich hebben bevonden aan de noord en de zuidzijde. Het woongedeelte met de haard lag in het westen, het staldeel in het oosten. Met de overheersende westelijke windrichting had men zo het minste last van stank uit de stal.

De overige materialen uit de werkputten leverden een heel ander bewijs voor bezigheden op. Er werd namelijk een opvallende hoeveelheid miniatuur-potjes gevonden evenals een opmerkelijke hoeveelheid heel grote schalen. Miniatuur-aardewerk wordt meestal afgedaan als "kinder speelgoed", maar dan zou hier een wel zeer kinderrijk gezin hebben gewoond - er werden meer dan 30 verschillende potjes gevonden. Onder het inheemse aardewerk zijn schalen niet zeer algemeen: ze maken meestal niet meer dan enkele tienden van procenten van het totaal aan inheems vervaardigde keramiek uit. In deze werkputten werden vele tientallen fragmenten gevonden, die bovendien zeer groot waren. De onder-

Tot de zeer uitzonderlijke vondsten van Muggenburg behoren de "komfoeren", waarop schalen verhit konden worden. Zou een schaal zonder meer in een vuur gezet worden, dan zou het vuur daaronder direct doven wegens zuurstofgebrek.

zijde van de schalen was voorzien van er tegenaan gesmeten klei, bedoeld ter betere geleiding van warmte naar binnen toe. Dit verschijnsel komt bij de inheemse kookpotten vrijwel altijd voor. Het besmeten gedeelte kreeg een groter oppervlak en kon derhalve meer warmte uit het vuur opnemen. Dat schalen ook gebruikt waren om in het vuur te zetten, was nieuw. Naast de schalen werden er diverse fragmenten gevonden van nooit ergens eerder gevonden "komfoeren" een dikke rand gebakken klei op drie pootjes, waarop een schaal gemakkelijk kon worden ge-

Dit type "kelk" is in feite een gewone etenskom. Hij kon worden neergezet, maar werd tijdens de maaltijd vastgehouden als een cognac-glas. Na het omwassen werd de kom op z'n kop weggezet, zodat er geen stof in kwam.

plaatst. Deze waren noodzakelijk omdat als een schaal zonder meer in het vuur wordt gezet, het vuur eronder direct zal doven en dus geen warmte oplevert. Door de schaal op een komfoer te plaatsen werd dit euvel ondervangen.

De combinatie van veel spintolletjes, weefgewichten, grote schalen met komfoeren, zou een aanwijzing kunnen zijn voor het vervaardigen en verven van textiel (wol). De kleine potjes zouden geen kinderspeelgoed zijn geweest maar zouden best kleurstoffen bevat kunnen hebben. Strengen wol of stukken textiel, zouden met de kleurstof in grote schalen gekookt kunnen zijn. Het is bekend dat de produkten van de Friese weefkunst tot in de stad Rome vermaard waren om hun fijnheid en kleuren.

Pottenkijken

Wie de vormenrijkdom van de inheems-romeinse keramiek beziet, zal zich afvragen waarom er zoveel verschillende soorten potten werden gebruikt en waarom ze de vorm hadden die ze hebben. Het antwoord is niet zo moeilijk als we uitgaan van enkele hoofdgroepen serviesgoed die ook nu nog worden onderscheiden.

Allereerst is er een pannenset in verschillende maten om in te koken: de wijdmondige potten met een vrij kleine voet. Deze vorm is functioneel omdat het vuur onder een te grote voet ogenblikkelijk zou doven en het koken veel langer zou duren. Om meer warmte naar de binnenkant van de pot te geleiden, was de onderkant van dergelijke potten "besmeten" met klei, waardoor het warmteopnemend oppervlak werd vergroot.

Vervolgens is er een serie kommen en schalen die werden gebruikt als tafelgerei: fraai gepolijste, goed afwasbare kommen waarin de dagelijkse pap werd geserveerd. Doordat ze een heel klein voetje hadden, konden ze gemakkelijk in de hand worden gehouden, maar, als de pap te heet was, konden ze er ook op worden neergezet. Na gebruik en afwas, werd de kom, net als onze kopjes en glazen, op z'n kop op de plank gezet. Potten met oren zijn de flessen van de prehistorie; niet helemaal volgeschonken met water of melk, waren ze goed aan één van de twee oren te

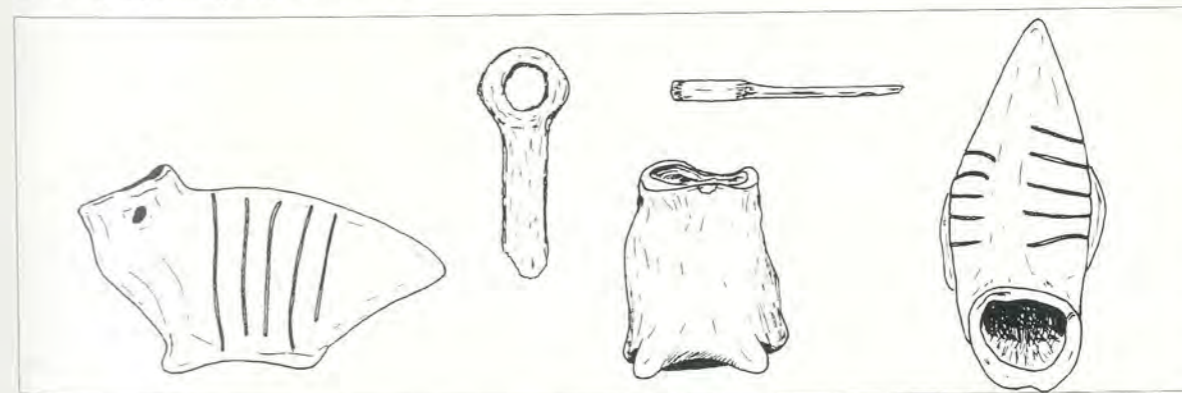
Deze pot werd vervaardigd in Noord-Drente, of in Groningen. Hij hoort thuis in het Noord-Duitse "Eddelak-type".

vervoeren. Ze hadden altijd een gladde rand, zodat er gemakkelijk uit kon worden geschonken.

Een opmerkelijke pot kwam tevoorschijn uit een oude waterput....

Als er aan een van de oren een touw wordt ge-

Het "vogeltje" van Schagen. Op dit van klei gemaakte plasticke uit de 3e eeuw heeft ooit nog een kopje gezeten. Het kopje heeft kunnen scharnieren op een pennetje, dat door de hals van het vogeltje stak. Door een contra-gewichtje binnenin, kon het kopje geruime tijd blijven schommelen.

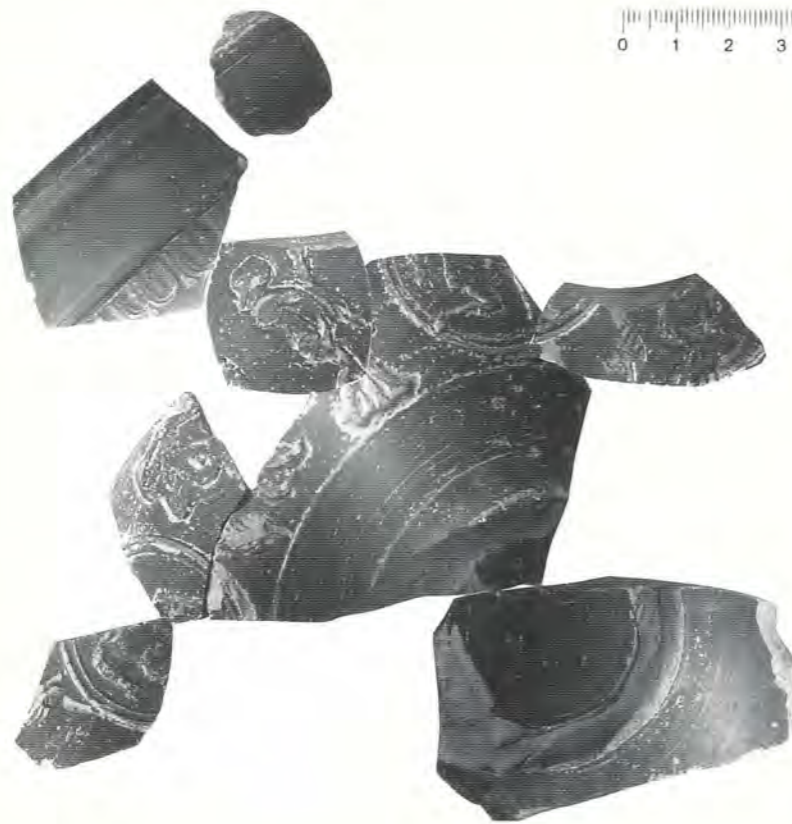
knoopt, komt de pot onder een hoek van ± 35 graden te hangen. Door het grote eigen gewicht van ruim twee kilo, bij een inhoud van iets minder dan drie liter, zakt de pot zo ver in het water, dat door de opening water naar binnen stroomt. Eenmaal vol, kan de pot onder een hoek van 60 graden naar boven worden gehaald en is dan vrijwel vol.

Het onderzoek van put IV

Gesponsord door Notaris Schellekens, kon ook in de meest zuidelijke nederzetting een opgravingsput worden gegraven. De bedoeling was ook hier om aan de hand van de verspreiding van materiaal te komen tot een reconstructie van de indeling van de nederzetting. Begonnen werd in het zuiden van de put, waar een opmerkelijk verschijnsel in de vorm van een grote klei-plaat werd geconstateerd. Er onder kwamen sporen tevoorschijn die verdacht veel leken op de nooit eerder gevonden paalgaten. Zorgvuldig afschaven van het onderliggende vlak leverde een tweetal rijen palen op die tot vijftien centimeter in de onderbodem bleken te staan. De opstal die hier had gestaan, was dus gefundeerd, dóór de veenlaag heen, op de harde onderbodem. Voorts werd een ingangspartij gevonden met een kuil onder de drempel. De vondsten uit deze kuil waren direct sensationeel te noemen. Naast weer een verscheidenheid aan dierlijke botten kwam er een compleet inheems potje tevoorschijn. Daarnaast werd een aardewerken beeldje gevonden van wat waarschijnlijk een vogel moet voorstellen (zonder kop). Tevens werden er in de kuil enkele glazen

(romeinse) kraaltjes gevonden evenals een ijzeren bevestigingssoog. Een scherf van een pot met een reparatie van een dunne plek met hars en de helft van een wijdmondige pot, mogelijk gebruikt als tijdelijk schaalte om iets op te leggen. Het geheel maakt weer de indruk van een kuil die voor een speciaal ritueel doel is gegraven. Een pot met inhoud, een beeldje, de kralen en nog een offerande op een grote scherf gelegd, toevertrouwd aan de bodem. Binnen in de opstal werd geen haard gevonden, maar wel een viertal "spleutstekers", benen stekers die werden (en worden) gebruikt bij het vervaardigen van rieten en tenen manden. Het is dus mogelijk dat we hier te maken hebben met een opstal die voor de opslag van goederen en/of het verrichten van werkzaamheden werd gebruikt. Mogelijk dat er ook een staldeel aan heeft gezeten en dat de transportmiddelen zoals karren er hebben gestaan.

Het verdere opgravingsvlak bevatte heel erg veel

Verskillende fragmenten van een grote kom van Terra Sigillata, met scènes van danseressen en slaven. Dit soort kommen van het type Dragendorff 37 waren zeer populair bij de Friezen. Ze werden in grote aantallen geïmporteerd tussen 150 en 250 na Christus.

scherven en botten, maar vrijwel geen grondsporen uit de romeinse tijd, met uitzondering van een tweetal kuiltjes van onbekende betekenis. De verspreiding van de vondsten toonde wel aan dat er vanuit de opstal een aantal keren gebroken aardewerk is weggegooid. Een drietal goed herkenbare romeinse importstukken kon worden teruggevonden in twee elliptische banen die beide bij de ingang begonnen.

De drie importstukken zijn alle in de tweede helft van de tweede eeuw te dateren, hetgeen waarschijnlijk samenhangt met het begin van de bewoning ter plaatse.

Net als in het onderzoek aan de Lagedijk, zijn de vroegste importstukken te dateren rond het jaar 150 en ontstaat er een piek tussen de jaren 200 en 250; daarna is er weinig of helemaal geen dateerbare import meer te vinden. Dit verschijnsel wordt in verband gebracht met de tijdelijke ineenstorting van de romeinse grens in het jaar 270 en de daaraan voorafgaande onrust in dit deel van het rijk.

Binnen het Romeinse Rijk was het bestuurlijk vrij rommelig in het midden van de eeuw: een van de beoepenen die qua levensverwachting het minst hadden te bieden was dat van keizer. De keizers volgden elkaar op met de regelmaat van de klok. De ontregeling van bestuur die daar een gevolg van was, had tot gevolg dat in het jaar 259, de commandant van de Romeinse legioenen aan de Rijn, M. Cassianus Latinius Postumus, de macht overnam in heel het westelijk deel van Europa: Hispania,

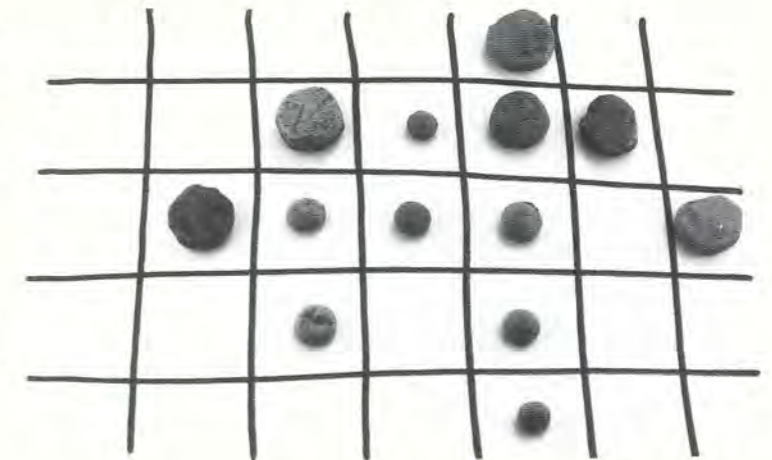
Gallia en Germania. Niet alleen zag hij kans zich succesvol te verdedigen tegen de "rechtmatige" keizer, maar ook dwong hij stammen die de Rijn waren overgestoken, terug op hun woongebieden.

Er zijn duidelijke aanwijzingen dat militairen daarbij ook in Noord-Holland zijn doorgedrongen: in het al meer dan tweehonderd jaar daarvoor verlaten Castellum Flevum bij Velsen zijn munten en aardewerkfragmenten uit de regeringsperiode van Postumus (259 - 268) gevonden. Ook in Schagen werd bij het onderzoek van 1984 een munt van deze keizer ontdekt. Daarbij werd vastgesteld dat de munt zich bevond in een slootje dat werd gegraven kort voordat de nederzetting werd verlaten.

De ecologische omstandigheden waren in Nederland inmiddels zo slecht geworden dat men nauwelijks een bestaan kon vinden in het steeds natter wordende land. Het is helemaal niet uitgesloten dat keizer Postumus, die zelf van Germaanse afstamming was, een overeenkomst met de Friezen is aangegaan die hen verplichtte te assisteren bij de verdediging van de grens, in ruil voor vrije vestiging ten zuiden van de Rijn. Mogelijk dat een altaar door een "bende Friezen" opgericht, zoals dat bij de "Muur van Hadrianus" werd gevonden, getuigt van de dienst die Friezen deden in het Romeinse leger. Bovendien is het opvallend dat men in Engeland aardewerk heeft gevonden dat als twee druppels water lijkt op dat uit Schagen.

Als men bij de ineenstorting van de grens al niet direct is weggetrokken, zal men dat zeker in de jaren na het verdwijnen van het "Imperium Galliarum" hebben gedaan. De keizers van Rome waren er weliswaar in geslaagd hun tegenstanders te verslaan, maar ze bleken

Voor burgers en militairen was een spelletje "dammen" een geliefd tijdverdrijf. Men kraste een speelbord meestal op de grond. De speelschijfjes waren van potscherven gemaakt. In Muggenburg zijn er vele tientallen gevonden.

vooralsnog niet in staat in ons land werkelijk gezag uit te oefenen. Zo bleef aan het eind van de derde eeuw west Nederland ten noorden van de Rijn vrijwel leeg achter. Hoewel het niet is uitgesloten dat hier en daar mensen zijn gebleven, is hun aanwezigheid tot op heden niet aangetoond.

Het grote onderzoek van 1990

Warm gemaakt door de prachtige vondsten en resultaten van de Archeologische Werkgroep Schagen, werd het I.P.P. wederom warm gemaakt om een kijkje te komen nemen in Muggenburg. Ditmaal werd er een graafkamp georganiseerd door de landelijke vereniging waar de werkgroep deel van uitmaakt, de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland. De wetenschappelijke leiding kwam weer te berusten bij Drs. Linda Therkorn, net als in 1983 en 1984.

Omdat er door de werkgroep inmiddels een enorme hoeveelheid materiaal was ontgraven en gedocumenteerd, kon het vervolgonderzoek een heel ander karakter krijgen; er hoefde niet meer zo op het materiaal gelet te worden, maar kon de aandacht meer uitgaan naar het voorkomen en de verspreiding van de vele kuilen met hun eventuele rituele inhoud. Vanaf 1984 was Linda Therkorn zeer geïnspireerd geraakt door het verschijnsel "rituele kuilen" en had zij hieraan bij vele andere onderzoeken in Noord - Holland aandacht geschonken.

Het doel van het vervolgonderzoek was derhalve:

grote vlakken maken en zoveel mogelijk van de structuur van de nederzetting blootleggen.

De verrassing

Tijdens het onderzoek, waarbij vele kuilen met interessante inhoud werden geborgen, kwam er een plek tevoorschijn die aanvankelijk werd aangezien voor een grote haardplaats. Bij voorzichtig blootleggen bleek het te gaan om de verbrande vloer van een boerderij. Tijdens het uitgraven van put IV had de Werkgroep al geconstateerd dat veel van het scherf- en botmateriaal secundair was verbrand, waardoor al werd gesproken over een "verbrande nederzetting". Waarschijnlijk heeft er een veenbrand gewoed, waardoor ook reeds in de bodem aanwezig materiaal is verbrand, lang nadat het erin terecht kwam. Van vele potten zijn namelijk aaneenpassende stukken gevonden, het één wel en het ander niet verbrand. Of de brand in de Romeinse tijd woedde of pas in de Middeleeuwen, kan niet gezegd worden. In ieder geval was de kleivloer van het huis mooi geconserveerd en kon in zijn geheel worden opgetekend. Zo werd het mogelijk om een volledige plattegrond van een boerderij, met woon- en staldeel en uitbouw op papier te zetten. Op de plaats waar de noord-ingang werd vermoed, kwam een tweetal kuilen tevoorschijn met een onwaarschijnlijk mooie inhoud: een complete pot van Romeins fabricaat, met een prachtige versiering.

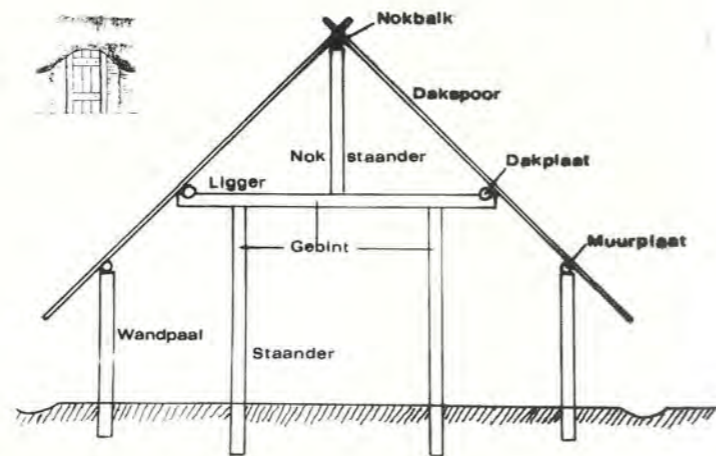
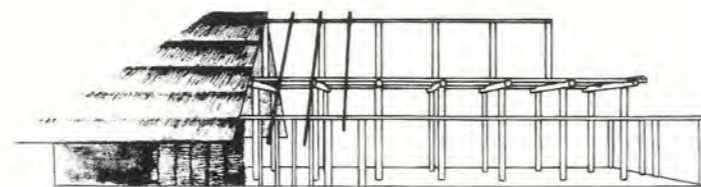
Het aardigste van de twee opstal-

Een dergelijke boerderij was in de eerste eeuwen van de jaartelling in West-Nederland gangbaar. Mogelijk zijn de wanden in Schagen iets hoger geweest en voorzien van ramen en luiken. In 1992 werden delen van een dergelijk luik gevonden bij onderzoek op industrie-terrein "Witte Paal".

"Vakken troffelen" is een tijdrovend klusje in de zware klei van Schagen. In totaal werden er meer dan 250 vakken van 2 x 2 meter met het troffeltje onderzocht.

len binnen de opgraving is dat het woonhuis wederom zuidwest-noordoost is georiënteerd, terwijl de schuur west-oost is gebouwd. **Uitwerking van het materiaal**

De Archeologische Werkgroep was begin 1992 nog bezig met de uitwerking van alle gevonden spullen. De Romeinse importen waren inmiddels alle getekend en geadmistreerd, maar de enorme bulk aan inheems vervaardigde keramiek zat nog volop in de molen. Het sorteren daarvan gaat als volgt te werk:

er zijn vier typen randen te onderscheiden, A, B, C en D. Deze randen kunnen verdikt zijn of niet (II of I). Bovendien kunnen de randen onder drie verschillende hoeken staan, vrijwel horizontaal (a), vrijwel stijl (d) of daar tussenin (bc). Aldus uitgesplitst zouden er 24 typen kunnen bestaan, ware het niet dat niet alle aardewerk eenzelfde rand-diameter heeft, maar dat er diverse standaard diameters blijken te bestaan (kleiner dan 12 cm, 16 cm, 23/26 cm en groter dan 30 cm), zodat er zo 96 mogelijkheden bestaan. Daarnaast is het van belang te zien of een rand-scherf deel heeft uitgemaakt van een wijdmondige, dan wel een nauwmondige pot. Hiermee komt het aantal theoretische mogelijkheden op 192, maar in de praktijk bestaan bepaalde vormen of diameters eenvoudig niet. Toch moet eerst alles geheel worden uitgezocht volgens dit

schema, alvorens bepaalde groepen bijeengevoegd kunnen worden om daarna het etiket "Type Schagen I" of iets dergelijks te krijgen. De hoop bestaat dat met dit hele uitzoeken een zogenaamde "typo-chronologie" kan worden opgesteld, waardoor het mogelijk wordt een bepaald type binnen een bepaalde periode te dateren. Vooruitlopend op de definitieve resultaten lijkt het er op dat er een zeer uitzonderlijk type, dat nog nergens eerder is gevonden, hoort bij het eind van het laatst gevonden woonhuis. Mogelijk is dit soort aardewerk gemaakt in de vierde of zelfs vijfde eeuw.

Klap op de vuurpijl

Direct na de afsluiting van het onderzoek door Linda Therkorn, stortten velen zich in de verlaten werkputten. Maar ook de Werkgroep probeerde nog wat laatste gegevens aan de bodem te ontrukken. Hierbij werd een voor het gehele onderzoek zeer belangrijke vondst gedaan; vlak bij de zuidelijke ingang van het "verbrande" huis, werd een viertal muntjes bijeen aangetroffen. Na reiniging bleek het te gaan om zogenaamde

A	I					
	II					
B	I	-			-	-
	II	-			-	-
C	I				-	-
	II				-	-

Indeling van randvormen van inheems-Romeins aardewerk.

A. is van buiten rond en van binnen scherp overgaand in de hals van de pot.

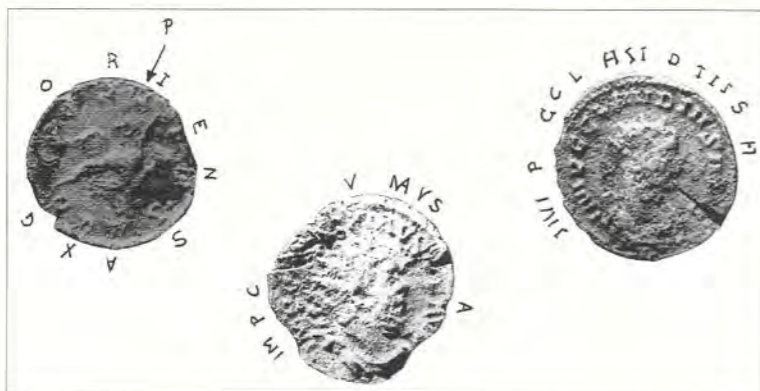
B. is binnen en buiten scherp.

C. is binnen en buiten rond (S-profiel). a, bc en d geven aan of de rand vlak ligt (a), vrijwel steil is (d), of daartussenin zit (bc). Bij type A komt bovendien een variant voor met een rechte hals.

“Antoniniani” uit het eind van de derde eeuw. Drie stuks van Postumus (259 - 268) en één van Claudius Gothicus (268 - 270). Vooral de laatste munt is interessant, vanwege de datering. Het stuk is geslagen in Rome en zal er normaal gesproken jaren over hebben gedaan om in de geldcirculatie buiten het Romeinse Rijk te komen. Deskundigen stellen hier gemiddeld tien jaar voor. Daarvan uitgaand, kan het muntje dus pas in de grond zijn geraakt ná 278. De gevonden muntschat, is echter niet bij toeval in de bodem gekomen, maar staat wel degelijk in verband met het huis. Het gaat hier zonder twijfel om een offer dat werd begraven onder de zuidelijke ingang van het (toen nieuwe) huis. Dit houdt in dat het huis gebouwd is rond 280. We mogen er rustig van uitgaan dat het er veertig jaar heeft bestaan en mogelijk een aantal keren is verbouwd. Het bijzondere van het geheel schuilt in het feit dat, door het ontbreken van dateerbare importstukken ná 270, er vanuit werd gegaan dat ook de inheemse bevolking wel verdwenen zou zijn. Welaan, hier ligt het bewijs dat zeker tot 320 na Christus, mensen in deze omgeving hebben gewoond. Zoals al eerder werd verteld, geeft ook de bestudering van het inheemse aardewerk aanleiding tot deze veronderstelling. Ten slotte blijkt dat er enkele stukken import van het zogenaamde “Terra-nigra” aardewerk behoren tot het type Chenet 342. Dit type kan al in de derde eeuw voorkomen, maar wordt pas echt populair in de vierde en vijfde eeuw.

Slotbeschouwing

Zoals reeds eerder in de tekst werd uiteengezet, zal verdergaand onderzoek het beeld van de geschiedenis van onze regio verder moeten verduidelijken. In het geval van de Romeinse nederzettingen is een dergelijk vervolgonderzoek veel eerder gekomen als verwacht kon worden. De rij nederzettingen die vooraf ging aan de bewoning van Muggenburg, die op industriegebied Witte Paal, is in het voorjaar van 1993 volop in onderzoek genomen. De verwachtingen zijn dat er, naast vele fraaie voorwerpen die gevonden zullen worden, ook een beter idee over de godsdienstige beleving van de oude “Friezen” zal ontstaan. Hun offerkuilen met botten van dieren en mensen, complete potten met offergaven, verbrande schoven graan en wat niet al meer, zijn duidelijke kenmerken van een denken dat zijn neerslag ook op ons moet hebben gehad.

Door alle vergelijkbare verschijnselen te blijven bestuderen, zullen we niet alleen onze voorouders beter leren kennen, maar waarschijnlijk ook onszelf. We kunnen ervan leren op welke wijze het dagelijks leven van de Friezen die hier woonden vanaf het begin van de jaartelling, is beïnvloed door bijvoorbeeld de Romeinse cultuur die op minder dan honderd kilometer afstand aanwezig was.

Als eenmaal een gedeelte van het traject van een bepaald ontwikkelingsproces is opgespoord, valt het veel makkelijker dit door de tijd te volgen. Dan ook kan men met enige zekerheid het vervolg, of juist het voorgaande deel van het traject veronderstellen. In een volgend onderzoek kan dan deze veronderstelling worden getoetst aan de praktijk en eventueel worden bijgesteld.

Op een dergelijke wijze zijn we zinnig bezig met archeologie en wordt duidelijk hoe zuinig we moeten zijn met overblijfselen uit het verleden.

De “zilveren” munten, uit het huis dat bij het onderzoek in 1990 werd gevonden, dateren na 280 n. Chr. Hiermee is het aannemelijk geworden, dat er zeker tot in de 4e eeuw kon worden gewoond in dit gebied.

HISTORIE

De achtertuin van Slot Schagen

Scagha

Schagen is een oude plaats, al voor het jaar 989 wordt zij vermeld. In de zeer oude schriftelijke bronnen wordt gewag gemaakt van zes hoeven, gelegen te “Scagha” die aan de abdij van Egmond overgemaakt worden. Hieruit mogen we de conclusie trekken dat Schagen al vanaf de tiende eeuw permanent bewoond is geweest. Een aantal terpen (woonheuvels) in en om Schagen wijzen in die richting.

Over de ontwikkeling van Scagha vanaf die tijd is niet veel bekend. Schagen heette in die tijd dus Scagha en dat, voor zover we weten, betekende “vooruitstekende punt of landtong”.

In het midden van de vijftiende eeuw ontwikkelde Schagen zich tot een centrale plaats voor de omgeving. In 1415 werd aan Schagen het stadsrecht verleend door graaf Willem VI en in 1427, na de schenking van Schagen door Philips II aan Willem bastaardzoon van Albrecht van Beieren, graaf van Holland en Maria van Bronckhorst, werd Schagen een heerlijkheid.

De heerlijkheid Schagen

Vanouds geldt de eerste heer van Schagen, Willem de Bastaard van Holland, als de bouwer van het slot te Schagen. Vrijwel zeker krijgt hij echter als hij de heerlijkheid in leen ontvangt, ook het dan al op de plaats van het huidige kasteel staande stenen huis, dat Albrecht van Beieren hier rond 1390 als graaf van Holland heeft laten bouwen, in zijn bezit. Heer Willem vestigt zich wel daadwerkelijk op zijn leengoed en heeft, naar alle waarschijnlijkheid, rond 1440 “slechts” een grote verbouwing en uitbreiding laten uitvoeren. Er valt echter met zekerheid weinig over te zeggen want de rekeningen van de heerlijkheid Schagen beginnen pas in 1630.

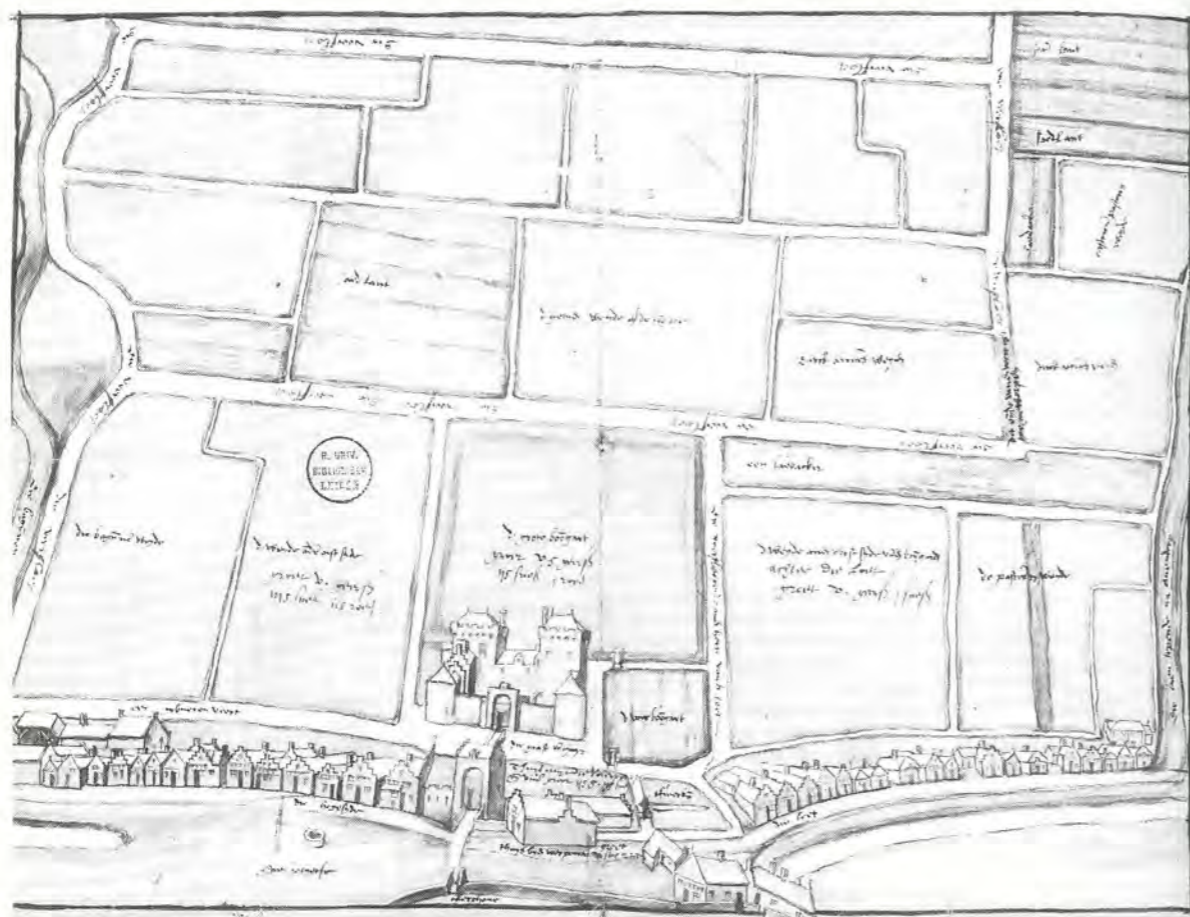
In 1429 zet Jacoba van Beieren dit “rechte leen”,

Willem van Beieren van Schagen, bastaardzoon van Albrecht van Beieren en Maria van Bronckhorst, wordt in 1427 beleend met de heerlijkheid Schagen.

waarbij alleen opvolging in de mannelijke lijn mogelijk is, om in een “onsterfelijke” leen. Hierdoor wordt het leenrecht voor de nakomelingen van Willem de Bastaard veilig gesteld, want nu mogen ook de vrouwen opvolgen.

Deze Willem de Bastaard van Holland is de natuurlijke zoon van Albrecht van Beieren, graaf van Holland en Maria van Bronckhorst. Hij wordt de stamvader van de familie van Beieren van Schagen, de heren en vrouwen van Schagen. Alhoewel hij een bastaardzoon is en daardoor

Manuscriptkaart uit 1547, waarop Schagen, het kasteel en de achterliggende landerijen staan afgebeeld. De kaart maakt onderdeel uit van een reeks processtukken.

niet mag erven uit het grafelijke bezit, geniet heer Willem veel aanzien aan het hof en brengt hij het o.a. tot grafelijk raadsheer. Het is onduidelijk waarom Willem de Bastaard juist met de heerlijkheid Schagen wordt beleend. Misschien is het op zijn eigen verzoek gebeurd en heeft de heerlijkheid hem in zijn levensonderhoud moeten voorzien. Het is echter aannemelijker dat de graaf van Holland graag een loyaal familielid had op een strategische plaats in het roerige West-Friesland. Zowel de plaats Schagen als de heer Willem de Bastaard van Holland voldoen aan die voorwaarden.

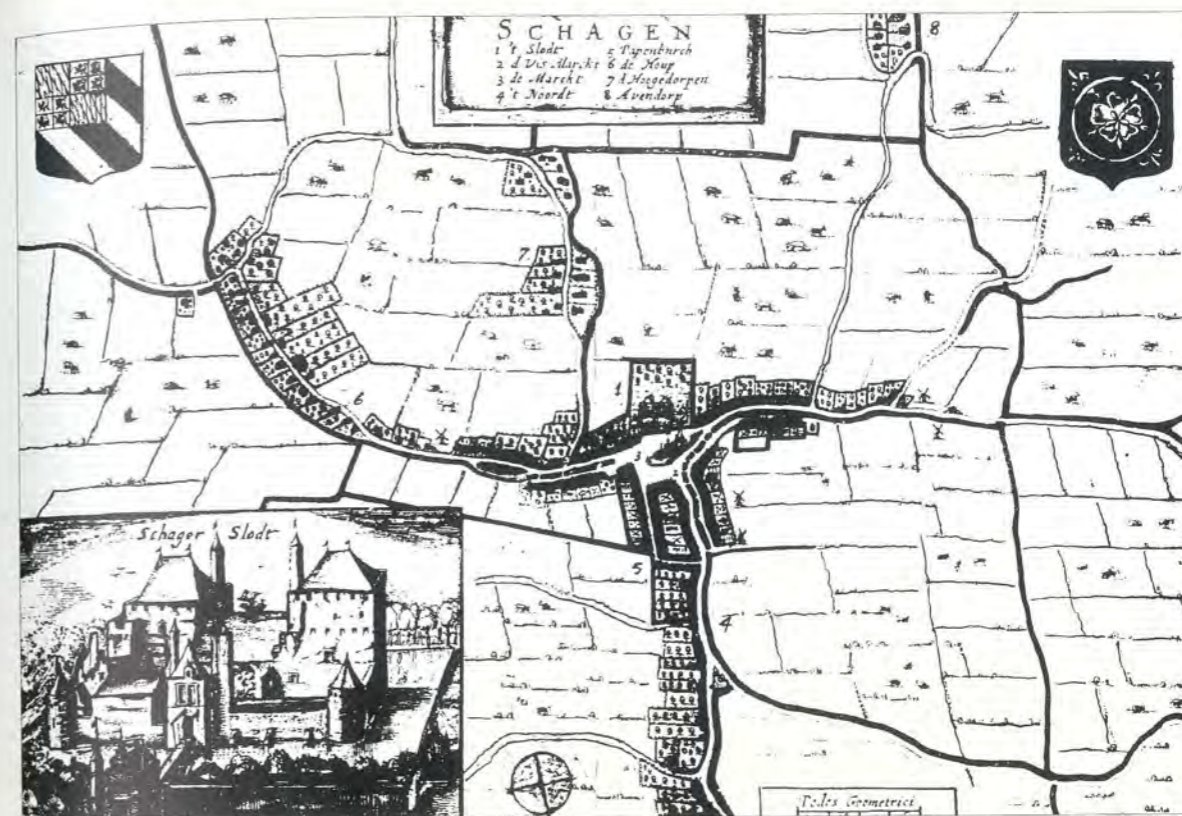
De heerlijkheid Schagen bestaat uit Schagen, Haringhuizen, Barsingerhorn en Kolhorn; later komt daar ook nog de nieuwe polder Burghorn bij.

Het kasteel

Dankzij de beschrijving van het kasteel in de "Chronyk van Schagen" van Dirk Burger van Schoorel uit 1767 weten we wel hoe het kasteel eruit heeft gezien.

Volgens zijn zeggen was het huis:

"omzingelt met groote boomen en boomgaarden, kruid- en moesthuin, 't was ook zeer sterk, zoodat 't wel een kasteel gelijk, niet alleen omdat het zwaar en dik van muuragie is, maar 't is ook rondom uyt een vijver opgetoogen en waartoe men ook niet konde genaken dan door twee groote sterke poorte, staande aan het marktvelde, zeer curieus, op een uytsteekende wijze gemaakt, na de konst, zeer verheven in de

Kopergravure uit 1632, waarop zichtbaar het toenmalige stratenplan met aanliggende landerijen. Het "Schager Slodt" is te vinden in het hart van de afbeelding.

hoogte, huisgewijze gedakt met schalien, zierlijk van vooren gevelt, een klein toorentje spids gewijs daar boven, was ook zeer bequaam tot een woning, om de voorwagt daarin te houden; gelijk ook de rentmeester van de heer van Schagen, aldaar zijn comptoir en verblijf op hielt; ter regter zijde was een ronde steenen tooren hoog wel 50 voeten, als men door deze poorte ging kwam men op een ruim plein, over de vijver langs een gemaakte brug gaande, zoo was de binnenpoorte met een opgehaalde valbrug bewaakt en deze binnenpoorte was even zoo sterk en wel gemaakt als de eerste poorte, met dat onderscheid, dat hij zoo hoog niet was maar met een zwaare vierkante muur opgemetzelt en boven spidsgewijs met leyen gedekt zoo ter regter als ter linker zijde binnenwaart, met vierkante toorens met haare spitze hooger dan de poorte, voor aan de poorte om over het plein en na de voorpoorte uyt te zien, want daar waren twee groote glasvensteren beschermt met dikke ijze-

ren beschutzels, die uitwendig stonden 't gezicht kwamen te beletten; en bovendien was er nog een dakvenster daar alles door konde gezien worden en door deze poorte zijnde, gink men aan de linkerzijde onder de bovenwooninge door een galderije tot in de wooninge, zalette ende vertrekken van dit hoogadelijke huys, gelijk men door de poorte quam op den binnereff zoo over het zelve in de benedenzaal.

Ook staander ter wederzijde, daar deze poorte was, twee ronde gemaakte toorens, geordineert, tot de wooninge van het adelijke huys, de andere tooren is gemaakt in drie verdiepinge, gemaakt en geordineert tot een sterke gevankennisse, voor de strafschuldige booswigten; en boven dit alles was het gemaakt met zwaare muuren gelyk een kasteel, zoo dat men daar verscheidene stukken canons op konde leggen, tot dezelfs defensie, gelyk men nog heden zien kan".

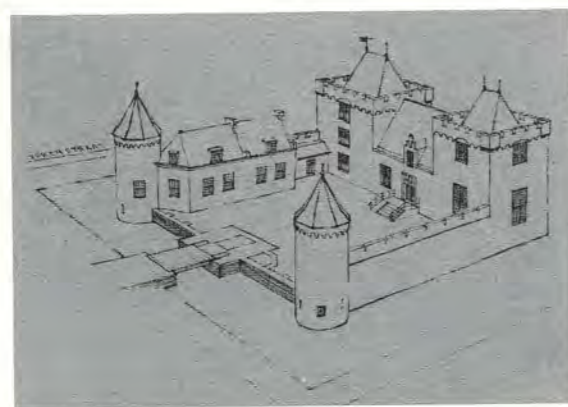
Of er ooit kanonnen op de muren van het kas-

Het kasteel van Schagen in vogelvlucht. De tekening is in 1646 door de kasteeltekenaar Roelant Roghman gemaakt, waarschijnlijk vanaf de kerktoren.

teel hebben gestaan weten we niet. In ieder geval maakt het slot, zoals we het ook kennen uit de zeer betrouwbare tekeningen van de zeventiende eeuwse tekenaar Roelant Roghman, een robuuste en machtige indruk; een echt vierkante waterburcht met een machtige poorttoren en een echte ophaalbrug, links en rechts geflankeerd door ronde hoektorens, de middeleeuwen ten voeten uit.

Het is allemaal te mooi om waar te kunnen zijn. Zeker, als we ons realiseren dat rond 1440, als

het kasteel zijn definitieve vorm krijgt, de kastelenbouw al op haar retour is. De kanonnen hebben inmiddels al zoveel schietkracht dat zij een bres kunnen slaan in de kasteelmuren. Het kasteel heeft als veilige plaats voorgoed afgedaan!

Archeologisch onderzoek heeft intussen uitgewezen dat het kasteel van Schagen inderdaad machtiger lijkt dan het in werkelijkheid is geweest. De muren zijn nergens dikker dan ongeveer 70 centimeter. Dat biedt weliswaar voldoende bescherming tegen lichte gewapende schermutselingen of een boerenopstand, maar is absoluut onvoldoende bij zware krijgshandelingen zoals een belegering of een bestorming.

Gelukkig is het in Schagen nooit zover gekomen. Misschien is het kasteel ook nooit bedoeld als militaire vesting en had het meer de bedoeling om indruk te maken op de altijd roerige Westfriese bevolking.

Schets van het kasteel, zoals dit er in 1668 moet hebben uitgezien.

De slottorens met daartussen een boerderij. Bewoning heeft nog heel lang plaatsgevonden. Ook is in ieder geval een van de slottorens bewoond geweest.

Willem de Bastard stierf in 1473 en werd begraven in de door hem gebouwde voormalige kerk op de markt.

Tot 1548 woonden de Heren van Schagen daadwerkelijk op het slot. Omstreeks 1765 was het kasteel nog in goede staat, daarna raakte het mede door de inval van Engelsen en Russen, die het in 1799 bezetten, in verval.

Bezittingen

"Adeldom verplicht". Wij kennen deze uitdrukking nog steeds, maar in voorgaande eeuwen was het gezegde letterlijk van kracht. De adel dient te leven van haar rijkdom. Betaalde of bestuurlijke functies of een militaire loopbaan beschouwt men als zeer eervol, maar een edelman mag zich in geen geval bezighouden met de handel of met landarbeid. Menig edelman komt door deze algemeen aanvaarde regels in de problemen en moet bezittingen verkopen om naar zijn stand te kunnen leven.

De heren en vrouwen van Schagen behoren door

hun afkomst - ze zijn tenslotte rechtstreekse afstammelingen van de graven van Holland - tot de weliswaar ongetitelde, maar zeker wel gerespecteerde oude Hollandse adel.

Toch is de heerlijkheid Schagen ook twee maal publiek verkocht. Op 14 Februari 1658 koopt George van Cats, heer van Cats, Coulester, Heiloo en Oesdomme, de heerlijkheid voor f 263.000,- uit de failliete boedel van heer Willem van Beieren van Schagen. Bijna achttien jaar later overkomt van Cats hetzelfde en koopt Floris Carel van Beieren van Schagen, graaf van Warfusee en neef van de voornoemde heer Willem de heerlijkheid voor f 170.000,-. Over de motieven van deze in de Belgische Ardennen woonachtige nazaat van het geslacht Van Beieren van Schagen tasten we volledig in het duister; hij heeft de heerlijkheid zelden persoonlijk bezocht. Dergelijke verkopen zijn in de zeventiende eeuw geen uitzondering. Blijkbaar kostte het de adel in die tijd moeite om de oude regels te handhaven en naar stand te leven. Er zijn tenslotte geen aanwijzingen dat de edelen in die eeuw verkwistend leefden en het geld over de

balk smeten. De oorzaak moet veel eerder in economische veranderingen worden gezocht. Bekend is, dat in de zeventiende eeuw de waarde van de grond en daarmee ook de landpacht, sterk daalde.

Voor zover we kunnen nagaan is er bij de heren van Schagen geen sprake van verkwisting. De heerlijkheid is in haar soort erg klein en we kunnen ons afvragen of zij wel voldoende oplevert. We weten dat de heren van Schagen vanaf het begin ook andere bronnen van inkomsten hebben gehad. Hoe groot deze zijn geweest is tot nu toe echter onbekend. Een flink deel van de "rekeningen", zeg maar boekhouding van de rentmeester, is in het archief nog aanwezig, de jaren rond de beide verkopen ontbreken echter. Bovendien mogen we naar aanleiding van de correspondentie tussen de rentmeester en de heer aannemen dat er aan onderhoud aan het kasteel niet meer is uitgegeven dan strikt noodzakelijk was.

Het grondbezit

In het algemeen geven inventarissen een goed inzicht in de bezittingen van iemand. Ze worden altijd gemaakt ten behoeve van een speciale ge-

beurtenis, een openbare verkoping, een boedel-scheiding, een verdeling van erfenissen enzovoorts.

Ze zijn daardoor meestal betrouwbaar en redelijk volledig.

Er hangt tenslotte wat vanaf!

Ook in het archief van de heerlijkheid Schagen bevinden zich enkele inventarissen, bovendien zijn de "rekeningen" zoals beschreven in het stuk "bezittingen", weliswaar zeer onvolledig, aanwezig. Na het overlijden van Louis Adriaan Emil, graaf van Oultremont en Warfusee en heer van Schagen, op 9 Maart 1782 te Luik, is in verband met de te betalen successierechten een inventaris opgemaakt van zijn bezittingen. In de heerlijkheidsrekeningen bevindt zich een zogenaamd "borderel op het Compendium van Ontvang en Uytgaaf van Dirk Strop .... sedert den 22 December 1774 tot den 16 July 1780 ingesloten", waarin Dirk Strop als plaatselijke rentmeester verantwoording aflegt tegenover de algemene rentmeester van de graaf, Pieter Duuwoosz. Naast de hiervoor al genoemde gegevens wordt in dit stuk ook de jaarhuur vermeld. Waar mogelijk wordt tussen haakjes de huurder volgens de inventaris uit 1782 vermeld.

Wij beperken ons met de opsomming van percelen uit deze "borderel" tot het noemen van de

percelen die zich in het huidige gebied van onze wijk Muggenburg bevonden. Hierbij is het wel van belang te weten wat er bedoeld wordt met bepaalde eenheden welke hieronder weergegeven.

Allereerst de afmetingen:

- Geers = 0,27 ha,
- Snees = 230 m²
- Roede = 0,283 m,
- Duim = 2,35 cm.

Vervolgens de betaalmiddelen:

-1 gulden staat gelijk aan 20 stuivers zo was het toen en zo is het nu nog steeds. En 20 stuivers stond gelijk aan 16 penningen. De huur van het land werd aangeduid in guldens - stuivers - penningen. De penning heeft als munt echter nooit bestaan.

De opsomming van percelen is als volgt:

De Zuydboomgaard, verhuurd aan Arien Kok voor f 82 - 0 - 0 tot f 102 - 0 - 0 per jaar.

Groedland, groot 5 geersen, 8 sneesen en 13 roeden, achter het Hoog Adellijk Huys, verhuurd aan Adriaan Mames voor f 63 - 0 - 0 tot f 79 - 18 - 10 per jaar (1782 wed. Albert Gerritsz.).

Groedland, groot 3 geersen en 2 sneesen, achter het Hoog Adellijk Huys, verhuurd aan Jan Jacobsz. Bakker voor f 42 - 15 - 0 tot f 44 - 6 - 10 per jaar (1782 Jan Jacobsz. Bakker).

Groedland, groot 4 geersen en 14 roeden, achter het Hoog Adellijk Huys, verhuurd aan de wed. Maarten Breed voor f 58 - 17 - 0 per jaar (1782 Rem Bruijn).

Groedland, groot 5 geersen, 7 sneesen en 14 roeden, achter het Hoog Adellijk Huys, verhuurd aan de wed. Maarten Breed voor f 93 - 1 - 12 per jaar (1782 Rem Bruijn).

Groedland, groot 4 geersen en 3 sneesen, achter het Hoog Adellijk Huys, verhuurd aan Jan Knicker voor f 70 - 0 - 0 per jaar (1782 Jan Knicker).

Groedland, groot 4 geersen en 1 sneesen, gelegen naast het voorgaande perceel, verhuurd aan Jan Knicker voor f 82 - 28 - 10 per jaar (1782 Jan Knicker).

Een oppervlakkige beschouwing van de complete lijst van landerijen bij Schagen leert dat de heren van Schagen vooral land hebben gehad "achter het Hoog Adellijk Huis" en aan het "Avendorper laantje". Als we deze gegevens projecteren op de

Schagen - Oude Slot

Een kijkje op de tuinen rond de beide slottorens. Op de achtergrond liggen de landerijen. Dit is het gebied dat nu Muggenburg heet.

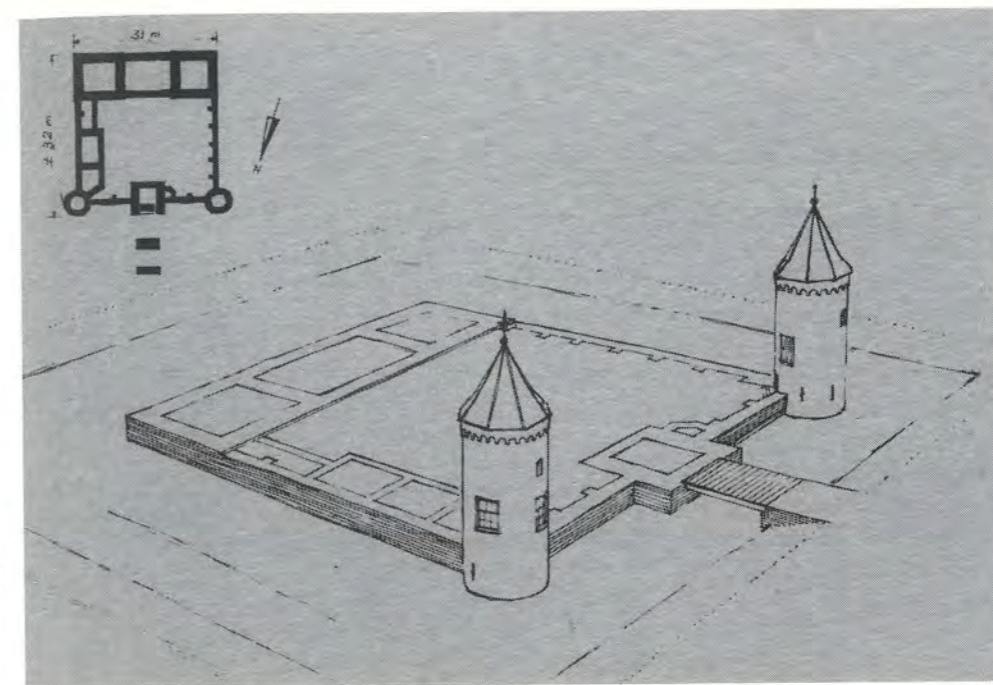
Een blik over de slottorens in de richting van het huidige Muggenburg. Goed zichtbaar is de indeling van de landerijen.

Panorama vanaf de Hervormde kerk, gemaakt in de 60-er jaren. Gezien de vele auto's moet het wel marktdag zijn geweest. Aan het eind van de Julianalaan zien we de Zuiderweg omzoomd door vele bomen.

Vanuit ongeveer dezelfde positie op de kerktoren, maar dan zo'n 30 jaar later. Vergelijking van beide opnames laat goed zien hoe de zuidrand van Schagen zich heeft ontwikkeld.

Schets van de kasteelfundering, zoals die nog aanwezig is. Als het aan de Vereniging "Vrienden van het Oude Slot" ligt, wordt deze situatie in de toekomst door opmetselen tot ± 1 meter hoogte hersteld.

beschikbare kaarten en afbeeldingen, dan leidt dit tot de conclusie dat de kasteelbewoners vanuit het woongedeelte, het meest zuidelijke gedeelte van het kasteel, uitkeken over hun eigen verhuurde landerijen, die in hoofdzaak gebruikt werden als weiland ("weyderland" of "groedland") en slecht af en toe als bouwland ("zaadland").

Vergelijking van die situatie met de huidige leert ons dat Muggenburg is gebouwd op deze huurlanden. De relatie tussen de wijk Muggenburg en het kasteel is daarmee wel heel duidelijk.

Bewoners van Muggenburg, U woont in de achtertuin van het Hoog Adellijk Huys van Schagen!

De afbraak van het slot

Aan het marktplein stond het poortgebouw met daarachter het voorplein. De toegang was tussen café "Peetoom" (dit café is een overblijfsel van het poortgebouw) en café 't Oude Slot.

De twee tussen de bomen verscholen liggende ronde slottorens zijn nu nog de enige overblijfselen van wat eens het kasteel van Schagen is geweest. In 1827 is wat toen al een ruïne van het kasteel was, grondig gesloopt; alle binnenmuren en buitenmuren zijn tot onder het maaiveld weggebroken. Er zijn plannen om het oude slot weer op te bouwen, daartoe is de stichting "Vrienden van het oude slot" opgericht. Men kan zich afvragen of het nog wel zin heeft om het kasteel weer op te bouwen, maar dan moet de lezer zich wel bedenken dat het kasteel eeuwenlang het gezicht van Schagen heeft bepaald en daartoe zeer nauw bij de geschiedenis van onze plaats betrokken is geweest.

In de westelijke toren is een prachtige maquette te zien van hoe het kasteel er eens uitzag.

In de oostelijke toren bevindt zich het museum "De slag aan de Somme"

TRAM

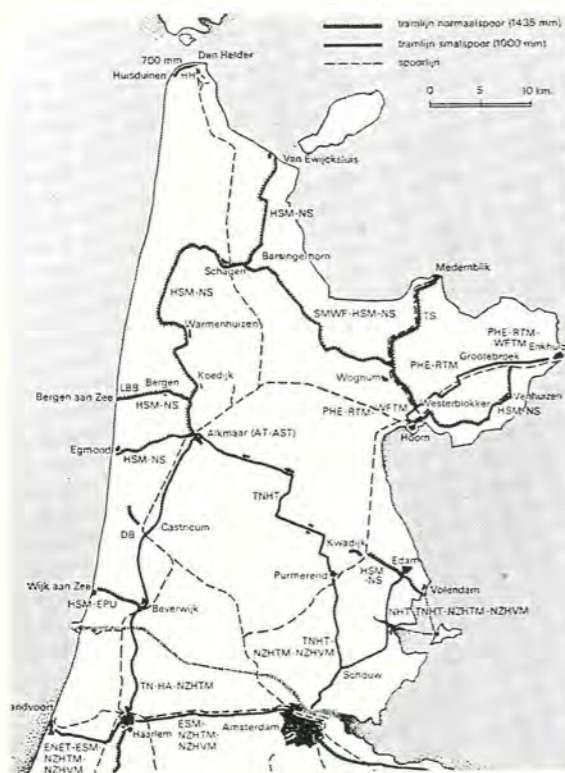
Een spoor door Muggenburg

Inleiding

Door de wijk Muggenburg loopt een fraai wandelpad dat aangelegd is op het oude tracé van de stoomtram Schagen - Alkmaar. Dit oude tracé maakte deel uit van een uitgebreid spoor- en tramweganet rond onze woonplaats. In volgorde van ingebruikname zullen deze spoorverbindingen worden belicht, om zodoende een beeld te krijgen van de historie achter het trampad door Muggenburg.

Staatslijn K: Den Helder - Alkmaar.

In het jaar 1839 werd de eerste spoorlijn in ons land geopend tussen Amsterdam en Haarlem. In

de loop der jaren volgden andere lijnen, waaronder die van Den Helder naar Alkmaar. Deze lijn, Staatslijn K genoemd, werd geopend op 20 december 1865.

De spoorweg was eigendom van de Staat der Nederlanden en de exploitatie werd in handen gegeven van de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij. Het voornaamste doel van de lijn was om de havenstad Den Helder een snelle verbinding voor de goederenstroom te geven met Amsterdam. De lijn kon pas met ingang van het jaar 1867 bereden worden over Uitgeest en Haarlem, om zo Amsterdam te bereiken. De politiek was hiervan de voornaamste oorzaak. Telkenmale ontstond vertraging door de meningsverschillen over de vraag, of aanleg van staatswege was gewenst, of door particulieren moest geschieden. Er was immers nog lang geen sprake van "de Nederlandse Spoorwegen"; er ontstonden in die tijd verschillende spoorwegmaatschappijen en de belangen liepen nogal eens uiteen. Lange tijd is er ook gediscussieerd of de lijn langs de duinen, dan wel langs de dorpen moest worden aangelegd. Uit het oogpunt van reizigersvervoer lag deze laatste route het meest voor de hand. Mede dankzij de persoonlijke inspanning van burgemeester H.R. de Meer van Schagen werd de spoorweg oostelijk van het Noord-Hollands Kanaal en langs Schagen gelegd.

Op 24 augustus 1864 werd in Schagen de eerste steen voor het stationsgebouw gelegd. Door zijn inzet voor de spoorweg lag het voor de hand, dat burgemeester De Meer deze handeling zou worden gegund. Het liep echter anders, want het driejarige zontje van een postbeambte genaamd Willem Alexander Paul Frederik Lodewijk Boogh mocht deze daad verrichten. Dat kwam,

Het spoorwegnet in Noord-Holland in het tramtijdperk. De stippellijnen stellen de spoorlijnen voor. De ononderbroken lijnen geven aan waar de tramwegen liepen.

FEESTVIERING

TE
SCHAGEN,
Op Woensdag, den 24 Augustus 1864.

1. Des voormiddags ten 11 ure
Het op plegtige wijze leggen van den
Eersten Steen,
aan het Stations-gebouw, door **WILLEM ALEXANDER PAUL FREDERIK LODEWIJK BOOGH,**
onder de leiding van den Burgemeester **HENRIJZ DE MEER** en **Meja.**
Een stellige opstijg vertaannde uit p. m. 12 o'logten, voraafgegaan door **Bluitery** en
muziek zal zich, tot dat einde, van het Kanaal tot het Nieuw-terrein begeven, en
aldaar ontvangen worden door de **Directie d'Entrepot.**
2. Het rijden van een
Locomotief met Feesttrein
van Schagen tot nabij Zijdewind en de Groote sloot in de Zijpe, opgeleiderd door **Wuifk.**
Des namiddags ten 3 ure
3. **HARDRAVERIJ**
Om **PRIJS en PREMIE,**
ter waarde van p. m. f 200.
Des avonds ten 8 ure
Een met **DEGAMMELICH VUUR** verlichte
MUZIK-TEMPEL,
op het water.
4. Des avonds ten 10 ure een schitterend
VUURWERK,
vervaardigd door den **Herr P. L. vander Brug,** Vuurwerker van **Z. M. den Koning**
te Amsterdam.
De eigenaren van Paerden werden uitgenodigd deze Hardravery met hunne mede-
werking te verraden en daaraan delevante de ranghe der Paerden van **Derijers**
schertelijk te willen inschiden aan den **Marktoverster C. van Vries,** uiterlijk op **Dingsdag**
den 23 Augustus 1864, des avonds ten 7 ure.
De paerden moeten zijn van **Zeven Maer** en naar genegen van **Heeren hoonreesters**
en zullen op den dag der Hardravery voor des morgens 10 ure, in de **Herberg** vlier
Boezem van den bij **12. HOOHE-MILKE** behooren present te zijn. **Inter komende zilt-**
ken zij niet worden toegelaten.
ZEGT HET TOORT.

Aanplakbiljet ter aankondiging van de feestelijkheden rond de eerste steenlegging van station Schagen.

Het station Schagen in vroeger dagen. Langs het eerste perron staat de trein gereed voor vertrek.

Station Schagen.

omdat vader Boogh zich tot koning Willem III had gewend met het verzoek zijn zoon de eerste steen te laten leggen. Vanwege het feit dat het kind dezelfde voornamen als de koning droeg werd dit verzoek gehonoreerd. Na de steenlegging en het brengen van een "spoorweglied" namen genodigden en feestgangers plaats in de feesttrein. Deze reed op een inmiddels voltooid gedeelte van de lijn tussen de Groote Sloot in de Zijpe en het dorpje Zijdewind.

Op 18 december 1865 vond de officiële opening plaats van Staatslijn K. Ook toen was het weer feest in Schagen. Behalve de nodige toespraken was er de muzikale verwelcoming van de trein met genodigden door de muziekkapel "Euterpe". Twee dagen later werd de spoorlijn voor het publiek geopend. In de begintijd werden er vier slagen per dag gereden. Op vrijdag en zaterdag werden zogenaamde markttreinen van Den Helder naar Alkmaar ingelegd. De eerste trein op donderdag naar Schagen was eveneens een markt-trein. Tot in de jaren dertig heeft deze zich weten te handhaven. In de jaren 1867 en 1868 werden de halten Oudesluis en Zijdewind geopend. Anna Paulowna had al direkt een station net als Noord-Scharwoude en Hugowaard. Even na

Zo zag het tramstation van Schagen er uit. Op de voorgrond is de draaischijf zichtbaar, waarmee de locomotieven gekeerd konden worden.

1890 werden Schagerwaard, St. Pancras en Koegras eveneens voorzien van een halte. Bij sommige halten werd altijd gestopt, bij andere alleen op verzoek. Met ingang van 15 mei 1938 werden deze stopplaatsen (behalve Anna Paulowna en Hugowaard) weer gesloten. In 1919 kreeg Schagen drie reizigersperrons. Het derde werd in gebruik genomen ten behoeve van de stoomtrams. Er heeft zelfs in die periode een apart stationsgebouw voor de tram gestaan, compleet met draaischijf waardoor de trams met schoorsteen voor aan hun terugreis konden beginnen. Het "tramgebouw" heeft gestaan op ongeveer de plek, waar nu de NZH garage is. Na de opening van het Noordzeekanaal en het toenemend vervoer over de weg liep het belang van de lijn sterk terug.

Een bijzondere opname uit de 60-er jaren van de stationsomgeving. Zowel delen van het oude station, als wel het in aanbouw zijnde station zijn zichtbaar. De indeling van het Plantsoen is ook afwijkend van de huidige situatie. In de toekomst zal het Plantsoen opnieuw gewijzigd worden, mede in verband met de uitbreidingsplannen Hoep - Zuid.

Station Hoorn zoals het er uitzag voor de renovatie die in 1991 voltooid werd. Ondanks de noodzakelijke aanpassingen vanwege het enorm toegenomen forensenvervoer heeft het gerenoveerde station zijn fraaie uiterlijk grotendeels behouden.

Tot 1955 reden er officieel alleen stoomtreinen op het traject, doch in de laatste jaren werden zij steeds meer verdrongen door dieseltreinstellen en door met diesel-locs getrokken treinen. Op 31 mei 1958 reed er op het inmiddels elektrische traject Alkmaar - Den Helder een feesttrein; de volgende dag werd de dienst met elektrisch materieel officieel in gebruik genomen. In die periode reden er iedere dag dertien treinen rechtstreeks naar Amsterdam, en zeven treinen naar Haarlem. Tegenwoordig geldt de bekende halfuursdienst. Door de enorme omvang die het reizigersvervoer op de lijn heden ten dage kent is de inzet van dubbeldekkers geen overbodige luxe. De spoorlijn Den Helder - Alkmaar had de primeur voor wat betreft de inzet van dubbeldekkers in Nederland. Op dit moment zijn de werkzaamheden in verband met de spoorverdubbeling tussen Heerhugowaard en Schagen in volle gang.

De tramlijnen.

Behalve Staatslijn K werd tevens een spoorlijn aangelegd tussen Zaandam en Hoorn. In 1884 was deze lijn gereed en een jaar later konden de treinen doorrijden tot Enkhuizen. Deze beide spoorlijnen vormden het raam waartussen de diverse tramlijnen zouden ontstaan; zo werden de mazen van het grote spoorweginet opgevuld. Dit verhaal beperkt zich tot de lijnen die verbinding hadden met Schagen; er waren er dus nog meer!

De lijn Wognum - Schagen.

Door de aanleg van de lokaalspoorlijn Hoorn - Medemblik, die in 1887 in exploitatie kwam, ontstond het idee om een verbinding Hoorn - Schagen te maken via het station Wognum. De eerste officiële tram op deze lijn reed op zondag 30 oktober 1898. In werkelijkheid was dit echter niet de eerste rit. Tussen Wognum en Opmeer hadden al eerder trams gereden. De in

Spanbroek wonende huisarts Van Balen Blanken organiseerde namelijk voor eigen risico tramritten ten behoeve van de tentoonstellingsdagen te Opmeer. Deze werden nu eens niet in de grote stad gehouden! Ook de kaartverkoop verzorgde hijzelf. Alleen op basis van dit eigen risico was de Stoomtramweg Maatschappij West - Friesland (SMWF), die de exploitatie van de lijn zou verzorgen, bereid haar materieel ter beschikking te stellen. Het tracé was op dat moment nog niet geheel gereed. De aanlegkosten waren veel hoger dan geraamd door stijging van de ijzerprijzen, bouw van een remise en reparatie - inrichting in Schagen en de onteigeningsprocedure in Barsinghorn. De lijn had dan ook al op 1 augustus 1898 geopend zullen worden, doch door bovengenoemde oorzaken was dit niet haalbaar. Dat de tram bij de bevolking welkom was, moge blijken uit het volgende lied, dat tijdens de openingsrit gezongen werd:

Wees welkom, paard van ijzer!
West-Friesland brengt zijn groet;
Gij maakt ons kloeker, wijzer,
Schept voor de toekomst moed.
Gij bindt ons aan d'omgeving,
Aan heel het wereldrond.

Gij spreekt ons van herleving,
Heel dus uit's harten grond,
Heil hen die U hier brachten,
Die d'arbeid hebt geleid,
Heil, die talent van krachten,
Aan West-Friesland hebt gewijd!

De SMWF had bij de aannemer bedongen, dat tijdens de aanleg, voor de duur van het werk, een behoorlijk rijtuig met bespanning en een arbeider voor het verrichten van boodschappen ter beschikking werd gesteld! Als gevolg van de "dure" start en het jaarlijks toenemen van de schulden werd op 1 februari 1909 de exploitatie overgenomen door de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij.

De lijn was vooral van groot belang vanwege het marktvervoer. Door de vele markten in diverse plaatsen in West-Friesland en Purmerend had de dienstregeling een grillig karakter. Elke dag van de week kende andere reistijden, ook het aantal tramritten per dag verschilde. Alleen de woensdag en de zondag kenden dezelfde dienstregeling. Schagen kreeg in 1402 toestemming voor het houden van een vrije week- en jaarmarkt, ge-

volgd door de stadsrechten in 1415. De tramlijn was daarom bijzonder welkom en werd dan ook flink gebruikt. Het kwam wel voor dat er twee lokken nodig waren om de lange trein (met een keer zelfs 180 koeien uit Opmeer) naar Schagen te brengen. Omdat ook de toeloop van passagiers enorm was, moest vaak genoeg worden genomen met een plaats in de goederenwagens. Op de grote najaarsmarkten van Schagen en Hoorn, die tot in de jaren twintig op zondag werden gehouden, werd al het beschikbare materieel ingezet. Andere grote klanten waren de fruitveiling in Winkel, de gasfabriek in Nieuwe Niedorp (een jaarlijks vervoer van zo'n 150 wagons kolen) en de zuivelfabrieken in Opmeer en Lutjewinkel. De reistijd Wognum - Schagen bedroeg ongeveer een uur en tien minuten. Vanwege deze reisduur zei men in die tijd, dat je er als jongeman instapte en als grijsaard uitstapte. Omdat het tracé nogal bochtig was, kreeg deze lijn al spoedig de bijnaam: lijn met de duizend bochten. Het traject was fraai; blauwgekleurde kooivelden en gele stoppelvelden wisselden elkaar af met door bonte koeien en kuddes schapen gevulde weiden. Bij de opening bezat de tramwegmaatschappij 3 locomotieven, 4 drie-assige rijtuigen met plaats voor 60 personen, 2 twee-assige postrijtuigen, 8 veewagons, 1 gesloten goederenwagon en 1 waterwagon. Er waren 52 mensen in dienst, die overigens ook op andere lijnen werden ingezet. Na 1909 reden steeds meer trams door naar Hoorn, zodat overstappen te Wognum niet meer nodig was.

Al in 1925 werd de opheffing aangekondigd, dit vanwege de steeds grotere concurrentie van het vervoer over de weg. Met name de autobussen snoepten vele reizigers af. Vanaf 1919 was de concu-

Het haltepunt te Winkel. Het houten haltegebouw zorgde voor het nodige comfort van de reizigers!

Een lokaal spoorloc was zwaarder en sterker, dan zijn "tram soortgenoten". Het verschil is op deze foto duidelijk te zien. Voor zien wij lokaal spoorloc 6601 van de WFSM, met daarachter een tramloc. De foto is gemaakt op 27 juni 1934.

rentie van de omnibusdienst van W. Keetman Jr. te Winkel goed voelbaar. Deze dienst verbond Winkel met Noord Scharwoude, zodat doorreizen per tram/trein naar Noord Scharwoude via Schagen voor velen niet meer zinvol was. Op 31 januari 1930 viel het doek voor deze 23,4 km. lange lijn. Ook een indertijd opgericht actiecomite tot behoud van de tram kon hierin geen verandering brengen. Vrij kort daarna werd de lijn opgebroken.

Ter herinnering aan de trambaan ligt bij de Weere een klein stukje spoor, een monument dat enkele jaren geleden tot stand werd gebracht door leden van de Stichting "Historisch Niedorp". Bij de Weere zijn ooit een aantal koeien op de trambaan terecht gekomen, die dwars door een verwaarloosde sloot waren gelopen. De eigenaar van de koeien moest zich voor de rechter verantwoorden, doch kon zich met succes op overmacht beroepen omdat het baanvak en de spoorloten slecht onderhouden werden door de NS. Een gedeelte van de oude baan is gebruikt voor de aanleg van de A.C. de Graafweg. In de Schager Courant van 15 februari 1930 staat een ingezonden stuk van Dhr. D. Rotgans, waarin hij een vurig pleidooi houdt, het op te breken tramtracé te behouden als fietspad door het hart van West-Friesland. Hij meldt de medewerking van Dhr. M.F. Overdijk, opzichter van Weg en Werken te Schagen en belast met het opruimen van de rails. Een oproep om overvloedig correspondentie richting heer Overdijk te sturen en het houden van vergaderingen in maar liefst drie plaatsen tegelijk zag Dhr. Rotgans als beste methode om dit doel te bereiken.

Bij de Weere ligt ter nagedachtenis aan voorbije tijden, dit tramweg monument. Het spoor heeft hier ook daadwerkelijk gelopen.

De brug bij Lutjewinkel. Links van de brugwachterswoning staat op het opstelspoor een goederenwagon met remmershuisje.

Veel medewerkers van het spoor hadden vroeger ook nog ander werk. In Lutjewinkel was Piet Harder stationschef en brugwachter. Bovendien verzorgde hij in het wachtlokaal de inwendige mens. Reizigers konden hier tijdens het wachten hun dorst lessen. De stationschef van Winkel was cafehouder Laan, die de kaartjes in het cafe verkocht. Als de tram in aantocht was, veranderde hij dus van pet. De tram was voor veel mensen ook een soort klok. De tram reed op vaste tijden, zodat daarop vaak etenstijd e.d. werden afgestemd. Een horloge was daarom niet altijd nodig. Vermeldenswaard is nog een voorval bij de brug van Lutjewinkel. Door stormachtige wind was een wagon op drift geraakt. Omdat de brug altijd geopend stond en uitsluitend voor de tram gesloten werd, dreigde de wagon in de Ringsloot te storten. Piet Harder werd 's nachts uit zijn bed gebeld om ijlings de brug te sluiten,

Dienstorder
No. 469.

Beveiliging Lutjewinkel.

Op Dinsdag, den 22sten Maart a.s. worden te Lutjewinkel aan den tramweg Schagen—Wognum ter weerszijden van de ophaalbrug over de Ringsloot afstandseinpalen in dienst gesteld.

De brugafstandseinpaal, zijde Weere, is geplaatst bij K.M. 6,265.

De brugafstandseinpaal, zijde Winkel, is geplaatst bij K.M. 6,875.

DE DIRECTIE.

Ondergetoekende verklaart ontvangen te hebben .....
exempl. .... van Dienstorder No. 469 Serie Nederlandse
Spoorwegen.

....., den ..... 1921.

De .....

Beveiliging was ook in die dagen een belangrijk element bij het spoor. Voortdurend verschenen dienstorders met weer nieuwe bepalingen of aanmeldingen van voorzieningen.

waarmee een ongeluk kon worden voorkomen. De tram was overigens gebonden aan strenge regelgeving. Vooral in de beginperiode stond men wantrouwend tegenover de intrede van allerlei soorten nieuw vervoer. Zo waren er o.a. de volgende bepalingen:

Artikel 9:

De maximum snelheid der tram wordt bepaald op 15 km per uur.

In de bebouwde kommen zal de snelheid worden verminderd terwijl de komst van de tram aanhoudend door een schel zal worden aangekondigd.

Artikel 10:

In januari van het jaar 1932 staat deze gemengde tram langs het middenperron. Een gemengde tram vervoerde zowel reizigers als goederen. Het personeel heeft schijnbaar alle tijd om even te poseren.

Bij het tegenkomen of voorbij rijden van rijtuigen of paarden zal de bestuurder van de locomotief geen stoom laten ontsnappen.

Gedurende de eerste 3 maanden na opening van de tramdienst voor het publiek, zal de tram geheel stil moeten houden bij het tegenkomen van rijtuigen met een of meer paarden bespannen. De tram zal te allen tijde onverwijld tot stilstand worden gebracht wanneer de voerman van een tegemoetkomend rijtuig, de berijder van een los paard of de drijver van een veedrift daartoe de wens te kennen geeft.

De aanvragers van een exploitatie-vergunning voor aanleg van een stoomtramweg hielden hiermee al rekening in hun aanvraag en namen uit voorzorg al enkele beperkende bepalingen op.

De lijn Schagen - v. Ewijcksluis.

In 1905 werd de Spoor- (Tram) weg "Wieringen - Schagen" (WS) opgericht. De WS nam de exploitatie niet in eigen beheer, doch sloot hiervoor een contract met de HIJSM, inmiddels aangeduid met de letters HSM. Op 1 maart 1912 werd de lijn Wieringen - Schagen geopend. Voor het eerste deel van het traject (tussen het tramstation van Schagen en Barsingerhorn) werd gebruik gemaakt van het baanvak dat al in dienst was bij de Stoomtramweg Maatschappij "West-Friesland". Hiertoe werd een speciale overeenkomst met de SMWF gesloten. Vanaf de Lutjewallerweg bij Barsingerhorn tot aan Van

Ewijcksluis werd de lijn aangelegd over een eigen baan. Het punt waar de lijn zich splitste is vandaag de dag nog terug te vinden in Barsingerhorn. Het baanlichaam en een aantal landhoofden markeren deze plek. Tussen Wieringen en Van Ewijcksluis voeren de postboot van J. Buijs en de veerboot van de fa. Asjes. Belangrijkste doel van de lijn was, zorg te dragen voor een betere aan- en afvoer van grondstoffen en agrarische producten in dit vruchtbare gebied. Door vier polder- en gemeentebesturen werd het benodigde beginkapitaal (f163.000,-) bijeengebracht. Daarnaast namen particulieren deel voor f49.000,-. De aanlegkosten werden geraamd op f700.000,-, waarvan het Rijk een derde voor zijn rekening nam. Voor de aanleg was het nodig 23 ha grond en vijf huizen te ont-eigenen.

Hoewel het goederenvervoer zich redelijk kon handhaven, viel het met de aantallen reizigers nogal tegen. Vooral na 1930 daalde dit reizigersvervoer nogal sterk. De opbrengsten, in 1929 groot f69.000,-, bedroegen in 1934 nog maar f15.000,-. Dankzij de uitvoering van de Zuiderzeewerken bij Wieringen kreeg de tram nog behoorlijk wat werk. Tijdens een buitengewone algemene vergadering van vennoten der WS in Hotel Vredelust te Schagen werd op 22 december 1934 besloten de N.V. te onbinden en over te gaan tot liquidatie. Ruim een week later op oudejaarsavond 31 december 1934 reed de laatste tram. "Het trammetje ziet men noode gaan" waren woorden die algemene instemming kregen tijdens eerdergenoemde vergadering. Tijdens de laatste rit nam ook de dienstdoende conducteur C. Smit afscheid van het spoor. De belangstelling was enorm voor deze rit, getuige een krante-artikel, dat meldt: "als steeds zo'n goed gebruik van de tram was gemaakt, zou ongetwijfeld wel niet zoo spoedig tot staking der exploitatie zijn besloten". De krant maakt tevens melding van de drukte in Wieringerwaard; zo'n tweehonderd mensen hadden zich op 't perron verzameld om afscheid te nemen van de tram. Na terugkeer werd in de

Tramstation — Wieringerwaard.

Het station van v. Ewijcksluis. Opvallend is de omvang van het stationsgebouw. De meeste stations werden gebouwd volgens een bepaalde standaard klasse - indeling. In veel plaatsen kwamen er daardoor dezelfde gebouwen tegen.

Het tramstation van Wieringerwaard met tram, reizigers en tramwegpersoneel. Het gebouw staat er nog. Al het overige is verleden tijd. (vergelijk het gebouw eens met de foto van v. Ewijcksluis).

tweede klas-wachtkamer van station Schagen nog een bijeenkomst gehouden, waar conducteur Smit door bestuur der WS en stationschef Slort werd bedankt voor zijn verdiensten voor het spoor. Een kist sigaren behoorde toen tot de traditionele afscheidscadeaus. In een door de Zijper Courant van 29 december 1934 beschreven vergadering, bleek dat er geen belangstelling was, de trambaan als verkeersweg te gaan benutten.

Belangrijk aspect daarbij was de aanleg van het kanaal Schagen - Kolhorn. Een brug bouwen zou dan noodzakelijk zijn geweest, met alle kosten vandien. Een gedeelte van de baan was met het oog op de aanleg van het kanaal in juni van dat jaar al aan de provincie verkocht. Verkoop van alle roerende en onroerende goederen volgde, waarmee definitief een einde kwam aan de lijn Wieringen - Schagen.

Dhr. Kooy, nu woonachtig in Wieringerwerf, woonde destijds vlakbij de tramhalte "Poolland" in de boerderij "Teylingen". Hij kan zich nog wel het nodige herinneren uit die jaren.

Als vader Kooy met de tram mee moest en nog niet klaar was, dan wachtte de tram gewoon op hem. De kinderen legden vaak spijkers op de rails; die werden zo mooi plat!

Als de seringbomen in bloei stonden, nam de machinist even de tijd om het land in te lopen en een paar fraaie takken mee te nemen. Het is ook wel voorgekomen, dat de machinist op de loc moest klimmen, om de lijn van de vlieger van Kooy junior te verwijderen! Ooit vond er een aanrijding plaats op de nabijgelegen overweg. Het betrof een fouragewagen die geheel vernield raakte. Hoewel het ongeval in de herfst plaatsvond, kwam er pas in de daaropvolgende lente een spoorwegrechercheur bij moeder Kooy langs, om nog eens naar de toedracht te informeren. Men was het kennelijk over de toedracht lang niet eens! De overweg lag direct na de coupure in de Westfriese zeedijk. De tram hoorde vanwege deze wegwijking na de coupure te stoppen. Omdat het gebladerte aan de bomen ter plekke invloed kon hebben gehad op het ongeval, achtte men dit onderzoek in de lente van belang. Met behulp van brongas bij de boerderij werden s'avonds de gaslantarens op het perron ontstoken. Behalve veelvuldig contact met de mensen van het spoor (op winterdag en bij schemer werd er stevast een signaal van de loc als groet gebracht), was er ook veel binding met de

71		Stoomtramdienst SCHAGEN-VAN EWIJCKSLUIS.										
Schagen	7:05	7:25	7:50	8:20	11:27	11:55	17:25	20:52	23:10			
Barnstaple-Barnstaple												
Barnstaple												
Westfriese dijk												
Zandweg												
Wieringerwaard												
Drie Molens												
Schagweg												
Oostpolder												
Van Ewijkssluis												
den Oever (Lambou)												
den Oever (Lambou)												

71		Stoomtramdienst VAN EWIJCKSLUIS-SCHAGEN.										
den Oever (Lambou)	8:25	8:45	9:10	9:40	12:47	13:15	18:45	22:10	24:30			
Barnstaple (Lambou)												
Van Ewijkssluis												
Oostpolder												
Schagweg												
Drie Molens												
Wieringerwaard												
Zandweg												
Westfriese dijk												
Barnstaple-Barnstaple												
Schagen												

Bij de boerderij van de familie Kooy, lag de halte West-Friesedijk, ook wel halte Poolland genaamd. Links is de moestuin nog zichtbaar, die bij de boerderij hoorde.

In Wieringerwaard liep de tramlijn langs de kerk. Een nieuwsgierig meisje kijkt, wat er zoal te fotograferen valt.

De Officiële Reisgids der Nederlandsche Spoorwegen vermeldde in haar "grote uitgave" van 15 mei 1931, deze dienstregeling van de tram Schagen - v. Ewijkssluis.

Station Schagen met rechts een tram. De waterkolom op de voorgrond werd gebruikt om de stoomlocomotieven van het zo noodzakelijke water te voorzien.

reizigers. Behalve de reizigers voor het marktbezoek, maakten ook veel scholieren en bioscoopbezoekers gebruik van de tram. Bij de halte "Poolland" lag een kort zijspoor. Dit spoor werd gebruikt om kool en suikerbieten op te halen. Vaak stonden op dit spoor een aantal goederenwagens opgesteld, in afwachting van een volgende rit. Voor de kinderen waren de remmershuisjes een favoriete speelplek!

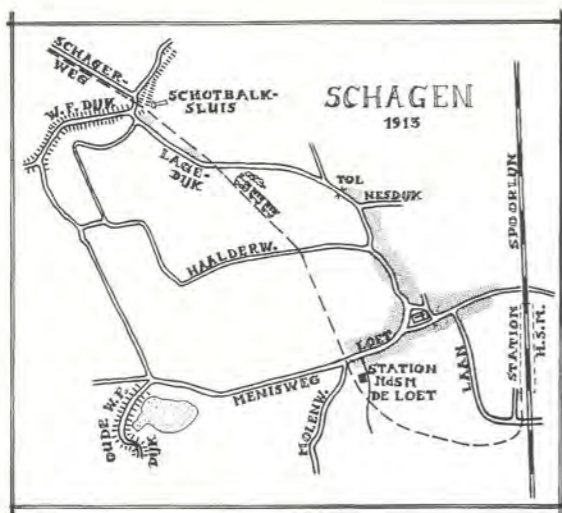
De lijn Schagen - Warmenhuizen - Alkmaar.

De derde en laatste tramlijn die in Schagen een eindpunt kreeg, was die van Alkmaar naar Schagen. De Noorderstoomtramweg Maatschappij (NdSM) was verantwoordelijk voor de aanleg. De HSM nam ook deze lijn in exploitatie. De NdSM ontstond door deelname in het aandelenkapitaal door provincie-, gemeente-, en polderbesturen, en gebruikmaking van renteloze voorschotten. Al in 1896 kwamen de eerste notabelen bij elkaar om te praten over de aanleg van een tramlijn door de Zijpe. Het duurde echter tot 29 augustus 1913 (17 jaar later!), voordat sprake kon zijn van railvervoer tussen Alkmaar en Schagen, door de Zijpe. Op die dag namelijk vond de speciale openingsrit plaats. Dit was drie maanden na de ingebruikname van het trajectge-

deelte tussen Alkmaar en Schoorl. Oorzaak hiervan was de bouw en afwerking van het grootste kunstwerk in de lijn; de draaibrug over het Noord - Hollands kanaal bij Schoorldam. De tramsporen werden in het brugdek aangelegd en aan weerszijden waren lange opritten gerealiseerd. Aanvankelijk was het de bedoeling de tramlijn aan te leggen aan de westzijde van de Groote Sloot. Omdat gebleken was na onderzoek dat de grond daar ongeschikt voor was, werd het tracé verlegd naar de zandgronden langs de Ruigeweg. De route van de tram was als volgt: Alkmaar - Koedijk - Schoorl - Schoorldam - Oude Wal - Warmenhuizen - Krabbendam - Zijpersluis - Burgerweg - Sint Maartensweg - 't Buurtje - Schagerbrug - De Loet - Schagen. Voor het baanvak Alkmaar - Koedijk werd een overeenkomst tot medegebruik gesloten met de Stoomtramwegmaatschappij Egmond - Alkmaar - Bergen (EAB), eigenaresse van de tramlijn Alkmaar - Bergen aan Zee.

Een aantal bepalingen uit de concessieovereenkomst:

A: De tramweg valt onder de bepalingen van het Tramwegreglement 1902 en is dus een "tramweg" waarvoor een hoogste snelheid geldt van 20 km/h. (Bijzonderheid is, dat al voor de opening

Op dit kaartje is duidelijk zichtbaar hoe de tramlijn door Schagen liep. Ook de plaats van de coupure (schotbalksluis) is aangegeven.

een snelheid wordt toegestaan van 35 km/h, waardoor de lijn valt onder de bepalingen van het Vereenvoudigd Locaalspoorweg - Reglement. Ondanks deze verandering blijft het een "tramweg").

B: De wijze van vervoer geschiedt met stoomkracht; tussen 15 oktober en 15 april dienen (in dienst zijnde) rijtuigen op voldoende wijze te worden verwarmd.

C: Voor aanvang van de exploitatie is de maatschappij verplicht met het Departement van Oorlog een overeenkomst betreffende het militair vervoer te sluiten. Dit hield in, dat de NdSM een nog nader te bepalen aantal goederenwagens "zoo zou inrichten, dat daarmede krijgsvolk, paarden en oorlogstuig" kon worden vervoerd. De HSM kreeg overigens een vergoeding indien er sprake was van dergelijk vervoer.

D: De maatschappij is verplicht ten behoeve van het vaste personeel een pensioenregeling te treffen en voor alle personeel een ongevallenverzekering af te sluiten.

Na vaststelling van het tracé bleek dat de lijn over 319 percelen grond zou lopen. De meeste konden in goed overleg worden aangekocht, doch in 97 gevallen volgde onteigening. In totaal werden hiertegen zeven bezwaarschriften ingediend. Deze werden na een "hoorzitting" alle on-

gegrond verklaard. Een van de bezwaarschriften kwam van Arie de Boer, cafehouder, die dacht dat het ophogen van de kruising Sint Maartensweg/Ruigeweg tot gevolg zou hebben, dat zijn huis vochtig werd. In de Nieuwe West-Friesche Zeedijk werden tussen Schagen en Schagerbrug twee afsluitbare coupures gemaakt ten behoeve van het tram- en wegverkeer. Speciaal vanwege de komst van de tram naar Schagen werd in Alkmaar een derde perron aangelegd, compleet met een loopbrug daar naar toe. Er was immers op het voorplein, waar de trams naar Bergen en Egmond vertrokken, geen plaats meer voor nog een tramlijn. Met ingang van 1913 vertrokken alle trams vanaf dit derde perron.

Tussen Alkmaar en Koedijk was het baanvak enkelsporig en zonder kruisingsmogelijkheden. Om deze situatie beter te beveiligen werd het "penning-systeem" ingevoerd, waarbij het tramperoneel onderling een penning moest wisselen waarop de betreffende tramnummers stonden, die elkaar in Koedijk moesten kruisen. In Schagen aangekomen kruiste het tracé van de Noorderstoomtram het hoofdspoor en reed naar een tramperron aan de oostzijde van het emplacement. Behalve een verhard perron langs het stationsgebouw, was er een hulpperron en het tramperron. Deze laatste twee waren aanvaardbaar niet meer, dan verhoogde zandheuveltjes.

De opening van de lijn op 29 augustus 1913 werd opgeluisterd door een groot aantal genodigden, waaronder de burgemeester van de Zijpe Dhr. G.C. Hulst (groot stimulator van het tot standkomen van de lijn), en de Commissaris van de Koningin in Noord - Holland Mr. Dr. W.F. van Leeuwen. Om 10.29 uur vertrok de trein, bestaande uit een locomotief van de zogenoemde "dierenserie", een post/bagagerijtuig en twee locaalspoorrijtuigen Tweede Klasse. Na vertrek uit het station van Schagen boog de lijn af van Staatslijn K om het trace naar de Loet te volgen. Dit gedeelte van de lijn is nu het wandelpad door de wijk Muggenburg! Ook ligt nog altijd in de wijk Waldervaart een gedeelte van de trambaan als wandelroute. Aangekomen bij het station De Loet werd dit gebouw door de hoge gasten bezichtigd. Vervolgens werd naar Schagerbrug gestoomd, alwaar het nodige was

georganiseerd; schoolkinderen zongen een welkomstlied, de belangrijke gasten kregen een boeket bloemen overhandigd en de Schagerbrugse dominee L.G. Holtz sprak een welkomstwoord uit. Hij wees de aanwezigen erop dat Schagerbrug "thans aan het grote wereldverkeer is verbonden hetgeen een zegen voor onze goede landen mag zijn". Het zangkoor "Zang en Vriendschap" hief een huldigungslied aan ter ere van de vele werkers aan de lijn. Net als Schagerbrug had ook Warmenhuizen de tram een hartelijk welkom voorbereid. In School trokken de kinderen van Groet in bokkewagens aan de genodigden voorbij, aldus de "Groeter tram" symboliserend. Het volgende lied werd ten gehore gebracht:

Tusschen de Noordzee en Schoorldam,
loopt de Groeter Bokketrām.
Al wie met ons mee wil gaan,
moet de kunst van't loopen verstaan.
Meisjes en jongeheeren,
als je het eens wilt proberen,
kaartjes heb je niet te koopen,
als je maar stevig kunt loopen!

In Alkmaar kregen de feestgangers in gebouw "De Unie" een lunch aangeboden, waarbij uiteraard nog menige toespraak werd gehouden.

Nostalgische sfeer te Warmenhuizen. De stationsgebouwen langs de lijn vertoonden veel gelijkens. Het bijgebouwtje en de lantarens maken het beeld compleet, waarbij de afgebeelde personen uiteraard niet gemist mogen worden.

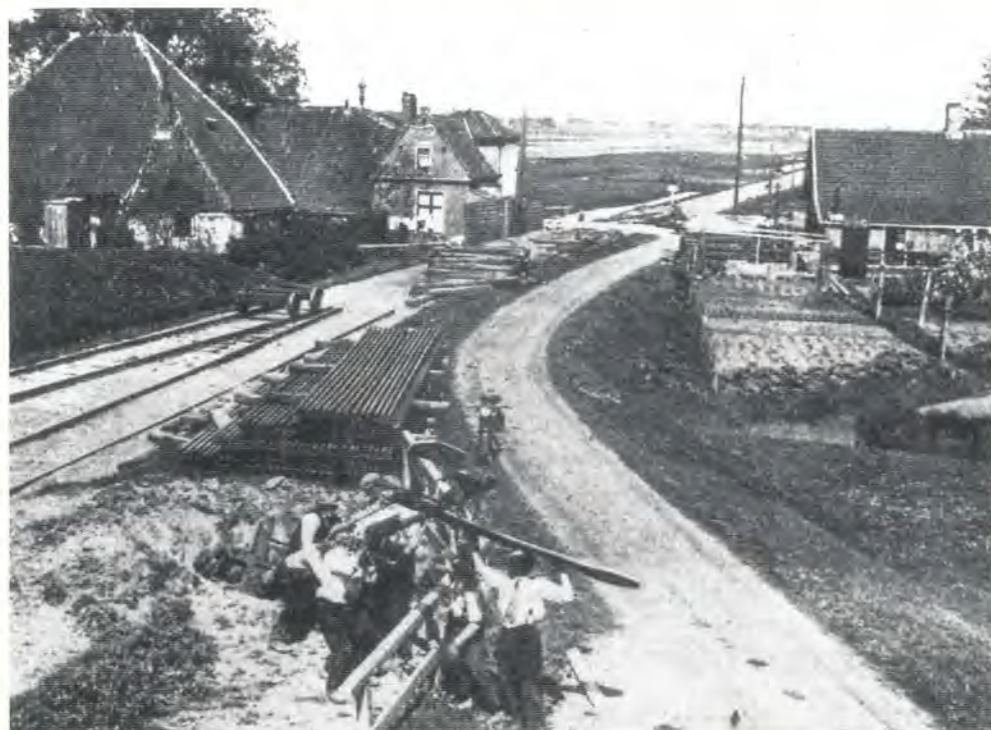

De exploitatie werd ook bij deze lijn in handen gegeven van de HSM. In 1919 bedroeg de reistijd 91 - 107 minuten en reden er vier stoomtrams Alkmaar - Schagen v.v. Het verzorgingsgebied van de tram betrof de gemeente Zijpe met in 1913 zo'n 4300 inwoners; Schagen had er toen 3300. Het eerste jaar werden in totaal 92.806 reizigers vervoerd, met een totaalopbrengst van f17.730,20. Het goederenvervoer was toen nog gering, want de totale inkomsten kwamen op f19.888,74. In de Tweede Klasse betaalde men voor een kaartje van Schagen naar de halte Sint Maartensweg 25 cent. Best wel veel voor die tijd. Retourbiljetten waren simpelweg

Volop drukte in Warmenhuizen. Op kop van de tram staat een locomotief uit de zgn. "dierenserie". Op de achtergrond is nog net een watertoren zichtbaar.

twee keer de prijs van een enkeltje! Voor het gehele traject Schagen - Alkmaar werd 80 ct voor de Tweede Klasse en 55 ct voor de Derde Klasse betaald. In een poging de veldwachter van Zijpe uit hoofde van diens functie van vrij vervoer te voorzien slaagde het gemeentebestuur van de Zijpe niet. Het gegeven dat de burgemeester toevallig ook nog voorzitter van de NdSM was, had kennelijk geen enkele invloed! De tram was een dankbaar vervoermiddel voor de naar Bergen aan Zee gaande schoolreisjes. Ook de "Bedriegertjes" waren zeer in trek. Met name de HBS-ers en ambachtsschoolleerlingen maakten een belangrijk deel uit van het dagelijkse vervoer. De Eerste wereldoorlog had een negatieve invloed op de exploitatie. De brandstofkosten en

Op 9 mei 1934 is de afbraak van het emplacement bij station De Loet in volle gang. De arbeiders halen zojuist een armsein naar beneden. De stand van de arm van het sein, gaf de machinist aan of een bepaald spoor bereden kon worden. Tegenwoordig kent het spoorwagbedrijf lichtseinen en zijn de klassieke armseinen verdwenen. De foto is genomen in de richting Muggenburg-Alkmaar.

lonen liepen hoog op. Bovendien gold ook voor deze lijn, dat het vervoer over de weg steeds concurrerender begon te worden. In de periode 1921 - 1929 daalden de opbrengsten van f74.000,- tot f35.000,-. Op het baanvak Schagen - Warmenhuizen liep het reizigersvervoer het sterkst terug. De daling van de opbrengst van deze lijn was de grootste van ons gehele spoorwegnet. Dit maakt wel duidelijk, dat de NS de lijn wel kwijt wilde. De lijn was echter geen eigendom van de NS, zodat men mede op basis van toen geldende bepalingen was aangewezen op overleg met de NdSM. Besloten werd na een bestaansperiode van 20 jaar, op 7 oktober 1933 de laatste tram tussen Warmenhuizen en Schagen te laten rijden. Het 17,8 km lange gedeelte van de lijn Schagen - Alkmaar werd in mei 1934 verkocht. Niemand scheen zich hier erg druk over te maken. Zelfs de Zijper Courant maakte er geen melding van!

Er waren geen dankwoorden en met maar een handjevol reizigers kwam om 18.00 uur de laatste Zijper tram in Schagen aan.

Aanvankelijk had men nog het plan de boog om Schagen te behouden, zodat de westelijk van

onze stad aan te leggen haven een verbinding met het station zou krijgen. Dit plan is echter niet doorgegaan.

Omdat Warmenhuizen een belangrijk overlaadstation van groenten was, werd het emplacement gewijzigd en van het station een zogenaamd kopstation gemaakt. De stoomtractie was inmiddels vervangen door goedkopere motortractie (hiervoor was minder personeel nodig!). Alleen door de Tweede Wereldoorlog kwam de stoom nog even terug. De rijtijd Alkmaar - Warmenhuizen bedroeg zo'n 25 minuten en er waren 10 ritten per dag. In 1932 werd in Warmenhuizen 14.000 ton groenten verladen, waarvan zo'n 10.000 ton aan koolsoorten. In 1935 wilde de NS ook dit gedeelte van de lijn opheffen. Doordat de opbrengsten toch nog wat toenamen werd dit uitgesteld. Na de oorlog werd de reizigersdienst in 1946 weer hervat. Sinds de spoorwegstaking was dit niet meer gebeurd. Op 4 oktober 1947 reed de laatste reizigerstram. Nog tal van jaren bleef de lijn voor de goederdienst in gebruik doch uiteindelijk viel op 31 december 1968 het doek. Het laatste als tramweg gebouwde baanvak in

Landelijke sfeer te Schagerbrug. In spoorkringen was nooit zeker of er ooit locomotieven van het 7700 type (denk aan Bello) via de Noorderstoomtramlijn in Schagen zijn geweest. Deze foto is daarvan het eerste bewijs. De foto is eind twintiger jaren gemaakt in de richting van de Schagerweg, vroeger "Dubbele Buurt". Maakster is Mevr. M. Schagen die woonde in het linker huis.

Ger(ri)t van Dok, de bekende conducteur van 't kleine spoortje.

Noord - Holland hield op te bestaan.

Ook deze lijn kent z'n anecdoten en andere wetenswaardigheden.

Zo spraken de landarbeiders altijd over hun "verlossertje". Bij nadering van de late middagtram wisten zij, dat ze huiswaarts konden keren! Een bejaarde heer uit Schoorl begreep niets van de komst van een tram. "Karren met heel geen paard d'r voor, dat ken toch niet!" Zijn groentetuintje grensde aan de spoorbaan en elke keer als de tram naderde zocht de oude baas z'n toevlucht in een droge sloot, tot het gevaar geweken was. Later kwam de acceptatie van zulk een brok techniek, maar argwanend bleef hij wel.

Slager de Groot uit Schagen dreigde het eerste slachtoffer van de tram te worden. Hij stak op 3 oktober 1913 met zijn paard en wagen de overweg naast de pastorie van Ds. Holtz aan de Groote Sloot over, terwijl de middagtram uit Alkmaar naderde. Dankzij de oplettende machinist kon de tram nog net op tijd stoppen. De afstand tussen paard en tram is dan nog maar een halve meter; slager de Groot had even tijd nodig om weer op verhaal te komen. Klaas Brak is het eerste echte slachtoffer, als de tram hem passeert

schrikt zijn paard zo hevig, dat het met een sprong met wagen en al in de sloot belandt. Met een nat pak vervolgde Brak z'n weg.

Over de mensen bij het spoor is eveneens het een en ander bekend. Zo schrijft de Zijper Courant, dat op 14 augustus 1913 de stationschef van Schagerbrug, de heer Halma, zijn intrek heeft genomen met vrouw en kinderen in het zojuist gereedgekomen woonhuis van het station. Vier jaar later werd hij opgevolgd door Dhr. Stip, die vervolgens in 1926 naar Egmond aan Zee verhuisde. A.de Vries was de eerste "arbeider/telegrafist" van Schagerbrug.

In februari 1914 werd hij opgevolgd door de heer A. Westendorp, die op zijn beurt op 16 januari 1916 naar het station De Loet ging. De voormalige brugwachter van Schagerbrug de heer Rentenaar was de waarschijnlijke opvolger van Westendorp. De meest bekende conducteur was wel Ger(ri)t van Dok, die zichzelf "Gert van't kleine spoortje" noemde. Hij wist precies wie er wanneer met de tram mee moest. Was iemand er niet, dan wachtte hij gewoon; onder luide aanmoedigingen van Van Dok beklom men dan de tram. Van Dok die in Schagen woonde, ging na de opheffing van het Zijper baanvak over naar de tramlijn van Bergen. Om de scholieren rustig te krijgen loofde hij een cent uit, voor diegene die het mooiste liedje kon zingen! De heer Wittebol was de ploegbaas voor

het onderhoud aan de baan in de Zijpe. Een van zijn assistenten was Loetje Koomen uit Schagen. Wittebol meldde zich telefonisch meestal met: "Met't arbeiertje van de Grotessloot". Hij heeft later nog gewoond in station De Loet, zijn vrouw verzorgde daar de kaartverkoop. Kapper Krapman van het Noord herinnert zich nog goed, hoe je vroeger vanuit de Julianaschool het pluimpje rook van de loc kon zien plus natuurlijk het nodige gefluit kon horen. Zijn vader is nog postconductor geweest. Soms ging hij dan als verstekeling mee achter de postzakken, om dan na De Loet tevoorschijn te komen. Vader en zoon konden op die manier tijdens de wachttijd in Alkmaar samen naar De Hout! Op de Lagedijkerweg is ooit de melkwagen van melkrijder Duinker aangereden, veel is daar echter niet over bekend.

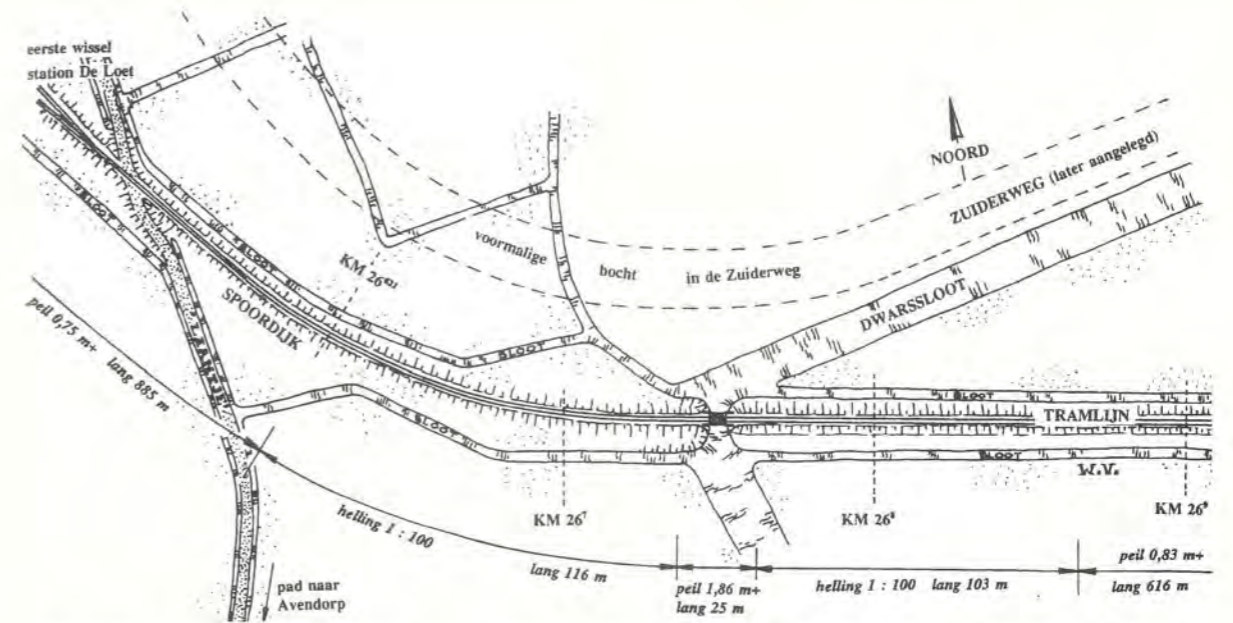
Een spoor door Muggenburg.

De diverse spoorverbindingen met Schagen zijn nu allen in beeld geweest. Voor wat betreft Muggenburg is de laatst besproken lijn de interessantste. Het is tenslotte deze lijn geweest, waarover wij vandaag de dag nog kunnen wandelen. Vanaf de Zuiderweg, waar het wandelpad begint, gaat het met een royale boog richting Muggenburg. Hoewel nu flink begroeid met aan weerszijden vele grote bomen, was het vroeger een open pad. Deze begroeiing is dus nog relatief jong. Bij de kruising van de S3 raken we het spoor even bijster. U moet zich voorstellen, dat het trace aldaar opnieuw een royale kromming kende om vervolgens parallel aan de huidige S3 verder te lopen. Vrij kort na de genoemde bocht ligt het voormalige stationsgebouw van De Loet.

Daar ter plekke is ook nog altijd de tramweg herkenbaar door de aanwezigheid van het wandelpad, dat doorloopt in de richting van de Lagedijkerweg. Helaas is er behalve het fraaie stationsgebouw verder weinig dat nog herinnert aan de "gloriedagen" van de stoomtram.

Al eerder is melding gemaakt van de brief van de heer Rotgans aan de Schager Courant in februari 1930. Hoewel het hier een actie betrof met betrekking tot het krijgen van een Rijksrijwielpad richting Wognum, is het wellicht mogelijk dat deze kwestie tot gevolg had, dat de tramlijn ter plekke van onze woonwijk als wandelpad bewaard is gebleven. Men mag aannemen dat een en ander de gemoeieren zal hebben beziggehouden. Bovendien was de heer

De situatie in Muggenburg rond 1933. Rechts is de spoorlijn Den Helder - Amsterdam zichtbaar. Naar links takt het spoor richting De Loet af. Dit gedeelte van de tramlijn, tot de kruising met de Dwarssloot, is het huidige tram cq. wandelpad.

Detailtekening van het punt, waar de tramlijn de Dwarssloot kruiste. Links is het wissel getekend, dat zichtbaar is op de foto van de afbraak van het emplacement "De Loet". Tussen deze twee herkenningspunten bevindt zich nu de kruising Zuiderweg en S3.

Overdijk van Weg en Werken te Schagen nauw betrokken bij genoemde actie. Het moet gezegd, dit is slechts speculeren!

Vermeldenswaard is zeker een antwoord van de heer Buisman uit Schagen, op de brief van de heer Rotgans. Hij deed dit in versvorm, via een ingezonden stuk in de krant medio februari 1930:

De heer Buisman was bekend, door zijn vele boekjes over Schagen en de krantenrubriek "Op klompen door Schagen". Om wat meer gedetailleerd een aantal nog niet genoemde zaken te bekijken, die betrekking hebben op het lijngedeel-

Station De Loet zoals het nog altijd te zien is, met rechts het trampadgedeelte in de wijk Waldervaart.

Iedereen heeft het wel gelezen,
van het stofvrij rijwielpad.
O, wat zou dat heerlijk wezen,
als men zoo'n "paradijsweg" had.
Waar eens de stoomtram langs huppelde,
dwars door de groene weiden heen.
Daar moet de ideale weg verrijzen,
voor fietsers, ja voor hen alleen.
Geen razende auto's op dien weg,
en geen benzinstank.
Alles knus, gezellig en vredig,
Waar eens een halte was, een bank.

Op! fietsrijdend West - Friesland,
vereenigt U, want "eendracht maakt macht".
Op! peddelaars, je hebt er toch recht op,
je hebt je 3 pop toch voor niets niet opgebracht!
Zeg niet..... ik fiets nooit voor mijn plezier,
schenk dan anderen vreugd, maak hen rijk.
Als hij er is, zegt ge, hier heb ik aan geholpen,
door mijn brief aan Overdijk.

Waar eens ijzeren bruggen waren, moeten
loopbruggetjes verschijnen als een dametje zoo teer.
Heer Rotgans, het is een pracht-idee en ook
voor ons vreemdelingenverkeer.
Ik zie me reeds zitten op 'n bankje in de Weere,
terwijl de wind zachtkens m'n wangen streelt,
ruik ik de mesthoopen in 't land
en ruik..... de Weere's biggenteelt.

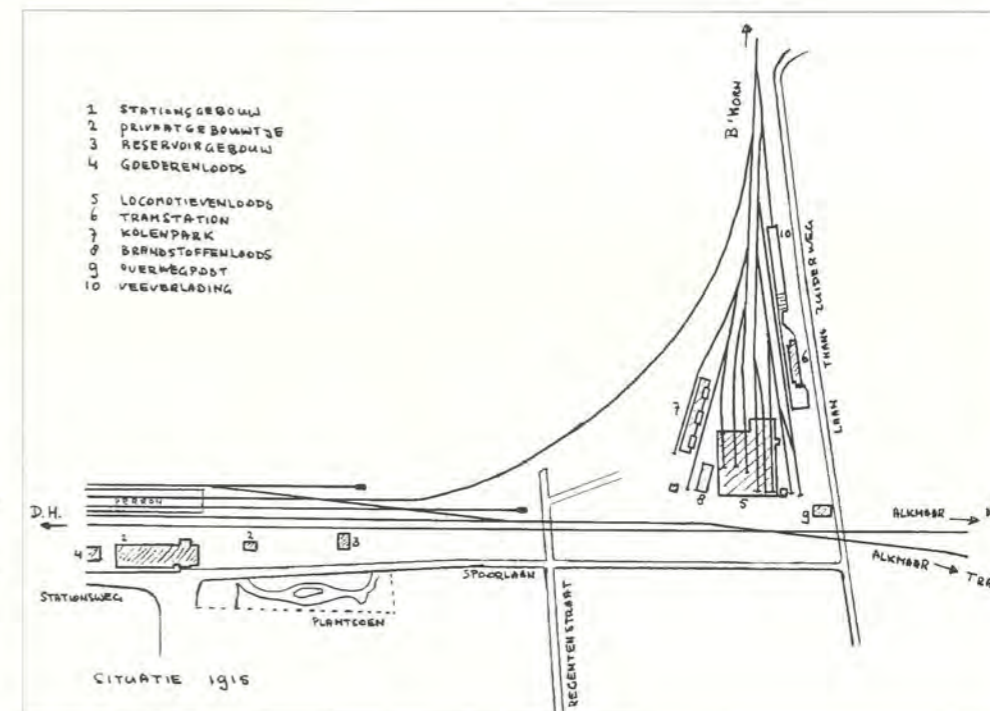

Maar het is nog niet zoo ver,
maar een die ons opmerkelijk maakte is er,
ik voor mij hoop, dat het door zal gaan.
Maak dat 't niet wordt een "Schager glisser",
stuur een "voor" brief naar Landbouwdw.str. 112.
Want als straks de vogels kweelen en fluiten,
dan geniet men pas van 't rijwielpad.
Fietsrijders, aansluiten .... aansluiten!

te, dat nu het wandelpad door Muggenburg is, is
het nodig weer even in de geschiedenis terug te
gaan. Al eerder genoemd is het bestaan van een
tramstation op het emplacement van Schagen. In
de beginperiode van het "tramtijdperk" maakte
dit stationsgebouw, waarvan overigens slechts al-
leen een wat onscherpe foto bestaat, onderdeel
uit van een behoorlijk depot ten behoeve van de
tram. Behalve het tramstation, was er een loco-
motievenloods, een "kolenpark" en een veela-
ding. Er lagen aardig wat sporen, die het terrein,
waar zich nu de NZH busgarage bevindt, be-
hoorlijk vulden. Dit depot werd omstreeks 1930
opgeheven. De bebouwing die aan de Staatslijn
K gelegen was en in gebruik was voor deze lijn,
bestond uit een stationsgebouw compleet met
goederenloods, een aparte loods, een privaatge-
bouw, een watergebouw, een bergplaats en een
woonhuis voor de overwegwachster, die de
"wipboomen" van de Hoep bediende. Aan de an-
dere zijde van het emplacement stond de post,
van waaruit de overweg aan de Laan (nu
Zuiderweg) werd bediend. In het woonhuis aan
de Hoep-zijde gelegen woonde de familie
Dekker. Willem Dekker en zijn vrouw waren
beiden werkzaam bij het spoor. Willem Dekker

was rangeerder en zijn vrouw bediende de over-
weg. Beiden hebben zij het 25-jarig dienstjubi-
leum bij het spoor meegemaakt. Willem Dekker
ging na 37 jaar met pensioen. Zijn vrouw maake
te 32 jaar vol! Leuk is het verhaal van de wach-
tende jongen voor de gesloten overweg. Bekend
is dat men veelal ongeduldig staat te wachten, tot
de bomen weer omhoog gaan. Toen de jongen
aan de spoorbomen begon te tillen toen de trein
nog maar net voorbij was, vroeg een oudere heer,
wijzend op het bekende bord: "kan je niet
lezen?". "Welja", zei de knaap, "daar staat: wacht
tot mijn rooie nicht verloofd is en ik heb geen
nicht en helemaal geen rooie!" En weg was-ie.
Verderop langs de lijn richting Den Helder was
mevrouw Van Oord de overwegwachster van de
overweg aan de Nesdijk. Bij mistig weer bleven
de bomen langer dicht dan gebruikelijk; dit werd
gedaan omdat er toen nog erg veel loslopende
koppels koeien en schapen voor de markt of een
weide waren. Tussen het stationsgebouw en de
Hoep lag een opstelspoor, terwijl aan de oostzij-
de van het emplacement het tramspoor richting
Barsingerhorn aftakte. Dit spoor liep langs het
voormalige depot van de Stoomtram-Mij "West-
Friesland".

Het emplacement
van Schagen omst-
reeks 1915. Links
is het hoofdstation
getekend en rechts
het tramstation
met bijbehorende
gebouwen en spo-
ren. De draaischijf
staat hier niet op;
deze zal naar alle
waarschijnlijkheid
gelegen hebben in
de sporenbundel
voor de locomotie-
venloods.

In de eerste jaren van het bestaan van het Schager station, was er van bestrating geen sprake. Kennelijk is men met het gebouw druk bezig, getuige ladders en werkladders op het dak. Spelende kinderen (of beter: poserende -) voor het café "De Landbouw" verhogen de sfeer.

De draaibrug over De Loet, die omstreeks 1970 gedempt werd.

rons werden verhard. Met het opheffen van de lijn Schagen-v.Ewijcksluis per 1 januari 1935 kwam er een einde aan het "stoomtramtijdperk" in Schagen. In 1968 werd het op dat moment 103-jarige stationsgebouw aan de spoorlijn naar Amsterdam vervangen door het huidige gebouw. Tevens werd het plantsoen opnieuw ingericht en ontstond de situatie, zoals we die nu kennen. Vanaf het station gezien was de eerste overweg die door de Noorderstoomtram gepasseerd werd, die aan de Laan. De Laan was in 1913 nog een zandweg. Alleen het stukje overweg zelf was van klinkers voorzien. Overigens waren in die tijd de Stationsweg en het plein voor het station eveneens onverhard! In datzelfde jaar kreeg de Regentstraat de eerste bebouwing. Schuin tegenover deze straat liep een weggetje dwars over het emplacement, waarmee onder andere het SMWF-depot kon worden bereikt. Bij de overwegpost aan de kruising met de Laan, sloot de NdSM-lijn aan op de HSM-sporen naar Amsterdam. Deze aansluiting werd door seinen beveiligd. De over-

weg was voorzien van spoorbomen. Thans is dit de overweg Zuiderweg. De lijn liep verder ten zuiden van Schagen (ons wandelpad heden ten dage) en boog daarna naar het noorden, naar het station De Loet (thans Welmolen). In het stationsgebouw bevonden zich dienstvertrekken, zoals een goederenopslagruimte, een kantoor met loket en een wachtkamer; het woongedeelte bestond uit een woonkamer, een keuken, een portaal met privaat en enige slaapkamers op de bovenverdieping. Aan de buitenzijde was het gebouw wit bepleisterd en het dak deels voorzien van pannen en deels met asfaltbedekking afgewerkt. Bij elk stationsgebouw hoorde ook een brandstoffen-kist. Vroeger was dit station door middel van een toegangsweg verbonden met de Menisweg. Een tweede toegangsweg liep naar het Laantje, het weggetje naar de terp Avondorp (Avendorp) en verder naar Tjallewal. Het sporenplan van De Loet kende twee hoofdsporen en twee lossporen. Tussen de lossporen lag een verhoogde losplaats/veelading met koplading, met naast het kopspoor een verharde losweg. Verder aanwezig waren behalve het stationsgebouw, een standaard retirade-/opslaggebouwtje, een brandstoffen-kist en twee perrons. De emplacementslengte bedroeg ca. 250 meter. Bij het station was een klein plantsoentje ingericht. Direct na het station volgde de kruising met de Menisweg. Daaropvolgend lag de draaibrug over de omstreeks 1970 gedempte Loet. Aan weerszijden van de trambaan lagen sloten, waarvan er nu nog

De lijn naar Warmenhuizen-Alkmaar kruiste het hoofdspoor om vervolgens "ons wandelpad" te volgen. In 1919 werd het emplacement van Schagen vergroot: de Noorderstoomtram kreeg twee kopsporen aan de zuidzijde van het eerste perron, waardoor het kruisen van het hoofdspoor niet meer nodig was. Als gevolg van deze en andere wijzigingen werden het privaatgebouw en het watergebouw afgebroken en de sloten langs de stationsweg en aan de oostzijde van het emplacement gedempt. De tram naar Wognum kreeg een eigen veelading. In 1924 vond nog een emplacementsvergroting plaats, waarbij alle per-

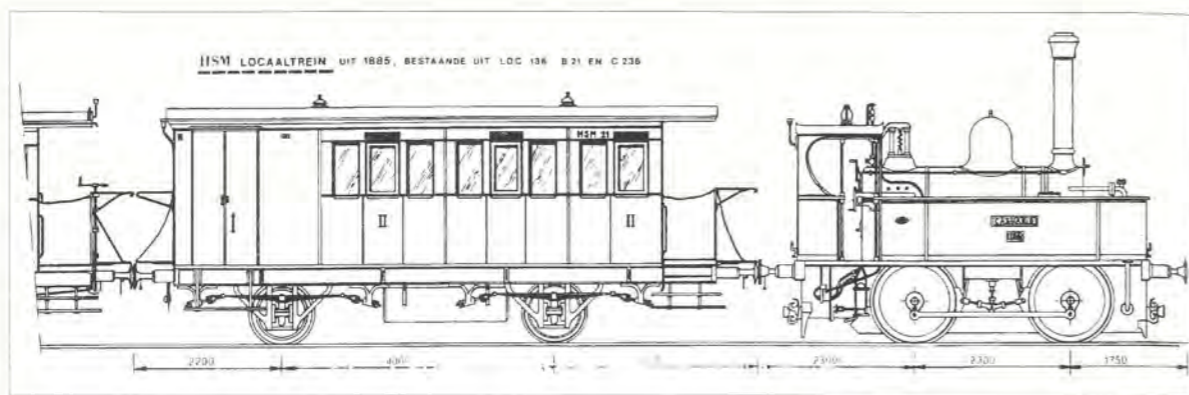
een gedeeltelijk aanwezig is. In het woonhuis aan de overweg Menisweg woonde de familie O.Dekker. De heer Dekker was beurtschipper op Alkmaar. Aan de andere zijde stond het woonhuis met maalterij, waar onder andere molenaar A. Meurs woonde. Beide woningen staan er nog steeds. Het huis van Dekker is een van de oudste huizen aan de rand van Schagen en de uit 1895 daterende maalterij is thans een garage. Tot 1913 stond tussen deze twee panden het woonhuis van groentehandelaar Bras. In verband met de aanleg van de tramlijn is dit pand destijds gesloopt. Het stationsgebouw De Loet was in gebruik van 30 augustus 1913 tot 7 oktober 1933. Op dit moment is het in gebruik als woonhuis, doch is als stationsgebouw nog steeds goed herkenbaar. Na kruising met de Menisweg (vroeger aangeduid met Gemeene Weg) en die met de Haalderweg (thans Halerweg) volgden twee kruisingen met de Lagedijkerweg. Dit gedeelte van

Van 1932 tot oktober 1934 reden op de NdSM-lijn motorrijtuigen van het type omC, bijgenaamd de "Ome Keesjes". Hier zien we de omC 911 voor het station De Loet. Het personeel kijkt in de richting, waar nu Muggenburg ligt. De omC 911 reed de laatste tram op het gedeelte Warmenhuizen - Schagen.

Hoewel niet zo mooi van kwaliteit, mag toch deze unieke opname van het station van Schagerbrug niet ontbreken. Uiterst rechts is nog net een binnenkomende locomotief zichtbaar.

een gedeeltelijk aanwezig is. In het woonhuis aan de overweg Menisweg woonde de familie O.Dekker. De heer Dekker was beurtschipper op Alkmaar. Aan de andere zijde stond het woonhuis met maalterij, waar onder andere molenaar A. Meurs woonde. Beide woningen staan er nog steeds. Het huis van Dekker is een van de oudste huizen aan de rand van Schagen en de uit 1895 daterende maalterij is thans een garage. Tot 1913 stond tussen deze twee panden het woonhuis van groentehandelaar Bras. In verband met de aanleg van de tramlijn is dit pand destijds gesloopt. Het stationsgebouw De Loet was in gebruik van 30 augustus 1913 tot 7 oktober 1933. Op dit moment is het in gebruik als woonhuis, doch is als stationsgebouw nog steeds goed herkenbaar. Na kruising met de Menisweg (vroeger aangeduid met Gemeene Weg) en die met de Haalderweg (thans Halerweg) volgden twee kruisingen met de Lagedijkerweg. Dit gedeelte van

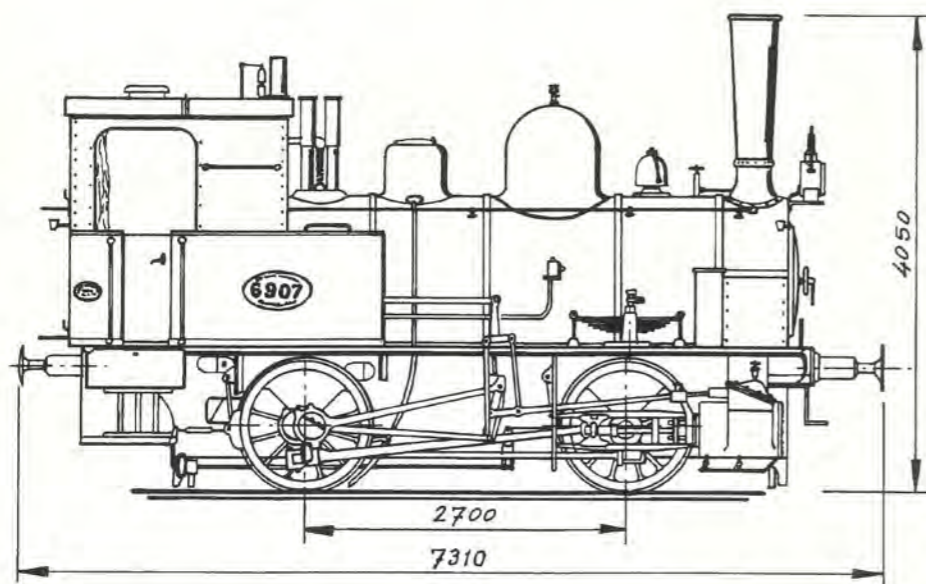

Een locomotief uit de "dierenserie" met de naam "Casuaris" is hier afgebeeld met een rijtuig van de HSM.

het tramtrace is nu een fietspad richting West-Friese Dijk. Na het passeren van het gehucht Lagedijk ging de lijn door een coupure in de Nieuwe West-Friese Zeedijk. Vanaf dit punt verliet de tram het "oude land" en reed de Zijpe in. Via station Schagerbrug, stopplaats 't Buurtje, halteplaats Sint Maartensweg, halteplaats Burgerweg, stopplaats Zijpersluis en de halteplaats Krabbendam, kwam de tram aan in Warmenhuisen. De stationsgebouwen van Schagerbrug en Warmenhuisen zijn nog aanwezig. Hier vandaan ging het via Schoorldam, Schoorl en Koe-dijk verder naar Alkmaar. Het materieel in gebruik op de NdSM-lijn be-

hoorde tot de categorie lokaalpoormaterieel. Dit materieel was aanmerkelijk zwaarder dan het zogenaamde tramwegmaterieel. Het doorvoeren van "hoofdspoor" goederenmaterieel, waardoor hogere eisen moesten worden gesteld op het constructieve vlak, was hier de reden voor. In de beginperiode werden locomotieven van de "dierenserie" ingezet. Naast een nummer droegen deze locomotieven een dierennaam. Later verdwenen dit soort benamingen en werden locomotieven alleen nog maar aangeduid met een nummer. Tegenwoordig kennen de spoorwegen opnieuw namen toe aan locomotieven. Zo hebben de E-locs die de dubbeldekkers trekken voor een deel

Zwaarder en sterker waren de machines uit de serie 6900, zoals deze 6907 van de NS. Vanuit depot Alkmaar deden deze locomotieven dienst bij de Noorderstoomtram, tussen 1922 en 1937.

stadsnamen gekregen! De HSM kocht de locomotieven destijds bij Borsig in Berlijn. Het waren twee-assige tenderlocomotieven (locomotieven met vaste opbouw voor de kolenvoorraad), met vrij lange schoorsteen. Om te voorkomen dat overig verkeer gehinderd werd, was het mogelijk de afgewerkte stoom in een waterbak te laten condenseren, waardoor tevens het ketelwater voorverwarmd werd. Een ander loc-type was gebouwd door de machinefabriek Breda (v/h Backer & Rueb). Deze machines hadden het uiterlijk van een tramweglocomotief, maar hadden desondanks een trekkracht die zich kon meten met lokaalpoorlocomotieven. Deze "vierkante" machines deden overigens ook dienst op de andere lijnen rond Schagen. Vanaf 1922 werden er locs van de NS serie 6900 ingezet. Deze twee-assige machines waren gebouwd door Henschel & Sohn. Er hebben ook locomotieven van de NS serie 7700 dienst gedaan op het trajectgedeelte naar Schagen. Deze machines, die in een vrij groot aantal gebouwd zijn, werden door Werkspoor, Henschel en Schwarzkopf in deelse-ries gefabriceerd. De 7700'en zijn vooral beroemd geworden onder de naam "Bello", een naam die ze kregen door het vele bellen tijdens de rit. Met name de tramlijn naar Bergen aan Zee genoot grote faam!

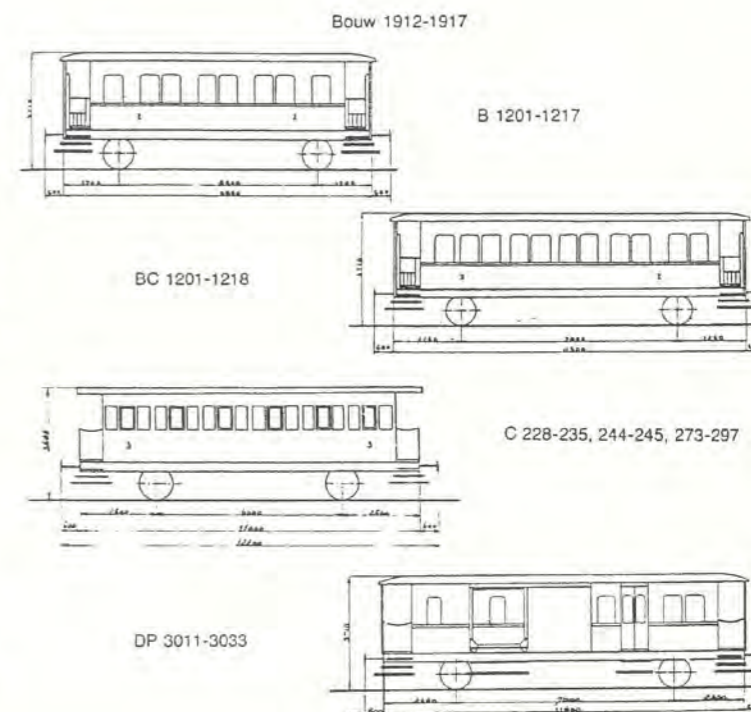
Medewerkers van de Museum Stoomtram Hoorn - Medemblik hebben een exemplaar van deze NS loc in de tachtiger jaren op fabuleuze wijze gerestaureerd. De loc staat vandaag de dag voor menige museumtram op het baanvak Hoorn - Medemblik, alwaar de "stoomtramsfeer" tijdens het rijseizoen volop aanwezig is!

Van de rijtuigen die rond Schagen in gebruik waren zijn weinig foto's bekend. Deze tekening van de vier meest voorkomende types, geeft wellicht toch voldoende inzicht in het uiterlijk van het materieel. De cijfers op de zijwanden geven de klassering aan. Het onderaan afgebeelde rijtuig is bestemd voor het vervoer van post en bagage.

Op de NdSM-lijn waren rijtuigen derde klasse, rijtuigen tweede klasse en post/bagagerijtuigen in gebruik. Dit waren speciaal voor het lokaalpoor ontworpen rijtuigen, die kleiner en lichter waren dan de "hoofdspoor" rijtuigen. Voor de derde klasse rijtuigen werd het bestand aan oude rijtuigen aangesproken. Dit waren zogenaamde doorgangsrijtuigen, met open eindbalkons en een groot compartiment met 60 zitplaatsen. In de winter werden deze rijtuigen verwarmd met bricketstoven, die, via luikjes in de zijwanden, onder de banken werden geschoven. Een tweede klasse rijtuig had drie hele coupe's en twee halve aan de kopeinden en bood plaats aan 32 zittende en aan 12 staande reizigers. De banken waren overtrokken met rood pluche. De post/bagagerijtuigen hadden een bagagegedeelte, een afgesloten postafdeling en een werkruimte voor de conducteur. De rijtuigen waren voorzien van stoomverwarming.

Een tram uit de beginjaren bestond meestal uit een locomotief van de "dierenserie", een post/bagagerijtuig, een rijtuig tweede klasse en een rijtuig derde klasse.

Een belangrijk man in Schagen met betrekking

56 Stoomtramdienst ALKMAAR-SCHOORL-SCHAGEN en omgekeerd.
Van Alkmaar naar Schagen.

H.I.J.S.M.	Tram. Klasse.	75 2-8	79 2-8	83 2-8	87 2-8	91 2-8
Alkmaar	V	674	1020	230	433	658
Koedijk		612	1028	238	441	706
Koedijk (Noordelinde)		629	1036	246	449	714
Schoorl		629	1045	259	502	723
Schoorl (Noordelinde)		634	1050	304	507	728
Warmenhuisen		644	1100	311	519	782
Krabbedam		650	1106	A	525	744
Zijperstulp		◆	◆	◆	◆	◆
Burgerweg		659	1116	—	539	753
St. Maartensweg		710	1124	—	553	802
't Buurtje		◆	◆	◆	◆	◆
Schagerbrug		722	1136	—	608	815
de Loet		731	1145	—	617	824
Schagen	A	735	1149	—	621	828

Van Schagen naar Alkmaar.

H.I.J.S.M.	Tram. Klasse.	76 2-8	78 2-8	84 2-8	88 2-8	92 2-8
Schagen	V	643	824	—	398	759
de Loet		647	829	—	344	804
Schagerbrug		656	838	—	356	812
't Buurtje		◆	◆	◆	◆	◆
St. Maartensweg		708	856	—	412	824
Burgerweg		717	913	—	428	833
Zijperstulp		◆	◆	◆	◆	◆
Krabbedam		728	921	—	433	842
Warmenhuisen		735	931	320	446	852
Schoorl (Noordelinde)		742	938	327	453	900
Schoorl		748	944	338	501	908
Koedijk (Noordelinde)		756	952	341	509	914
Koedijk		804	1000	349	517	922
Alkmaar	A	812	1008	357	526	930

Zie ook tabel 61. ©

Voorbeeld van een dienstregeling uit de winter van 1917/1918, betreffende de lijn Schagen - Alkmaar.

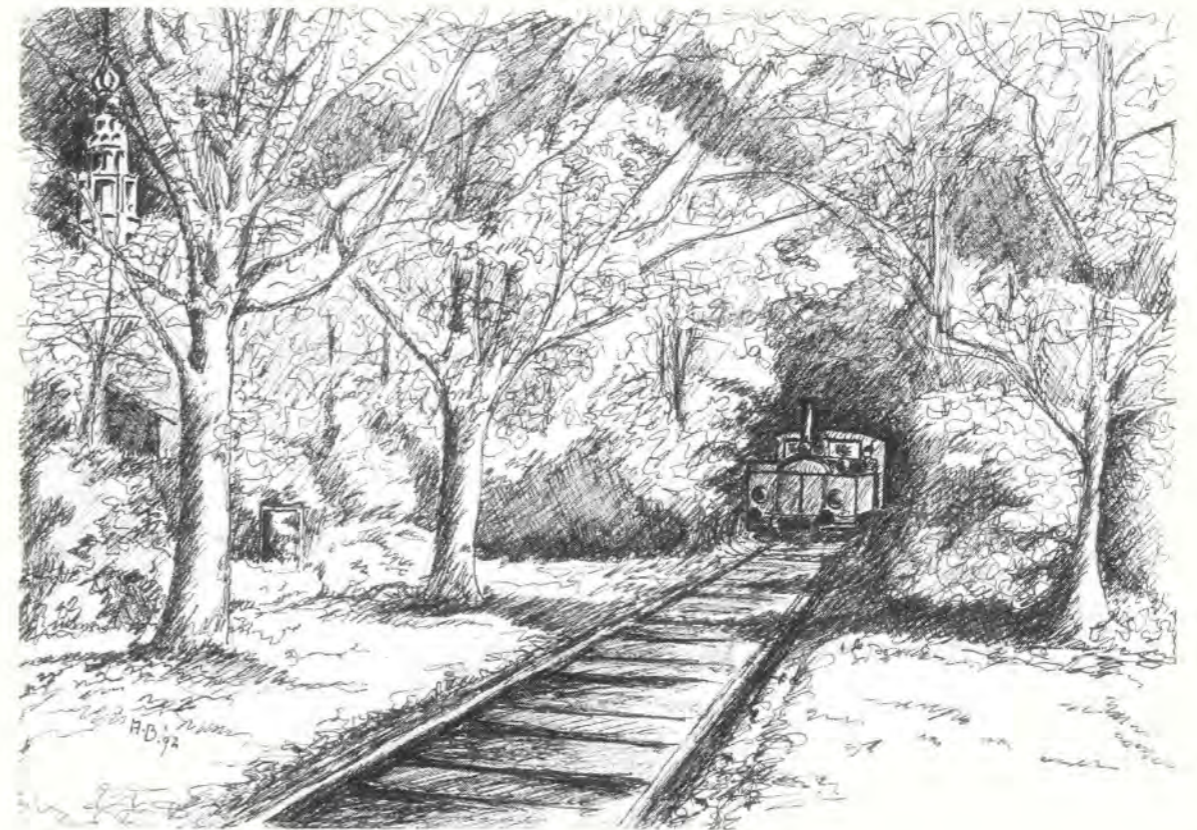
Het wandelpad door Muggenburg. Meer dan zomaar een pad. Een pad met een rijke historie. Monument van een spoor door Schagen!

tot de tram, was baron H.A. Colot d'Escury. Zijn volledige namen luiden Helenus Alexander Colot d'Escury, een beminnelijk man met een bijzondere uitstraling. Zo was hij altijd uitgerust met lorgnet, wandelstok en chique geruite mantel en had hij een opvallende witte snor. Zijn voorouders kwamen uit Frankrijk en waren echt van adel. Hij woonde naast Hotel de Landbouw en had de supervisie over de drie tramlijnen. Hij had indertijd zijn uiterste best gedaan om deze lijnen gerealiseerd te krijgen en vaak ook bijgedragen uit eigen middelen. De tramdienst werd op uitstekende wijze door hem geleid. De administratie was gevestigd in een houten gebouw en werd bezet door drie man personeel, nl. de Baron, een klerk en een jongste bediende. Het goederenvervoer werd in zijn opdracht zoveel mogelijk geperfectioneerd. Als er aanleiding toe was, liet hij ook extra trams rijden: markttrams, trams voor de paasveetentoonstellingen, vuurwerken, harddraverijen en kermissen. Hij had de leiding over de tramlijnen tot 1917; in dat jaar werd hij opgevolgd door de heer Ruitenschild, die in 1924 weer werd opgevolgd door de heer

Berkenveld. De heer Berkenveld bleef tot de opheffing van de laatste tramlijn in 1934. In de bloeiperiode van de Westfriese tramlijnen waren ongeveer veertig mensen werkzaam bij de trams. De meesten van hen woonden in de Regentenstraat. Zij hadden functies zoals, lijnwerker, lampenist, stoker, machinist, of conducteur. Een conducteur had, om een voorbeeld te geven, een lange werkdag. s'Morgens rond 4.00 uur ging hij naar de remise voor het vertrek van de eerste tram. s'Avonds rond tien uur kwam hij weer thuis, om dan veelal met hulp van de vrouw het geld te tellen en formulieren in te vullen, een klus die gemakkelijk tot middernacht kon duren.

Op oudejaarsavond 1934 reed om 21.48 uur de laatste tram het station Schagen binnen. Het einde van een tijdperk was daar, en de volgende dag, hoe symbolisch, nieuwjaarsdag; een nieuw tijdperk kwam er aan! De bewoners van de Regentenstraat zullen het zeker niet gemakkelijk gehad hebben met het vieren van dat oud & nieuw!

Een foto van een tram ter hoogte van ons wandelpad zou fantastisch zijn geweest, doch die is er niet. Vandaar deze artistieke impressie. De tram komt uit de richting Schager hoofdstation en rijdt hier door Muggenburg op weg naar De Loet.

VERLEDEN

Muggenburg na de 19e eeuw

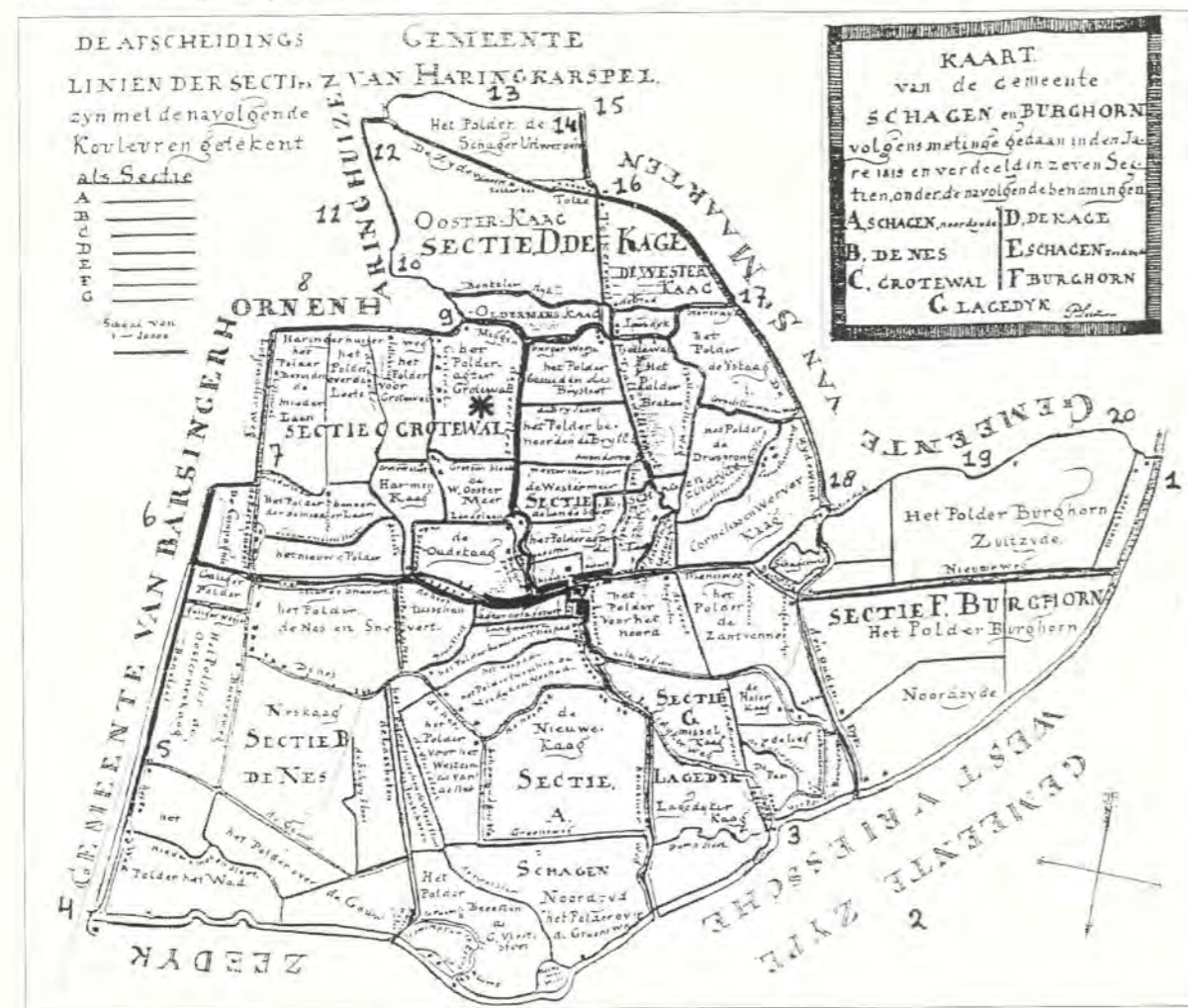
Een rondje Muggenburg

Op bijgaande kaart uit 1819 staat de gemeente grens van Schagen duidelijk weergegeven. Er werd door een toenmalige landmeter eerste klasse langs de gemeentegrens gelopen en daarbij beschreef hij wat hij zag.

Artikel 2 genaamd "De grensscheiding ten aanzien der gemeente van Barsingerhorn en Haringhuizen" geeft de route weer langs Muggenburg.

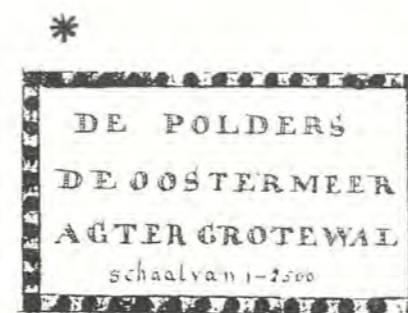
"Beginnende aan bovengenoemd punt, hebben wij ons volgens aanwijzing van de Heeren Schout en Aanwijzer der Gemeente Schagen, in

De wandeling van de landmeter is op deze kaart goed te volgen. De tekening rechts geeft een detail van deze kaart weer. (zie merkteken *). Binnen het gebied op deze tekening bevindt zich het huidige Muggenburg.

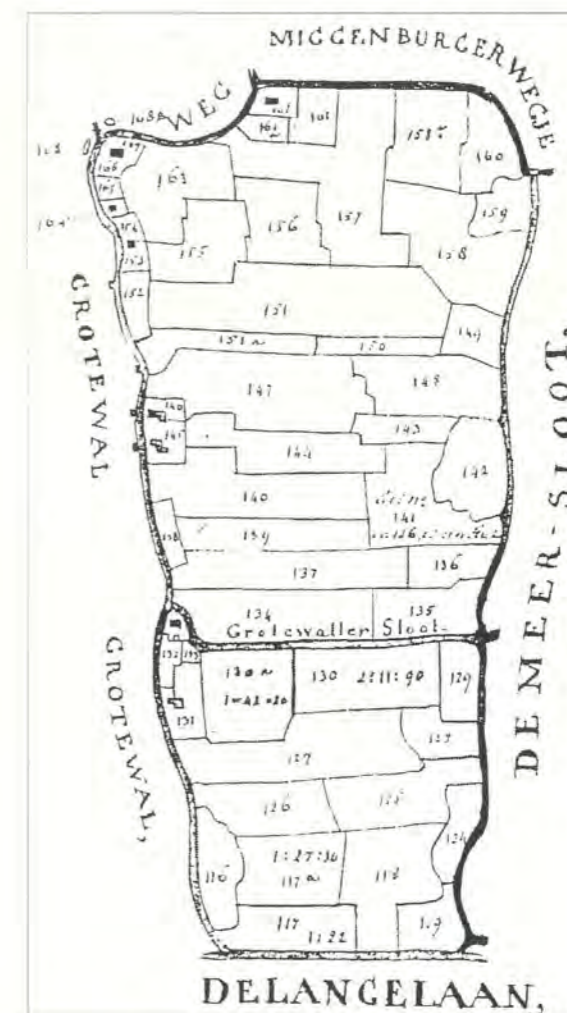

tegenoverstaan die der Heeren Schouts en Aanwijzers der gemeente Barsingerhorn ons be-geven, langs de oostzijde der Waetweg en Banscheidingsweg in eene zuidelijke strekking tot eindelijk aan het water de Tin genaamd, hebbende aldaar Barsingerhorns Comp. aan onze linkerhand, volgende voorts de Tin westwaarts tot aan de Lutkewaalderweg, welke de omschrijvingslinie aan de oostzijde zuidwaarts volgt tot aan de Lolleweg, stuitende aldaar in een zich aldaar bevindend eilandje bij de Haringhuizer Kerk, vervolgende zich daarna langs de zuidzijde in eene westelijke strekking de zoo even genoemde Lolleweg, tot in het midden

der voor het huis Muggenburg genaamd zuidwaarts opschietende weg, de welke de grensline volgt meede daarna door het midden der vaart belende langs de Bonkelaarsdijk tot de Nadorst, alwaar dezelve de westzijde der Prigdijk doet volgen in eene zuidelijke strekking, tot eindelijk aan en over de Zijdewind Dijk; aan welks punt wij dan eindelijk genaderd zijnde ons gebleken is, de grensline, welke de Gemeente Schagen van de gemeente Barsingerhorn afscheidt te hebben gevolgd, als hebbende telkens aan onze rechter hand gehouden het grontgebied van Schagen en aan onze linkerhand dat der gemeente van Barsingerhorn, hebben wij alzoo dit

- LEGENDA
1. Startpunt
  2. Gemeente van Zijp
  3. Den West Vrieschen Dijk
  4. Vaet weg
  5. De Banscheiding
  6. Barsingerhorn Compagnie
  7. Lutke Valder weg
  8. Lolle weg
  9. Muggenburg
  10. Bonkelaar dijk
  11. Nadorst
  12. Prig dijk
  13. Molensloot
  14. Reijer Lodder
  15. Scheger vaart
  16. Tolke, Imkeland
  17. Zijdewind dijk
  18. Valkoog
  19. Den Ouden Vrieschen dijk
  20. St. Haarten

verder gedeelte van ons procesverbaal gesloten het welk de Heeren Schouten en Aanwijzers der bovengenoemde gemeenten over en weder ondertekend hebben”

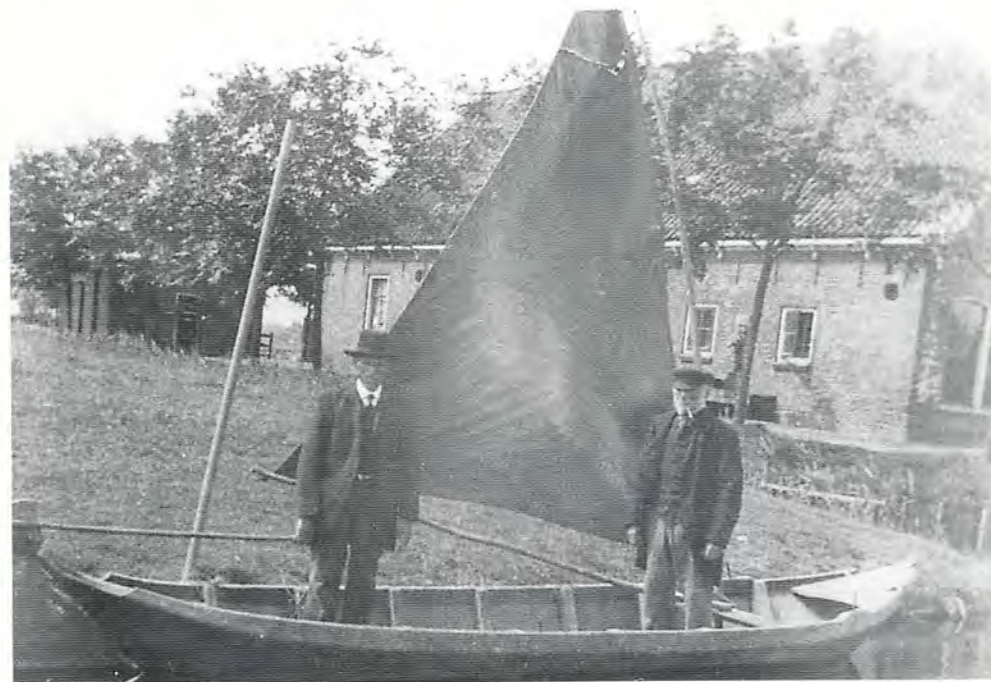
De visserij in Muggenburg

Muggenburg is dus een gebied dat begrensd wordt door de Grotewallerweg, het Muggenburgerwegje, Tjallewallervaart, de dijk langs de Hoep en de Gracht. Op kaarten uit de achttiende eeuw staat dit gebied aangegeven als “de Meer”. In dit gebied stonden een aantal boerderijen en werkmans huisjes. Er graasden koeien en er werd voor eigen gebruik wat groente verbouwd. Maar er was in Muggenburg nog een andere bron van inkomsten. Er viel namelijk een goede boterham te verdienen in de visserij. In Muggenburg werd gevestigd door de vissersfamilie Dekker van 1900 tot ca. 1940. Vader Jan Wijbrand Dekker en zijn zoon Wijbrand Dekker hadden drie punters varen waar ze dagelijks mee het land in trokken. Er werd hoofdzakelijk op paling gevestigd met fuiken. Deze paling werd dan eenmaal per week, met de zelfde punters, naar het Verlaat in Oude Niedorp gevaren. Daar werd

In de herfst werd gelijktijdig met het vissen de weg- en dijkbe-groeiing gemaaid. Op de foto is dhr. Dekker bezig een zeis te prepareren voor dit werk.

de lading verkocht aan vishandel Dil uit Koog aan de Zaan. Met deze klus waren ze een hele dag bezig. Al zeilend, punterend, en trekkend

Vader en zoon Dekker in een van de punters die zij gebruikten tijdens het vissen in het gebied dat nu Muggenburg is.

vanaf de wallekant kwam de punter met vis helemaal vanaf Muggenburg naar Oude Niedorp. De familie Dekker pachtte de visgronden in Muggenburg van de Polder Schagen. Tijdens het vissen in de herfst werd gelijktijdig, in opdracht van de boeren die in Muggenburg land hadden, met een zeis de dijken en de wegen gemaaid. Ook werd er “gezicht” voor de boeren. Dit was het maaien van het tarwe en het koren. 's Winters werden de netten geboet en de boten onderhouden om in het visseizoen weer helemaal klaar te zijn voor de Muggenburger paling. Als we de verhalen mogen geloven werd er in die tijd door de Muggenburger vissers goed geboerd.

De Muggenburger Ukketukkers toen

Natuurlijk werd er in die tijd in Muggenburg niet alleen gewerkt, maar was er op gezette tijden ook tijd voor vertier. Ook dit vertier had een relatie met Muggenburg. Want de naam Muggenburg komt in de Schager historie op vele manieren terug. Als verenigingsnaam is Muggenburg in gebruik vanaf 1937. Toen werd onder aanvoering van de Prins van Witte Paal tot Muggenburg het eerste carnaval gevierd.

Het carnaval in Schagen is volgens de verhalen voort gekomen uit de R.V.S. oftewel de Revue Vereniging Schagen. Deze vereniging werd in 1927 opgericht door Jan Buisman op 16 jarige leeftijd. De vereniging startte met de revue “Geld Genoeg”. Eigenlijk was dit het sein tot de oprichting van een “Carnaval”. Maar ondanks reclame van de leden van de revue vereniging voelden de zaaleigenaren in die tijd nog niets voor zo'n feest. Niemand durfde in de carnavalstijd een bal te organiseren.

Totdat bijna zestig jaar geleden, de heer Jan Schenk, van het Noordhollands Koffiehuis, aan de heer Jan Buisman vroeg, of hij niets kon bedenken dat publiek naar Schagen zou trekken. Tijdens dit gesprek viel wederom het woord carnaval. Een gebeuren dat boven het IJ nog nooit had plaats gevonden. Alleen in Amsterdam bestond een besloten vereniging die enige ervaring had. In samenwerking met deze vereniging werd besloten het te proberen. Jan Buisman zelf nam een groot deel van de organisatie op zich. Leden van de revue vereniging vormden de raad van elf. En als eerste prins werd gestrikt de heer Jan van Oeffeld, een drank leverancier uit Alkmaar.

Prins Carnaval met gevolg op bezoek bij tuincentrum Buisman. Jan Buisman (midden) heeft vanaf het allereerste begin een belangrijke rol vervuld binnen het Schager carnavalsgebeuren.

Feest

Met een koets en met een fakkeloptocht werd de prins afgehaald van het station. Vandaar trok de prins de stad Schagen binnen met aan zijn zijde koningin Anniko, afkomstig uit Schagen. De eerste prins droeg als titel "Prins van Witte Paal tot Muggenburg". Het werd een groot succes. Men kwam van heinde en verre naar Schagen. Meer dan 2000 bezoekers betaalden alleen in het Koffiehuis een entree van 50 cent. De reclame campagne vooraf was dan ook enorm geweest. Van Texel tot Volendam en van Den Helder tot IJmuiden waren er affiches geplakt.

In de begin jaren durfden de zaaleigenaren in een straal van dertig kilometer niets te organiseren: het was Schager Carnaval. In de jaren 1940 tot 1945 heeft het praktisch stilgelegen, maar de basis was gelegd. In de loop der jaren is de belangstelling wat terug gelopen. Overal in Noordholland ging men, in navolging van Schagen, carnaval organiseren. Op zichzelf geen slecht idee. Maar het bezoek bij de Schager vereniging liep daarom wat terug. Om dit tijt te keren werd samenwerking gezocht met andere carnivals verenigingen.

In de loop der jaren was ook de katholieke bevolking gestart met een carnivals vereniging, met de naam "de Ukketukkers". En zo gingen de Schager verenigingen op een gegeven moment samen onder de naam "De Muggenburger Ukketukkers" en blijft een stukje van onze wijknaam verbonden met een jaarlijks terugkerend feest.

De woningmarkt

Geheel in het zuiden van het gebied "de Meer", bij het Muggenburgerwegje, staan op de kaarten uit de achttiende eeuw twee huisjes getekend met daarbij geschreven "Muggenburg". Dit gebied wordt thans doorsneden door een spoorlijn van Alkmaar naar Den Helder. En westelijk van de spoorlijn, op dat zelfde Muggenburgerwegje staan nog steeds twee oude huisjes. Dit zijn niet dezelfde huisjes als waar onze landmeter eerste klasse over spreekt. Want op later gedateerde kaarten ontbreekt bebouwing op deze

SCHAGEN VIERT WEER CARNAVAL

Na 11 jaren roept Zijne Zetheid PRINS CARNAVAL DE VIJFDE alle dwaze wijzen en wijze dwazen op, ter viering van het carnaval op 18 en 19 Februari

Van waar gij komt of wie gij zijt, viert in Schagen het feest van blij jolijt in alle zalen de pret van het Zuiden

OVERAL BAL EN MUZIEK Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	BOEREN BAL Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	CARNAVAL OP LEIDS Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	OP EEN AANDELEN STIJT Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie
MUNTMAGRE Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	KONING WINTER Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	IN VROELIK VOLLEDAM Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	
VORBAAR OP DE VROELIK BOEDERELI Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	IN DE ENGE JORDAAN Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	ONDER DE OUYE WINTERDIELEN Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	
WEINSTURE Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	IN HET SCHIPPERSWARTER Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	CARNAVAL IN 'T BURELJE Op zaterdag 18 en zondag 19 februari van 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie	

Zijne Zet. Pr. Carnaval de Sde arriveert Zaterdag 18 en Zondag 19 Febr. om 7.15 uur o. h. stationsplein, sluitingsuur door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie

Wanneer Zijne Zetheid Prins Carnaval de Sde arriveert, zal hij worden ontvangen door de Raad van Eld in met paarzen bespannen wagons en Schagen's Harmonie

Wie wordt koningin van Schager carnaval? Wie ridder van de witte paal?

→ **OVERAL BAL EN MUZIEK** ←

Beide dagen op het marktplein

GROOT SCHITTEREND UURWERK

Sluittingsuur Zaterdagnacht 4 uur, Zondagnacht 3 uur

Carnaval - affiche uit 1948.

lokatie. Maar het is wel de oudste bebouwing van onze wijk.

Voor zover is na te gaan was dit "dubbelwerk-manshuisje" eigendom van boer Stammes. Hij had dit in zijn bezit vanaf begin 1900 of misschien zelfs eerder. Het huisje werd in die tijd bewoond door de familie Geel. Tot 1916 woonde daar vader Geel, met zijn dove vrouw en drie kinderen Jans, Toon en Geertje. Vader Geel was landarbeider bij boer Stammes en had zelf nog een paar koeien.

Ruim voor 1937 werd het huisje bewoond door de familie Molenaar. Vader Bertus Molenaar was ook landarbeider, maar huurde de spoordijk om gras te kunnen maaien. Dit gras werd weer verkocht aan de boer. Op een gegeven moment is hij voor zichzelf begonnen. Hij huurde land in Muggenburg van de heer Timmerman voor een

Het huisje waar de familie Stam woonde, zoals het nu nog langs de spoorbahn staat.

paar koeien. Na de dood van de heer Timmerman is dit land openbaar verkocht.

In de zomer van 1954 is door de familie Stam deze historische opstal aangekocht. En dat herinnert de nu ruim 70 jaar oude mevrouw Stam

zich nog als de dag van gisteren. Ze woonde in die tijd op Lagedijk, en hoorde via via dat het huisje te koop was. Het was in feite een dubbel woonhuis waar met veel energie en doorzettingsvermogen een redelijke woning van gemaakt kon worden. Na een hoop getwijfel en gereken werd

Mevrouw Stam met een van de negen kinderen voor het huis, dat zeer veelvuldig werd verbouwd.

de grote stap gewaagd en voor 2300 gulden de koop gesloten. Uiteraard had de familie Stam dit geld niet in een oude sok, maar moest dit geleend worden. Dat deed je in die tijd bij de plaatselijke Coöperatieve Landbouwbank. Met een wekelijkse aflossing van 6 gulden en een rente van 4% als voorwaarde kon het geld worden verstrekt en tot de aankoop worden overgegaan.

Vanaf die tijd brak er een drukke periode aan van bouwen, verbouwen en opknappen. Haar zoon zat in die tijd op de ambachtsschool en mocht van de directeur een week vrij. Deze periode werd gebruikt om een doorbraak te maken tussen de twee huisjes en om de bedsteden in de woonkamer te slopen. Ook werd al vrij snel de koestal gesloopt om ruimte te creëren voor de regelmatige gezinsuitbreidingen.

Het dagelijks leven

In die tijd was er nog geen sprake van energievoorziening zo ver buiten de stad. Water was er niet dus werd de was gedaan met slootwater en werden er emmertjes drinkwater gehaald bij de familie Speelman van het spoorhuisje aan de Bonkelaarsdijk nummer 21. Ook van gas of elektra toevoer was nog geen sprake in die tijd. Gekookt werd er op butagas en toen op een gegeven moment elektra werd aangesloten werd er elektrisch gekookt.

Het is zoals mevrouw Stam zelf zegt "We hebben er 20 jaar gewoond maar ook 20 jaar verbouwd". Ze zegt dat lachend want het was een mooie tijd.

Het leven in die tijd op Muggenburg wordt door mevrouw Stam omschreven als zwaar maar gezellig. Het gezin had negen kinderen, 3 dochters en 6 zoons en met z'n allen hebben ze een hoop "skik" gehad zoals mevrouw Stam zelf zegt. Om alle dagen deze monden te voeden moest er echter hard gewerkt worden. Zo huurde ze een groot stuk van de spoordijk voor het hooi en was het met hooitijd voor de hele familie aanpakken gebazen. 's Winters hadden ze een koe op stal om

Uit het foto-album van de familie Stam komt deze prent; boerenarbeid op Muggenburger klei in vroeger dagen.

dagelijks verzekerd te zijn van een vers glas melk. En uiteraard was er op een vrij stukje grond een groentetuin ingericht waarvan de opbrengst grotendeels voor eigen consumptie was.

Op 15-11-1973 werd het pand gekocht door de gemeente Schagen. Waarschijnlijk met het oog op de toekomstige uitbreidingen. Het pand wordt thans bewoond door een gepensioneerde gemeente ambtenaar, de heer van Aken, die het pand in 1984 op zijn beurt weer kocht van de gemeente.

De ruim 70 jarige mevrouw Stam kan gezien worden als een van de oudst traceerbare bewoners van Muggenburg. Zij was bovendien bereid iets te vertellen over het leven en werken in Muggenburg in de vijftiger jaren. Wanneer u als lezer nog iets van deze sfeer wilt proeven, kun u deze huisjes nog altijd terug vinden. U zult dan het laatste "doodlopende" stukje Muggenburgerweg in westelijke richting moeten volgen vanaf de Grotewallerweg. Daarna heeft u zicht op het vroegere erf van mevrouw Stam en heeft u een prachtig uitzicht op onze nieuwe wijk.

Uitzicht op de wijk Muggenburg. De foto is genomen even voorbij de voormalige woning van de familie Stam. Het pand staat net buiten beeld aan de linkerkant over het spoor.

VERZETSHULDEN

Oorlog en verzet

10 mei 1940

"Het is goed dat wij herdenken. Wij kijken achter ons: de oorlog!
 Vrijdagmorgen, heel vroeg! Er was iets beangstigends, dat ons wakte. Oorlog! De lont was in het kruit gestoken. Het knetterde en knalde, dreunde en daverde! Er uit, naar buiten! Daar stonden wij dan bijeen op die morgen, die de mooiste van alle lentemorgens had kunnen zijn, als de angst er niet geweest was en het gedaver der motoren. De angst, die zelfs de vogels stil deed zijn, waardoor de natuur iets onwezenlijks kreeg. Het gedaver der motoren in ongekende hevigheid, dat ons een voorgevoel gaf van de

overmacht, waarvoor wij zouden moeten bukken. We keken in de richting Bergen, of de kant van Den Helder op, waar dingen gebeurden, die wij gissen moesten. Dof gedreun, rookwolken, mitrailleurvuur konden wij waarnemen. Maar wat gebeurde er? De spanning, in Schagen evenals overal elders reeds hoog opgevoerd door het buitenlands nieuws, steeg ten top. Zo kwam de stroom van berichten over ons. De radioberichten brachten een ontzaglijke opwinding. Dit was geen aanval, dit was een overrompeling op honderd punten! Onoverzichtelijk, verward en verwarrend. Dan kwamen de ooggetuigen. Mensen, die op de fiets of per auto "ergens" vandaan kwamen, waar het heet toeging! Zij hadden allerlei

De Schager Courant van vrijdag 10 mei 1940 met op de achtergrond die van dinsdag 14 mei 1940.

verhalen die de verwarring vermeerderde, de angst deden stijgen. Zij bezwoeren, dat zij tenaauwernood aan de dood ontsnapt waren, van hun fietsen geslingerd waren door ontploffingen, of in een bosje de kogels om hun oren hadden horen fluiten. En zij hadden parachutisten gezien! De parachutisten! Dat was het woord, dat de harten deed stokken. Daar kwamen de verhalen, die de mateloze angst onder de bevolking brachten. Parachutisten waren overal en in gedaanten. Zij zouden ook wel in Schagen komen!

Wij stonden daar, en balden de vuisten. Niemand ging op tijd naar zijn werk, en wie later kwam, vond ook in zijn werkplaats of kantoor dezelfde atmosfeer. De scholen bleven leeg, daar de ouders hun kinderen bij zich hielden. En zo kon op die eerste oorlogsmorgen ieder een prooi worden van de berichten en geruchten, waardoor menigeen zijn zelfbeheersing verloor, die later, voor heter vuren staande, kon glimlachen over deze opwinding. Maar wij hadden toen nog geen ervaring en... geen geweer!"

Tot zover dit citaat uit het boek "Schagen in oorlogstijd" van de schrijvers A. van Graafeiland en K. Holtrop dat de machteloosheid weergeeft onder de Schager bevolking bij het uitbreken van de oorlog. Een machteloosheid die langzaam maar zeker overgaat in een groeiend verzet.

De straatnamen

Het idee om de straten van de wijk Muggenburg te vernoemen naar oud verzetsmensen, is binnen het gemeentebestuur opgekomen in het begin van de tachtiger jaren. Om aan een selectie van namen te komen werd contact opgenomen met vertegenwoordigers van het voormalige verzet. Vele namen werden op deze wijze bijeengebracht. Maar een eenvoudige zaak was dat natuurlijk niet, omdat het typerende van een goed opgezette verzetsorganisatie inhield, dat men zo weinig mogelijk wist en zo min mogelijk verzetsmensen kende en dan liefst nog alleen bij schuilnaam. Er was dus niemand die zelfstandig een volledig overzicht kon geven. Dit wordt wel eens verge-

ten, ook door insiders. Aan het verzamelen van de namen van de verzetsmensen hebben dus ook veel informanten meegewerkt. Afgezien van deze moeilijkheden was het niet eenvoudig om 40 jaar na dato betrouwbare inlichtingen te verkrijgen. Verdere beperkingen werden gevormd door het aantal straatnamen in de wijk Muggenburg en omdat genoemde personen overleden oud-ingezetenen van Schagen dienden te zijn. Deze laatste selectie criteria werden zeer nauwgezet gehanteerd door de gemeente ambtenaar die met de uitwerking van de voorstellen was belast. Het zal duidelijk zijn dat de namen, aldus bijeengebracht, niet meer vertegenwoordigen dan een steekproef uit het voormalige verzet van Schagen. Door de gemeente Schagen is dit uitgangspunt in de raadsvergadering van 24 april 1984, onder agendapunt 7, als volgt besloten:

"Aan de raad"
 "In oktober 1983 is een aanvang gemaakt met de bouw van de eerste 71 woningen in de toekomstige woonwijk "Muggenburg". In verband met het treffen van voorzieningen door de P.T.T. is het noodzakelijk dat nu wordt overgegaan tot

Herdenkingspenning voor het verzet Zijpe - Callantsoog van de NBS (Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten), uitgeveikt vlak na de oorlog.

Op deze foto zien we 3e van links G. Sloof, zittend achter het bureau J. Sinnige en rechts van hem met de elleboog op het kastje J. v.d. Ben.

straatnaamgeving voor het noordelijke gedeelte van deze wijk.

De keuze van de straatnamen is onderwerp van bespreking geweest in de commissie openbare werken en verkeerszaken. Vanuit deze commissie is de gedachte geopperd om door middel van straatnaamgeving de herinnering aan het plaatselijk verzet tijdens de tweede wereldoorlog levend te houden. Aangezien wij ons volledig in dit waardevolle idee kunnen vinden, doen wij u daarvan nu een uitwerking toekomen, waarvoor wij met name verwijzen naar de kaart, welke u bij de ter inzage liggende stukken kunt aantreffen.

Het betreft hier een eerste aanzet. Naarmate de realisering van het bestemmingsplan vordert, zal een verdere uitwerking plaatsvinden.

De hoofdonthutingsweg zouden wij de "Verzetlaan" willen noemen, terwijl onze gedachten voor de overige straten uitgaan naar overleden streek- en plaatsgenoten, die zich tijdens de eerder genoemde oorlog verdienstelijk hebben gemaakt in het verzet. Teneinde een zo groot mogelijk objectiviteit te waarborgen, hebben wij gekozen voor personen die niet meer in leven zijn. Wij realiseren ons dat het niet goed

mogelijk is om met een voorstel als het onderhavige volledig te zijn. Wij pretenderen dit dan ook niet; wij beogen door een beperkt aantal naamgevingen een erbetoon en blijvende herinnering aan allen die zich in de oorlogsjaren positief hebben onderscheiden. Teneinde zo nauwgezet en objectief mogelijk te werk te gaan, hebben wij ons laten adviseren door een autoriteit op het terrein van het plaatselijk verzet. De nabestaanden van de betrokkenen kunnen zich vinden in ons voorstel. Aangezien het gebruik van voorletters bij de P.T.T. op bezwaren stuit, zullen op de straatnaamborden - onder de straatnaam - de voornaam, geboorte- en overlijdensdatum worden vermeld.

Wij stellen u voor conform te besluiten.

Schagen, 10 april 1984
Burgemeester en wethouders van Schagen
L.W.Stam, burgemeester
L.W.M. de Groot, secretaris"

De verzetsmensen

Het is natuurlijk van belang het begrip "verzetsstrijder" scherp te omschrijven, wat dat betreft

citeren wij gaarne Prof. Dr. de Froe, een van de schrijvers van "Onderdrukking en Verzet". Hij verstaat onder verzetsstrijders - Nederlandse vrouwen en mannen die vóór dolle dinsdag (5 september 1944) actief waren en zich bij voortdurende te weer gesteld hebben tegen de Duitse maatregelen.

Zoals wellicht bekend zal zijn was "dolle dinsdag", dinsdag 5 september 1944, toen N.S.B.'ers en Duitsers in paniek richting Duitsland vluchtten. Op maandag 4 september was namelijk Antwerpen gevallen. 's Avonds meldde Radio Oranje dat Breda bereikt was door de geallieerden. Op dinsdagochtend werd die boodschap nog eens herhaald. N.S.B.'ers en Duitsers raakten in paniek en vluchtten noord-oostwaarts. De paniek werd nog versterkt door een onophoudelijke geruchtenstroom over snel oprukkende geallieerden. Helaas bleek de volgende dag dat de oprukkende legers voor het Albertkanaal in België tot staan waren gebracht.

Het mag duidelijk zijn dat in deze fictieve overwinningsoes plotseling veel meer mensen zich als verzetsmensen presenteerde, hetgeen uiteraard in veel gevallen onterecht was.

Hoe het verzet in onze regio georganiseerd was, wordt weergegeven in het volgende citaat:

"Medio 1943 kwam de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers ook in deze regio van de grond. Eén van de hoofdfiguren, Demmers, was aanwezig op een vergadering gehouden te Warmenhuizen (terug te vinden in de L.O. annalen van het R.I.O.D.) ten huize van Jan Beemsterboer. Wij (Beemsterboer, J.Tesselaar en Posthuma) werden toen in de L.O. opgenomen. Jan Sinnige, van de Regentenstraat uit Schagen, werd de districtleider van een omvangrijk gebied: Schagen, St.Maarten, Harenkarspel, Warmenhuizen, Langedijk, Zijpe, Anna-Paulowna, Texel en mogelijk iets later Schoorl en Bergen.

Na de arrestatie van Jan Sinnige en Jan Beemsterboer op 23 april 1944 werd het district verdeeld en kreeg Zijpe en Schagen een nieuwe districtleider, dit werd Piet Ott die woonde in Schagerbrug. Posthuma bleef onderdistrictleider in het district Schagen/Warmenhuizen, dat on-

gever het voormalige Geestmerambacht omvatte."

Wat bezielde nu deze verzetsmensen? Een moeilijke vraag, waarop al vele antwoorden zijn gegeven. Een geringschattend oordeel, zoals bravoure, avonturiersgeest, of nog denigrerder uitlatingen lijken volkomen misplaatst, gezien de risico's die men jaren achtereen liep. Deze karakteristieken zijn gewoon te simpel om bijvoorbeeld het gedrag te verklaren van enkele regionale leden van de "Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers" in het volgende verhaal:

"Sinnige en Beemsterboer werden eind april 1944 gearresteerd bij de Velser pont. Jan Sinnige belandde, via de dodencel aan de Weteringschans, in kamp Amersfoort, waar hij al spoedig in de strafbunker terecht kwam en dagenlang tot aan zijn kuiten in het water moest staan.

Tijdens het transport naar Duitsland, in september 1944, wist hij op de Veluwe uit een geopend portierraam te duiken.

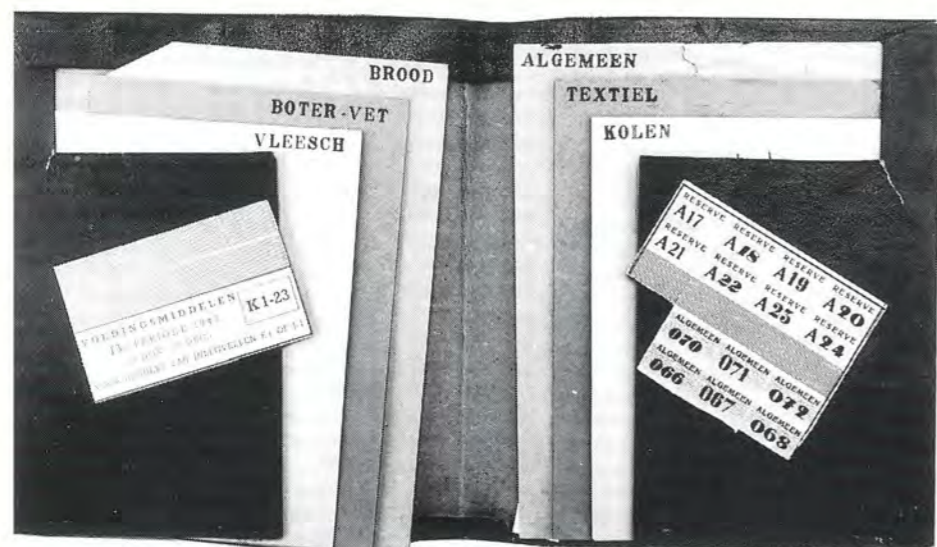
Eind september was hij weer thuis en hervatte onmiddellijk zijn illegale activiteiten. Zijn vriend Jan Beemsterboer, al eerder vrij gekomen uit Amersfoort, deed hetzelfde."

Hun drijfveer

De drijfveer van het verzet was morele verontwaardiging over het onrecht dat de burgers werd aangedaan en de misdaden die straffeloos konden worden bedreven. Het besef zich te weer te stellen tegen het "absolute kwaad" verleende een vastberadenheid en een moed waartoe men zichzelf nooit in staat had geacht. Verontwaardiging en woede verstikte de angst.

Maar buiten dit alles had men een visie op de toekomst. Een toekomst zonder onrecht en een toekomst, waarin opportunisten en halfslachtigen, fraudeurs en collaborateurs niet aan bod zouden komen. Kortom een toekomst waarin eerlijkheid, integriteit en bekwaamheid de selectiecriteria zouden zijn.

Helaas is daar niet zo veel van terecht gekomen. Maar is dan alles vergeefs geweest? Beslist niet! In de donkerste dagen van onze recente geschiedenis heeft het verzet vele landgenoten kunnen hel-

Een mapje met bonkaarten, in oorlogstijd het "betaalmiddel" voor voeding en kleding en andere eerste levensbehoeften.

pen, zowel in materiële zin als in geestelijk opzicht. In materiële zin kan gedacht worden aan onderduik adressen, bonkaarten, valse persoonsbewijzen en uitkeringen van het "Nationaal Steun Fonds". In geestelijk opzicht voelden de mensen van het verzet zich de dragers van de toekomst en waren bereid daar alles voor te riskeren. Zo wist het verzet zin en betekenis te geven aan het leven van velen en hielp het mee bij het herwinnen van onze vrijheid.

In maatschappelijk opzicht traden de deelnemers aan het verzet veelal niet op de voorgrond. Ze leefden een onopvallend bestaan en verdwenen na de oorlog weer in de anonimiteit.

5 mei 1945

"In de vroege morgen van 5 mei kwam Schagen in beweging en grote groepen dromden samen om het grote nieuws te bespreken.

Enkele politie mannen gooiden echter roet in het eten, in dit geval in de feeststemming, door de waarschuwing dat de capitulatie niet voor de vesting Holland gold. Dit was echter niet hun schuld, want zij handelden in opdracht van het verzetskwartier, dat in de loop van de nacht de tijding had gekregen, dat de capitulatie de volgende morgen om 8 uur een feit zou worden,

Oranjebanden zoals ze op de arm gedragen werden vlak na de oorlog. De boven afgebeelde band was in gebruik in de Zijpe. De andere was van de binnenlandse strijdkrachten. De letters G - N staan voor Gewest - Noord.

Optocht vlak na de bevrijding op de Gedempte Gracht. Hiermee gaf men uiting aan de vreugde rond de bevrijding, daarbij een eerbetoon gevend aan allen die zich hadden ingezet voor de strijd tegen de bezetter.

doch met uitzondering van Holland. Het was bijna niet te geloven; moest deze spanning nog voortduren? God zij dank neen!

Plotseling kwamen de juiste berichten van alle zijden: De capitulatie, ook voor de vesting Holland was een feit!

Het hijsen van de vlag op de kerktoren was een zeer aangrijpend gebeuren. Velen konden zich niet meer beheersen en lieten hun tranen de vrije loop. Deze schitterende voorjaarsdag is een vreugdedag geworden, getemperd door de rouw van de getroffenen en door de onzekerheid waarin velen verkeerden omtrent het lot van hun verwanten, die nog in den vreemde verbleven. Men danste, juichte en zong naar hartelust en de Duitse bezetting keek verslagen toe. Ieder tooide zich met de nationale kleuren en de kinderen liepen met oranjejerpen en vlaggetjes, die nog in groten getale aanwezig bleken te zijn. De on-

dergedokenen kwamen weer boven water. De opgedoken harmonie ging weer met vreugdeklanken door de gemeente. De illegale pers, nu legaal, verscheen met extra edities, die gretig werden gelezen.

Hoe hadden wij met ongeduld naar deze bevrijdingsdag uitgezien, die ons als het ware een nieuw leven opende, na al die duistere jaren.

Herdenken

Wat waren wij de grootste ellende spoedig vergeeten! In stad en dorp werd het feest der bevrijding gevierd met volksfeesten, muziek, dansen en vooral allegorische optochten, waarin het leed der bezetting vaak werd uitgebeeld en de Grüne Polizei, nu bij wijze van schouwspel, ten laatste male oprad.

Schagen bleef hierbij niet achter. In het laatst van september 1945 werd hier de bevrijding gevierd met een feest, waaraan kosten noch moeite waren gespaard. Vier dagen heeft Schagen feest gevierd zoals nimmer tevoren. Aan deze feesten gingen dankdiensten in alle kerken vooraf en de plechtige onthulling van de gedenksteen aan de Molenstraat:

“VOOR HEN DIE VIELEN IN DE JAREN 1939-1945”

Ieder jaar op 4 mei, 's avonds om acht uur, worden bij dit zelfde monument bloemen gelegd als een verplichting tegenover de gevallen en verzetsvrienden van wie de nagedachtenis in ere dient te worden gehouden. Dit begrip brengen wij over op een nieuwe generatie want in Muggenburg blijft de herinnering voortleven!

Aan de Molenstraat bevindt zich deze gedenksteen, waar elk jaar op 4 mei de gevallen van de oorlog worden herdacht.

Hun naam leeft voort

Inleiding

Iedereen woont in een bepaalde straat, aan een bepaalde laan of aan een bepaalde weg en meestal weet men wel hoe men aan de naam gekomen is. Zo zijn er bloemenbuurten, bomenbuurten, schildersbuurten, staatsliedenbuurten of zeeheldenbuurten. Van deze straatnamen zal de betekenis vaak voor zich spreken.

Ook hebben veel gemeenten, in de jaren die sinds de Tweede Wereldoorlog zijn verlopen, straten en lanen genoemd naar personen en gebeurtenissen die in verband staan met die oorlog. In diverse gemeenten zijn daarbij zelfs hele verzetswijken ontstaan, vaak gesitueerd rond een verzetsplein, een vrijheidsplein of een vredesplein. In dat geval is de betekenis vaak veel onduidelijker. We weten dat verzetsheldenbuurten namen van verzetslieden of gevallen militairen in

stand houden en dat ze de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend houden. We gaan er van uit dat de vernoemde personen zich tijdens de oorlog verdienstelijk hebben gemaakt voor het vaderland. Maar wat weten we als bewoners verder van deze mensen behalve hun naam en deelname aan het verzet?

Straten zijn ook monumenten

Er waren vele vormen van verzet, van passief verzet, door het zoveel mogelijk negeren van de bezetter, tot het in onze omgeving minder voorkomende gewapende verzet. Verzetslieden van de knokploegen, de ordedienst, de sabotage- en andere groepen en eenlingen streden ieder op hun

Persoonsbewijs van Melle Komrij uit de Regentenstraat.

manier tegen de vijand en voor de vrijheid. Zo zijn er ook in deze regio veel mensen als eenling of als lid van een organisatie binnen het verzet actief geweest. Actief met taken zoals het op stencil zetten en verspreiden van radioberichten uit Londen, het doorgeven van vijandelijke troepenbewegingen en bewapening aan de kust en elders, het plegen van overvallen voor bonkaarten en bevolkingsregisters, het verborgen houden van joodse en andere onderduikers, het vervalsen van persoonsbewijzen en andere identiteitspapieren en het vervoer van voedsel en wapens ten behoeve van verzetsgroepen. Activiteiten, waarvoor ook hier mensen hun leven gaven. Opvallend

was dat deze mensen, bij het verrichten van soms levensgevaarlijk werk, nauwelijks stilstonden bij de risico's die ze liepen. De een handelde uit verantwoordiging, de ander vanuit zijn geloof en een derde 'rolde er vanzelf in'. Want in de oorlog smeedde de illegaliteit een band tussen mensen van verschillende gezindten en politieke voorkeuren.

Het was praktisch onmogelijk om al deze mensen die een aandeel hadden in het verzet middels een straatnaam te gedenken. Daarom heeft de gemeente gekozen voor een beperkt aantal straatnaamgevingen met als doel een erbetoon en

blijvende herinnering aan allen die zich in de oorlogsjaren hebben onderscheiden.

Na een eerste aanzet van zeven namen in de raadsvergadering van 24 april 1984, heeft dit bij de afronding van de wijk geleid tot de navolgende straatnamenlijst:

- Gerrit Anneveldtstraat
- Jan van der Benstraat
- Lenie Blindstraat
- Piet Blokkerstraat
- Frits Bongenaarstraat
- Piet Gootjesstraat
- Jan van Ketelstraat
- Melle Komrijstraat
- Frits Kruitstraat
- Gebroeders Luiderstraat
- Gebroeders Plukkerstraat
- Menno Poldervaartstraat
- Alie Postmastraat

Deze namen uit de regionale ondergrondse vormen de basis van de verzetswijk Muggenburg, willekeurig gesitueerd en gezamenlijk gekoppeld door de Verzetlaan.

Gerrit Anneveldt

Een van de eerste verzetsmensen, naar wie in 1984 in de nieuwste Schager wijk Muggenburg een straat is vernoemd, is Gerrit Anneveldt.

voornamen : Gerrit Cornelis
geboren : 08 december 1921 te Schagen
overleden : 26 oktober 1967 te Schagen
gehuwd met : Gre Kremer op 03 augustus 1946 te Schagen
beroep : voor de oorlog administratief ambtenaar bij de Rijks Landbouw Voorlichtingsdienst te Alkmaar, na de oorlog tot aan zijn overlijden werkzaam bij de Schager Courant

Gerrit Anneveldt was in de illegaliteit aangesloten bij de L.O. waar hij ondermeer tot taak had onderduikers naar hun bestemming te brengen. Verder verzorgde hij het samenstellen, drukken en rondbrengen van illegale bladen. In 1943

begon Gerrit met 'Het Nieuws'. Een stencil met informatie van radio Oranje, dat tot het einde van de oorlog als 'dagblad voor bezet gebied' door het illegale leven ging.

Van 'Het Nieuws' zijn in totaal 182 afleveringen uitgekomen. Hij stencilde ze samen met zijn latere vrouw Gre, en veelal bracht zij de vers gedrukte blaadjes naar contactadressen in Schagen.

Eerst had hij een stencilmachine bij zijn ouders in de Lauriestraat, maar op een gegeven moment durfden die het niet meer aan en verhuisde de machine, die later werd vervangen door een uit een gemeentehuis gehaald apparaat, naar de rijks-landbouwwinterschool. Later dook hij met zijn vrouw onder bij Piet Frans aan de Stroet en uiteindelijk zaten ze tot het einde van de oorlog in een boerderij van de familie Levendig in Dirksborn.

Toen ze hoorden dat de bevrijding een feit was hebben ze in de nacht van 4 op 5 mei 1945 snel wat krantjes gedrukt. Dit haastig gemaakte nieuwsbericht "De Moffen gaan er uit" eindigt met een kapitaal getikte slotzin: "Vrijheid is het kostbaarste bezit van den mensch!"

Gerrit Anneveldt.

Nummer 179. **het nieuws** Zaterdag 5-5-1945

N E D E R L A N D - E I N D E L I J K G E H E L V R I J ! ! !
Gisteravond laat deelde het geallieerde Hoofdkwartier mede dat de Duitse legers in Holland, Noord-Duitschland en Denemarken zich onvoorwaardelijk aan de 21e legergroep onder Veldmaarschall Montgomery hebben overgegeven ! DE CAPITULATIE GAAT HEDENMORGEN OM ACHT UUR IN !

Vijf maal drie honderden vijf en zestig dagen Duitse bezetting liggen thans achter ons. Vijf maal drie honderd en vijf en zestig dagen van strijd, van angst, van honger, van zorg .....

HET IS VOORBIJ ! !

We kunnen het ons niet indenken, waceseffen het nog niet goed wat dit beteekent.

VRIJ. Vrije menschen in een vrij land, die weer kunnen zeggen wat ze denken, die weer vrij kunnen ademen.

Het dringt nog niet goed tot ons door. En toch worden vanmorgen om acht uur de vijandelijkheden gestaakt, zal er niet gestreden worden om het bezit van onze toch al zoo verminkte dorpen en steden.

VRIJHEID IS HET KOSTBAARSTE BEZIT VAN DEN MENSCH !

WE ZIJN VRIJ !
We zijn blij, wij allen die deze moeilijke jaren hebben moeten doorworstelen.
HET IS VOORBIJ. DE MOFFEN GAAN ERUIT !
Vandaag wapperen de vlaggen, rood, wit en blauw en oranje in de vrije lucht boven Nederland
We zijn dankbaar dat deze Zaterdag gekomen is en we eindelijk geheel vrij zijn!
We moeten onze vreugde uiten. Natuurlijk.
Maar we denken ook aan hen die in de strijd voor onze vrijheid gevallen zijn. Hen eeren wij vandaag, op deze Zaterdag in Mei.
We eeren hen door onze vreugde waardig te uiten !

Zo zag tijdens de oorlog de illegale krant "Het Nieuws" eruit op zaterdag 5 mei 1945.

Hoewel ze van dag tot dag naar de bevrijding hebben toegeleefd, bracht die ook een teleurstelling "Er was opeens geen eenheid meer. Veel mensen, die niets met de oorlog te doen hadden gehad, liepen met banden om de arm van de Ordedienst en stonden met stenguns de orde te handhaven. Zwarthandelaren waren opeens de beste vaderlanders. En Gerrit was des duivels, teleurgesteld in de mensheid."

Hij heeft toen zijn biezen gepakt en is vertrokken naar zijn schoonouders in Drenthe. Toen ze laten terugkwamen in Schagen ging hij werken bij de Nieuwe Schager van Menno Poldervaart, maar daar zat geen kapitaal achter waardoor die krant later overging naar de Schager Courant, waar Gerrit tot aan zijn dood werkte.

Gerrit Anneveldt na de oorlog, gefotografeerd tijdens de West-Friese markt.

Jan van der Ben

Aan de oostelijke rand van de wijk is een straat vernoemd naar Jan van der Ben, een man die tijdens de oorlog veel betekend heeft voor de voedselvoorziening in onze regio.

voornamen : Jan
geboren : 18 april 1922 te Schagen
overleden : 14 juli 1975 te Noord-Scharwoude
gehuwd met : Co Zander
beroep : voor de oorlog werkzaam bij het Gewestelijk Arbeidsbureau te Alkmaar, na de oorlog mede oprichter van Begro BV, een import- en exportbedrijf in aardappelen, groente en fruit.

Jan van der Ben was zoon van Klaas van der Ben en Grietje Meijer. Na de lagere school bezocht hij de Rijks Hoge Burger School (H.B.S.) te Alkmaar. Jan behaalde daar zijn diploma in 1940. Een jaar daarvoor, in 1939, schreef Jan van der Ben zich op 17-jarige leeftijd in voor een opleiding tot marineofficier. Deze opleiding zou starten in 1940, maar de oorlog verstoortte zijn plannen.

Hij zocht een andere baan en vond deze bij het Gewestelijk Arbeidsbureau in Alkmaar. Door toedoen van de heer Gerrit Sloof, zijn toenmalige chef op het arbeidsbureau, kwam hij in aanraking met het verzet.

Rechts op de foto zien we Jan van der Ben, met links naast hem districtleider Jan Sinnige.

Hij was, vanuit het verzetswerk, betrokken bij de voedselvoorziening voor verzetsgroepen en onderduikers. Ooit is hij daarbij een fietstas met voedsel verloren.

Verder zijn er van Jan van der Ben geen verhalen en gebeurtenissen uit de oorlog te achterhalen. Misschien ligt hieraan ten grondslag het feit dat hij bij de "slag bij Rustenburg" een aantal van zijn kameraden heeft verloren. Na de oorlog was die tijd, ook binnen het gezin, niet bespreekbaar.

Na de oorlog ging hij werken bij J.P.Beamsterboer in Warmenhuizen. Inmiddels had hij zijn vrouw Co Zander leren kennen. zij trouwden in 1946 en kregen twee zoons en een dochter.

In 1956 besloot hij met zijn collega Tinus Groot voor zichzelf te beginnen. Zij richtten samen Begro BV op, een import- en exportbedrijf in aardappelen, groente en fruit.

Voetbal was een van zijn grootste hobby's. Op 17-jarige leeftijd speelde hij al in het eerste van Schagen. Na de oorlog voelde hij zich aangetrokken tot het betaalde voetbal en bezocht regelmatig de wedstrijden van Alkmaar '54. Dit leidde via de rol van bestuurslid tot het voorzitterschap van die voetbalvereniging. Als voorzitter van Alkmaar '54 heeft hij aan de wieg gestaan van AZ '67, een fusie samen met F.C.Zaanstreek. Als secretaris nam hij zitting in dat nieuwe bestuur. Aan zijn arbeidzame leven kwam op 14 juli 1975 plotseling een eind. Hij stierf op 53 jarige leeftijd aan een hartaanval.

Lenie Blind

Een van de twee koeriersters waar een straat naar vernoemd is in onze wijk is Lenie Blind.

voornamen : Leentje
geboren : 24 februari 1923 te Nieuw-Helvoet
overleden : 24 augustus 1971 te Katwijk
gehuwd met : J.W.Bergman op 5 september 1946 te Den Helder
beroep : huisvrouw

Lenie Blind was de oudste in een gezin van drie kinderen. Haar vader werkte bij de marine in Hellevoetsluis en werd in 1929 overgeplaatst naar Den Helder. Hier volgde Lenie de lagere school en de huishoudschool. Vanwege de vele bombardementen op Den Helder evacueerde het gezin in 1942 naar Schagen. Ze vonden een onderkomen in een noodwoning bij een familie op de Hoep. Vader Blind werkte tot het laatst van de oorlog op de Marinewerf in Den Helder, waar hij iedere dag met de trein naar toe ging.

Lenie werkte in die tijd in de Regentenstraat in de kruidenierswinkel bij Melle Komrij. Deze plaatselijke kruidenier, die zich vanaf 1942 al met verzetswerk bezighield, bracht Lenie in contact met dit werk. Toen Melle Komrij in 1943

Lenie Blind. De foto is gemaakt met kerstmis 1942.

Repro van een Ansichtkaart gedateerd 28 juli 1913, waarop afgebeeld de Regentenstraat, met rechts de winkel van de familie Komrij.

Groepsfoto voor het gemeentehuis van Schagerbrug, met in het midden Lenie Blind, achter haar met bril Piet Blokker en rechts van haar, ook met bril Piet Ott.

werd gearresteerd en naar kamp Vught werd gebracht, heeft Lenie de kruidenierszaak voortgezet. Lenie wist een aantal malen op slinkse wijze haar baas op te zoeken in Vught, en bracht dan levensmiddelen het kamp binnen.

Maar niet alleen de kruidenierszaak had haar aandacht, ook de contacten met onderduikers in de regio werden overgenomen. Lenie zocht en vond veel families in de omgeving bereid om onderduikers op te nemen. Ze verzorgde ook het organiseren en ontvreemden van persoonsbewijzen en verrichtte koeriersdiensten voor de gewapende verzetsmensen die vooral uit de gemeente Zijpe opereerden. Dat deed ze allemaal op een oude fiets voorzien van massieve banden. Nooit werd er thuis iets over dit werk verteld. Toch was deze thuisbasis van groot belang. Lenie verstopte

de bonkaarten, persoonsbewijzen en ander verzetdrukwerk dat ze rond moest brengen in huis. Een van haar geheime plekjes was het toilet. Onder de ouderwetse houten toiletbril was veel losse bergruimte. Lenie had in die tijd veel contact met verzetsmensen uit de gemeente Zijpe waaronder Piet Blokker en Piet Ott. Na de bevrijding is voor het gemeentehuis van Schagerbrug een groepsfoto genomen, waarop Lenie Blind te zien is als enige vrouw, temidden van allemaal gewapende verzetsmensen.

In 1946 is Lenie Blind getrouwd en kreeg vier kinderen. Ze was bijna 25 jaar gelukkig getrouwd toen ze ziek werd en op 24 augustus 1971 overleed. Ze was een moedige verzetsvrouw die veel gevaren heeft getrotseerd.

Piet Blokker

Een van de kernleden van de verzetsorganisatie in Zijpe en Schagen was zeker Piet Blokker. Een onverschrokken en soms bijna roekeloze verzetsman waar in het noorden van onze wijk een straat naar is vernoemd.

voornamen : Piet
 geboren : 10 januari 1916 te Akerslout
 overleden : 03 september 1976 te gemeente Haarlemmermeer
 gehuwd met : Alie Biersteker op 3 maart 1944
 beroep : fouragehandelaar
 schuilnaam : "Gerritse"

Piet Blokkers wieg stond op 10 januari 1916 in Akerslout, waar zijn vader een boerderij en veehandel had. Toen hij negen jaar was, verhuisde het gezin naar Keinsmerbrug, waar hij op 16-jarige leeftijd op de dors van de boerderij een fouragehandel begon. Later verplaatste hij de handel naar de oude kaasfabriek, waar hij na zijn huwelijk in 1944 ging wonen.

Piet Blokker was al vroeg bij het verzet betrokken. Al voor 1942 is hij begonnen met het onderbrengen van onderduikers. Daarnaast zorgde hij onder andere voor onderduikadressen, bonkaarten en was hij betrokken bij het vervoer van wapens.

Medio mei 1945 werd deze foto te Petten gemaakt van de verzetslieden Piet Ott, G. Blauwboer, Piet Gootjes en Piet Blokker. (van links naar rechts)

Voor het gemeentehuis van Anna-Paulouna zien we in het midden met hoed en jas Piet Blokker. Naast hem Oene Koopman en op de achtergrond met bril Piet Ott.

Piet Blokker vormde samen met Piet Gootjes en districtleider Piet Ott de kern van de organisatie in Zijpe en Schagen. Hij werkte aan het verzet mee uit principe. De Duitsers hoorden hier niet en moesten worden bestreden. Tevens was hij als persoon erg gesloten, want als je in die tijd niets wist, kon je de Duitsers ook niets zeggen.

Piet Blokker had in die tijd een zogenaamde "groene kaart" waarop stond dat hij vanwege de fouragehandel onmisbaar was voor de voedselvoorziening. Een nogal dubbelzinnige toestem-

ming want hij regelde ook illegale voedselvoorraden voor onderduikers. De kaart, waarmee Blokker tewerkstelling in Duitsland kon ontlopen, was voorzien van een vervalste handtekening van de toenmalige NSB-burgemeester J. Nieuwenhuis. Handtekeningen vervalsen was het specialisme van zijn verzetcollega C. Keesman, die talloze valse trouwboekjes, persoonsbewijzen en andere papieren heeft vervaardigd.

Wapens, die door de Engelsen waren afgeworpen boven terrein "Mandril" aan de Zomerdijk werden door Piet in zijn auto gehaald en in Zijpe op verschillende adressen bezorgd. Onder het hooi en stro van de fouragehandel lagen stenguns, pistolen, revolvers en ook bazooka's. Na aflevering werden deze wapens door onder meer de gebroeders Luider uit Den Helder verder getransporteerd naar de instructie plaatsen. Dit gebeurde ondermeer op een handkar met kachelpijpen, kachels en aanverwante spullen zodat het leek alsof ze kachelsmid waren.

Piet Blokker was in de winter van '44-'45 ook betrokken bij de overval op het gemeentehuis van Anna Paulowna om het bevolkingsregister met voor deportatie naar Duitsland belangrijke gegevens in handen te krijgen. Uit overlevering is daarvan het navolgende verhaal opgetekend:

"Het was tegen achten. We waren met zeven, acht man. Het gemeentehuis was vlak bij een kerk, waar een Duitse wacht op de omloop van de toren liep. Daarom gingen we achterlangs. Piet ging de sleutel halen bij de gemeentesecretaris, die vlakbij woonde. Later hoorde we, dat de secretaris zei dat hij de sleutel niet had. Hij smeet de deur dicht. Piet vertrouwde het niet, trapte de deur open en eiste de sleutel. Toen bleek de secretaris hem wel te hebben.

In het gemeentehuis hebben we een paar mensen op hongertocht, die onderdak zochten en op het geluid afkwamen, moeten vasthouden om geen risico te lopen. Het bevolkingsregister namen we mee in postzakken. Op de terugweg moesten we plotseling van de weg af omdat er een auto aan kwam. Het was in spertijd, dus dat kon alleen een Duitser zijn. We glipten weg achter een boerderij en anderen stonden tot hun nek in de sloot.

De registerkaarten werden onder de varkenshok-

ken van enkele boeren verstoppt en kwamen na de oorlog vrijwel ongeschonden weer tevoorschijn."

Als Piet ergens op af ging, zette hij een bril zonder glazen op, trok een hoed diep over zijn ogen en daar ging hij. Dit moest hij doen omdat iedereen hem kende en hij bij acties gemakkelijk herkend kon worden.

Piet was een moedig verzetsman. Hij bleef bij de ondergrondse betrokken tot het eind van de oorlog. Na de bevrijding sprak hij er nauwelijks meer over. Hij ging gewoon weer aan het werk, het was druk genoeg.

Frits Bongenaar

Naar het hoofd van de Schager spionagedienst in oorlogstijd Frits Bongenaar (de 007 van Schagen) is uiteraard ook een straat vernoemd.

voornamen	: Fredericus Petrus Johannes
geboren	: 22 juli 1901 te Amsterdam
overleden	: 12 maart 1963 te Haarlem
gehuwd met	: Clara Wessels op 9 september 1929
beroep	: dienstkringleider van de technische dienst van de PTT te Schagen

De in 1901 geboren Frits Bongenaar kwam in 1938 vanuit Zandvoort naar Schagen. Toen Nederland nog neutraal was zat hij bij de Luchtwacht, waar hij bij de verwerkingsinrichting bij de Wiel moest uitkijken naar Engelse en Duitse vliegtuigen. Zijn werk in het verzet deed hij als principieel mensenhelper waarbij hij veel inspiratie vond in het katholieke geloof.

Frits Bongenaar luisterde tijdens de bezetting als dienstkringleider van de technische dienst van de PTT in Schagen, samen met zijn 20 jarige assistent Piet Smit Duitse telefoongesprekken af. Zo kon de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers (LO) worden gewaarschuwd als er een razzia op til was. In de telefooncentrale aan de Heerenboschstraat werd in 1943 door deze twee ambtenaren een spionagedienst georganiseerd. Deze maakte deel uit van de landelijke (centrale) inlichtingendienst van de Nederlandse

Plattegrond van Schagen, waarop de verdedigingswerken staan aangegeven.

regering in Londen, die nauw verbonden was met de LO. Doordat de PTT'ers, als werkers in de buitendienst, een "sonderausweis" hadden voor Duitse militaire werken, waren zij met name actief op spionagegebied. Gegevens over de in en om Schagen gelegen troepen werden op deze wijze toegespeeld aan de Geallieerden.

Telefoonverbindingen waren belangrijk voor de Duitsers en Nederlands personeel moest die in stand houden. Onder het mom van 'storing' of 'onderhoud' konden gegevens over de vijand worden verzameld. Zo konden er betrouwbare kaarten worden gemaakt van het gehele verdedigingsstelsel, met bunkers, tankvallen, muren, geschutsstellingen en dergelijke, van Schagen tot

aan de kust. Deze voor een eventuele neven-invasie belangrijke kaarten werden door koeriers uit Haarlem opgehaald, in Den Haag fotografisch verkleind en veelal in een vulpotlood of luciferdoosje via Zwitserland naar Engeland overgebracht. Ook kon het personeel van de Schager telefooncentrale spioneren op Wehrmacht-bureaus en belangrijke informatie doorspelen aan de Geallieerden.

Doordat Frits Bongenaar als PPT'er na spertijd de straat op mocht, heeft hij met een vals persoonsbewijs ook veel onderduikers weggebracht, die dan voor de gelegenheid een pet van de PTT opkregen.

Bongenaar had aan het eind van de oorlog een goed contact met Ernst Höhne, een sterk anti-

Bosstraat in Winkel, waar veelal 's avonds laat onderduikers werden langsgebracht. In Winkel waren heel weinig Duitsers, maar het bleef riskant. Dezelfde avond werden de onderduikers verder begeleid naar bekende onderduikadressen. Hij zorgde ook voor bonkaarten en kwam zo af en toe eens langs.

In 1958 overleed Piet Gootjes op 42 jarige leeftijd.

Jan van Ketel

De Schagenaar Jan van Ketel hield zich voornamelijk illegaal bezig met het "dagblad Het Nieuws"

voornamen : Jan Engbert Lazonder
 geboren : 8 augustus 1905 te Schagen
 overleden : 15 augustus 1974
 gehuwd met : Cornelia Schaafsma op 20 augustus 1933
 beroep : boekdrukker

Jan van Ketel was 35 jaar toen de oorlog uitbrak. Hij was pas voor zichzelf begonnen in een drukkerijtje met kantoorboekhandel aan de Molenstraat. In de voormobilisatie kwam hij op Texel terecht, waar hij geen gevechtshandelingen meemaakte. Ook heeft hij tijdens de oorlog, met on-

Voorbeeld van een ontvanger, zoals die gebruikt werden om de berichten van radio Oranje te kunnen beluisteren.

In de muziektuin werd de installatie van burgemeester Buiskool in mei 1945 gevierd. Op het podium staan naast Riemer Wijnja (met geweer) Gerrit Anneveldt en Jan van Ketel.

derduikers, geweld en honger weinig te maken gehad. Jan van Ketel verafschuwde geweld. Wellicht was hij ook daarom niet betrokken bij sabotage-en andere acties van het verzet.

Hoewel je in het begin van de oorlog niet veel van de Duitsers merkte was de familie van Ketel vreselijk tegen de moffen en nogal fanatiek vrijheidslievend. Mede daarom is hij in de laatste oorlogsjaren mee gaan werken aan "Het Nieuws". Voor de nieuwsgaring werd in huize van Ketel geluisterd naar radio Oranje, via een ontvanger die tot het eind van de oorlog onont-

Administratie-adres: - - - - - Redactie:
 Drukkerij v. Ketel, Molenstraat 17 - - G.C. Anneveldt - J.E.L.v. Ketel. -

BEVRIJDINGSDAG !

Oranje overall, de heldere kleuren van onze vlag tusschen het groen van de uitbottende bomen en voor het eerst sinds vijf lange jaren weer wapperend in de frissche voorjaarswind hoog op Schagen's torens, vroolijk lachende gezichten en handen schuddende Schagineezen, dat waren zoo de eerste indrukken die we opdeden toen we om een-uur of tien door Schagen wandelden.

Het bericht van de capitulatie van de vesting Holland was maar heel langzaam doorgedrongen en we hebben 's morgens in de vroege zonnevlare verbaasde en ongeloopte gezichten aanschouwd, dat we zelf ten slotte ook weer begonnen te twijfelen, al hadden we dan het goede nieuws de avond tevoren zelf twee maal achtereen gehoord met eigen ooren.

Het tegenspreken - op goede gronden overigens ! - en het binnenhalen der eerste vlaggen, slingerde ons tusschen hoop en vrees !

Tegen acht-uur, het uur der officieele capitulatie - bereikte de spanning wel de climax, doch er bleef vrees tot de weer uitgestoken vlaggen mochten blijven hagen en we het plechtige moment meemaakten dat de vlag op de toren werd geheschen !

Overall vlaggen, alle burgers met oranje op de borst, juichende en joelende kinderen en dat nog eens overgoten door een stralende Oranje-zon !

Dan het bericht: "De Canadeezen komen tusschen 11 en 1 uur". Vol spanning zagen we de uren maar heel langzaam verlopen en we durfden haast niet te gaan eten ! Stel je voor dat we dat niet meemaakten !

Maar onze bevrijders kwamen niet, nóg niet !

Er was ook 's middags weer feest. Het heerlijke voorjaarsweer deed zelfs de huismoeders de Zaterdag en de schoonmaak vergeten en lokte een ieder naar de gracht. De Harmonie kwam in actie en toen na zoovele jaren van angst en zorgen een hossende en juichende menschenmassa door de straten trok, uitbundig en blij om de herwonnen vrijheid, konden we onze oogen en ooren niet geloven.

Hoe plechtig klonk het Wilhelmus over het marktplein bij aanvang en einde van de ommetocht, het was allemaal zoo onwaarschijnlijk na de bange donkere oorlogsdagen, dat het was of we droomden.

Maar het is waar ! We zijn vrij, eindelijk vrij om weer te zingen en te springen, vrij om ons volkslied aan te hooren, om oranje te dragen en onze vlag te laten wapperen in de vrije, gezuiverde lucht boven ons vrije land !

Ook in de avonduren verminderde de feestvreugde niet ! Het bleef uiterst gezellig en de Harmonie - die er in de afgelopen jaren wat medewerkers en prestaties betreft niet op achteruitgegaan is ! - was onvermoeibaar.

Het klokje van gehoorzaamheid maakte ten slotte een einde aan deze onvergetelijke dag, door Schagen op een zoo spontane wijze gevierd !

We waren ook nog even in onze dorpen rond Schagen. Hoewel minder druk en minder roerig was ook hier de dankbaarheid om de herwonnen vrijheid, om de bevrijding van de tyrannie, kwamen ook hier nieuwe fietsen en motorfietsen en radio-toestellen eindelijk weer te voorschijn en boden de vele vlaggen en het oranje al weer een vertrouwde aanblik !

Bevrijdingsdag ! Vandaag bestaat de kans dat onze bevrijders komen. Laten we hen eeren door ze een hartelijke en spontane ontvangst te bereiden !

De Canadeezen hebben het verdiend, dubbel en dwars !

RUST EN DISCIPLINE !

Het is en blijft noodzakelijk dat de burgerij de grootst mogelijke zelfdiscipline en orde blijft bewaren !

Het is niet toegestaan om politieke veete's hardhandig en zelfstandig op te lossen ! Zij die in aanmerking komen om gestraft te worden, zullen de gerechte straf niet ontgaan !

Houdt U stipt aan de bevelen die U door de overheid worden gegeven ; De officieele overdracht aan de bevrijdingstroepen is niet ver meer !

dekt bleef in een met behang weggewerkte bedstee. Er heeft eens een man meegeluisterd, die van de NSB was en fout bleek te zijn, maar hij heeft van Ketel niet verraden.

Op een zondagmorgen waren ze in de drukkerij bij van Ketel aan het tikken en stencillen toen er opeens een hoge Duitse officier in de winkel stond en naar stencilpapier vroeg. Misschien hadden ze zo'n krantje onder ogen gehad. Jan van Ketel liet de "klant" ander stencilpapier zien, die daarna zonder problemen vertrok. Wel werd er op een middag plotseling geweergekletter en geschreeuw gehoord, terwijl ze in de andere kamer naar de radio luisterden. Een ogenblik dacht iedereen dat ze erbij waren, maar het bleken Mongoolse soldaten te zijn die de fiets van Jan meenamen.

De gemeente liet af en toe bonkaarten bij hem drukken. Daar stond dan wel iemand bij maar het lukte toch om bonkaarten te laten verdwijnen. Van Ketel had een Heidelbergse drukautomaat staan die soms twee vellen ineens pakte en dat was voor een leek niet te zien. Deze bonkaarten werden verdeeld onder Joodse buurtbewoners. Ook heeft Jan van Ketel een paar keer voor Joodse buurtbewoners persoonsbewijzen vervalst. Op een handdrukkersje voor visitekaartjes. Met foto, stempels en handtekening was dat erg moeilijk, maar het lukte. Hij liet in zijn drukkerij ook valse doktersverklaringen maken, waarop afkeuring voor uitzending kon volgen. Achteraf beseftte hij pas welk gevaar hij liep. Jan van Ketel is in 1974 overleden.

Melle Komrij

De Schager kruidenier, naar wie een straat is vernoemd in onze wijk, heeft zich tijdens de oorlog bezig gehouden met tal van activiteiten, waarvan hulp aan onderduikers, distributie van bonkaarten en vervalsing van identiteitsbewijzen de hoofdmoot vormden.

voornamen : Melle
geboren : 23 maart 1906
overleden : 11 februari 1970
gehuwd met : Elisabeth Feddema
beroep : kruidenier

Het verzetswerk van de van huis uit gereformeerde, in 1906 geboren, Melle Komrij concentreerde zich in zijn kruidenierszaak aan de Regentenstraat. Dit huis, waarin zich tussen plafond en slaapkamervloer een vrij grote ruimte bevond, herbergde regelmatig onderduikers. Meestal werden die na een paar dagen elders ondergebracht.

Melle Komrij zag het verzetswerk als zijn plicht. NSB'ers werden dan ook als klant geschrappt. Duitsers, die in de landbouwwinterschool waren gelegerd, kwamen wel eens in de winkel. Het gebeurde dan dat Melle bepaalde dingen niet wens te verkopen. "Dat is voor mijn klanten" zei hij dan. Hij had ook contact met een anti-Duitse soldaat, en wist zo vaak wanneer er razzia's werden gehouden.

Hij was aangesloten bij de L.O. en verzorgde bonkaarten en vervalste persoonsbewijzen aan onderduikers. Ook konden bij hem persoonsbewijzen worden ingeleverd om de geboortedatum te laten veranderen. Op die manier konden mensen tewerkstelling in Duitsland ontlopen.

De kruidenierszaak gold als illegaal distributiepunt voor bonkaarten. Gerrit Sloof uit Sint Maarten, destijds een van de districtleiders van de L.O. rond Schagen, kwam er regelmatig een tas met bonkaarten halen. De rantsoenbonnen werden door Nieuwedieper Piet Boogaard als functionaris van het distributiekantoor te

Melle Komrij op 23-jarige leeftijd gefotografeerd medio augustus 1929.

DEPARTEMENT VAN HANDEL,
NIJVERHEID EN SCHEEPVAART
CENTRAAL DISTRIBUTIEKANTOOR
ZWOLLE

ZWOLLE, *
Tel. 2943/47 - 3644/48 Interloc. XXX

De Directeur van het Centraal Distributiekantoor verklaart, dat aan
Der unterzeichnete Direktor des Zentralen Zuteilungsamtes erklärt das dem

Komrij M.

wonende
wohnt in Regentenstr. E 35 te Schagen

geboren
geboren am 23. mrt - 06 persoonsbewijs No. S 6/001439
Personalausweis-Nr.

een Ausweis is verstrekt tot vrijstelling van arbeidsinzet en krijgsgevangenschap.
ein Ausweis zur Freistellung vom Arbeitsinsatz und von der Abführung in Kriegsgefangenschaft ausgestellt worden ist.

Deze Ausweis is genummerd 45190 en is onder mijn berusting.
Der Ausweis-Nr. Nummer und ist bei mir hinterlegt.

DE DIRECTEUR VAN HET CENTRAAL DISTRIBUTIEKANTOOR,
Der Direktor des Zentralen Zuteilungsamtes,

(S. DE HOOF)

149745-43 K 1278 Z 316

Ausweis op naam van Melle Komrij, waarmee hij vrijgesteld was van arbeidsinzet en krijgsgevangenschap.

Brieven aan Melle Komrij, die hij ontving tijdens zijn verblijf in kamp Vught.

Lieve Paap

hoe gaat het met u
gord he. en wanneer komt
u was. trouw ik wou dat
u stak. maar thuis kwam
ik hijk alle dagen naar
de. Feijth maar van komt u niet
als u weer u naar huis mag
stuurde u dan een tele gram.
ja he en krijgt u leke u
pakkes van ons.

ja he ik moet savons
al bij een bakje hebben
omtsmoegers en brood
te bakken voor u
saterdag ochtend legker
u' hoop sneeuw en fan
vind het zo leuk.
die speeld na in de sneeuw gage
Van morgen bij tante
ansae heb ik Henk en
ge. Peperd hy het by
het oeged en hy schrok
so. Ku weet ik niets meer
have dag

De groete van u kinderen wickse
en fan.

half uur kwam Melle aanfietsen, met Boogaard en een onbekende. Ze werden onmiddellijk gearresteerd en overgebracht naar het cachot onder het gemeentehuis. Later is ook Sloof tegen de lamp gelopen, toen hij daar nietsvermoedend de tas met bonkaarten wilde ophalen.

Na een aantal dagen werd Melle Komrij overgebracht naar de gevangenis aan de Weteringschans in Amsterdam. Daar is hij gedurende langere tijd verhoord. "Gebukt, met een doek over het hoofd, maar hij heeft nooit bekend". Na enkele maanden werd hij overgebracht naar het concentratiekamp Vught. In Vught kwamen Melle Komrij, Piet Boogaard en Gerrit Sloof elkaar weer tegen. Zij werden geplaatst bij het zogenaamde Philips-commando, een werkgroep die na het bombardement op de Eindhovense fabrieken, in Vught radiotoestellen in elkaar moest zetten. Relatief gezien hadden de gevangenen het redelijk, mede omdat de Philips-directie dagelijks voor een warme hap zorgde.

De contacten met het thuisfront werden in die dagen onderhouden middels brieven. Melle had het getroffen met een prima winkelbediende, Lenie Blind, die tijdens zijn opsluiting de winkel draaiende hield. Telkens als Melle's zoon Jan een briefje schreef aan zijn vader, vulde Lenie deze brief aan met zakelijke informatie, belevenissen uit de winkel of leuke verhaaltjes over zijn kinde-

ren. Terug schrijven was veel moeilijker voor hem. Het gebeurde meestal op velletjes toilet papier, die op de meest bijzondere manieren naar buiten werden gesmokkeld. Melle Komrij werd eind mei 1944 vrijgelaten omdat kamp Vucht ruimte moest maken voor krijgsgevangenen.

Tot aan zijn dood in 1970 heeft Melle zijn kruidenierswinkel in de Regentenstraat draaiende gehouden. Nooit heeft hij zich op zijn rol in de illegaliteit laten voorstaan. In de oorlog was dat logisch: verraders sliepen nooit en elke wetenschap kon gevaarlijk zijn, maar ook na de oorlog wilde Komrij nauwelijks praten over "gedane zaken".

Frits Kruit

Frits Kruit was een man van weinig woorden, die niet zonder littekens door de oorlog is gekomen. Om zijn nagedachtenis te eren is er, aan de zuidoost rand van onze wijk, een straat naar hem vernoemd.

voornamen : Frits
 geboren : 24 april 1918 te Oude Niedorp
 overleden : 30 december 1987 te La Gacilly
 gehuwd met : Maria Margaretha Mink op 28 juni 1940
 beroep : bloembinder

Op deze groepsfoto zien we Frits Kruit, staande 2e van links. 5e van links is Wim Plukker en helemaal rechts staat Herman Luider. Zittend 3e van links zien we Sierk Luider, daarnaast Giel Luider en helemaal rechts Piet Luider. Jan Luider staat links van Frits Kruit.

Frits Kruit was net 22 jaar toen de oorlog begon. In 1940 huwde hij met Maria Mink en zij kregen gedurende de oorlogsjaren twee kinderen. Voor zijn huwelijk volgde hij de kunstacademie in Amsterdam. In de oorlog functioneerde Frits Kruit redelijk behoudend. Samen met zijn vrouw Maria had hij een kunsthandel in Schagen. Tijdens het verloop van de oorlog raakte hij betrokken bij de onderafdeling Schagen van de Landelijke Knok Ploeg (LKP) Zijpe-Callantsoog. Frits zocht vooral het avontuur in de operaties van de LKP. Hij was zeer actief betrokken bij diverse acties. Hij is vanuit deze functie betrokken geweest bij de liquidatie van een verrader. De ware toedracht van deze actie zal waarschijnlijk verborgen blijven in het verleden.

Verder heeft Frits Kruit regelmatig onderduikers in huis gehad. Een broer van zijn vrouw is 4 jaar bij hen ondergedoken geweest om aan werkkampen in Duitsland te ontkomen. Af en toe waren er ook joodse mensen in huis en vaak kwamen er hongerige Amsterdammers langs.

Na de oorlog kreeg het gezin Kruit nog vier kinderen. Aan Frits veranderde na de oorlog veel. Hij werd een gesloten, depressief mens dat nauwelijks praatte over het verleden. Er zal in de oorlog iets gebeurd zijn waardoor hij zo gesloten werd. Hij is niet de enige, die niet zonder klee-scheuren de oorlog doorkwam. Er was in die tijd bovendien nog weinig aandacht voor de nazorg, in het geval van schokkende, emotionele ervaringen.

Frits Kruit heeft wel altijd gewerkt, een paar jaar als bloembinder in een zeer bekende bloemenzaak in Rotterdam. In 1965 is hij een eigen plantenkwekerij begonnen, maar nadat hij een aantal malen getroffen werd door een hartinfarct, werd de zaak geliquideerd. Vanaf 1975 heeft hij ongeveer 10 jaar met een auto rondgetrokken door Europa, de laatste jaren van Noorwegen naar Griekenland, waarbij hij weer met tekenen en schilderen begon. Daarna streek hij in 1985 neer in Bretagne in een kunstenaarsdorp genaamd La Gacilly. Als kunstschilder sleet hij daar zijn laatste jaren. Hij overleed in 1987 in datzelfde dorpje.

Gebroeders Luider

De gebroeders Luider waren, onder aanvoering van Sjirk, actief betrokken bij acties van de LKP: wapentransport, levensmiddelen vervoer en sabotage daden.

voornamen : Sjirk Ruurd (Sierk)
 geboren : 2 februari 1918 te Den Helder
 overleden : 16 april 1974 te Calgary Alberta
 gehuwd met : Nelie Roggeveen in mei 1945 te Schagen
 beroep : timmerman
 schuilnaam : Sjirk de Boer

voornamen : Pieter Lucas
 geboren : 24 maart 1920 te Den Helder
 nog in leven
 gehuwd met : Nel Wardenaar op 3 oktober 1945 te Schagen
 beroep : timmerman
 schuilnaam : Piet de Boer

voornamen : Michiel
 geboren : 23 mei 1921 te Den Helder
 overleden : 26 oktober 1964 Den Helder
 gehuwd met : Alie van Vliet op 14 februari 1946 te Alkmaar
 beroep : metselaar
 schuilnaam : Giel de Boer

voornamen : Jan
 geboren : 18 augustus 1923 te Den Helder

nog in leven
 gehuwd met : Jacoba van der Oord op 16 augustus 1950 te Venhuizen
 beroep : auto monteur
 schuilnaam : Jan de Boer

voornamen : Herman / Henk
 geboren : 10 augustus 1925 te Den Helder
 overleden : 25 augustus 1975 te Calgary Alberta
 gehuwd met : Atie Bakker op 20 februari 1947 te Den Helder
 beroep : schilder
 schuilnaam : Herman de boer

GIEL

JAN

SIERK

PIET

De broers Giel, Jan, Sierk en Piet Luider.

In het begin van de oorlog werd de familie Luider verdreven uit haar woonplaats Den Helder. Door de ravage die de Duitsers aanrichtte in deze marinestad moesten zij evacueren. Ze konden terecht bij de familie Huiberts aan de Menisweg. Daar vonden ze onderdak op de boerderij van deze familie.

Een van hun oudere broers woonde in Venhuizen en was al druk met het ondergrondse werk. Het was in 1941 dat deze broer Freek gevraagd werd of hij iemand kende die bereid zou zijn om de ondergrondse contra spionage te organiseren in de kop van Noord Holland. En zo

kwam Sjirk als eerste van het Schager stel bij het verzet. Hij begon met een aantal spionage opdrachten. De gegevens die verzameld werden moesten eenmaal in de week naar Enkhuizen gebracht worden. Daar werd het gefotografeerd en naar Engeland doorgezonden. De ene week kwam er een koerierster langs, met als schuilnaam Corrie, om de stukken naar Enkhuizen te brengen. De andere week bracht Sjirk de documenten zelf weg, meestal vergezeld van een broer.

Zo kwamen ook de broers stuk voor stuk in aanraking met het verzet en breidde de verzetsactiviteiten van de familie Luider zich steeds meer uit. Spionage, vervoer van wapens, levensmiddelenvervoer, sabotagedaden en het helpen van onderduikers werd bijna dagelijks werk met alle risico's van dien.

Zo was er een voorval, dat Sjirk een jongeman had geholpen aan een stamkaart en wat bonnen. Deze jongeman had zich na deze hulp een hele tijd niet laten zien. Plotseling kwam hij opdagen in een uniform van de landwacht. Dit bracht een hele consternatie te weeg in verzetskringen en werd direct doorgegeven aan de plaatselijke leiders van het verzet. Want als deze jongeman de bal aan het rollen zou brengen dan wist je niet waar dat zou eindigen. De gebroeders Luider kregen opdracht om deze jongeman onschadelijk te maken. Dat klinkt heel gemakkelijk maar is niet zo eenvoudig. Hij werd eerst geschaduw om bekend te raken met zijn dagelijkse routine. Toen dit bekend was werd er een plan gemaakt. Als hij aan een bepaald huis een bezoek bracht zou hij worden opgewacht, waarna hij onschadelijk gemaakt zou worden.

Het was 's avonds na zes uur en behoorlijk koud. Een van de broers reed een bakfiets en de anderen reden op gewone fietsen met massieve banden. Sjirk en Piet zouden een revolver in zijn zij steken en hem zo dwingen om met hun mee te gaan. De bedoeling was uiteraard dat hij in de bakfiets terecht kwam. Dus stonden ze met z'n vijven opgesteld in het donker te wachten op enige actie. De deur van het bepaalde huis ging open en een persoon in uniform kwam naar buiten. Hij bleef nog even praten met iemand in de deuropening. Alle gebroeders Luider stonden in

hoogspanning te wachten tot het moment dat ze in actie konden komen. Maar in plaats van het volgen van zijn gewone routine, ging hij nu in tegenovergestelde richting het pad af. Dus moesten ze het plan opgeven en een andere keer weer proberen. Op de volgende dagen was hij in geen velden of wegen te vinden, maar na ruim een week kwam er duidelijkheid. Toen werd uitgevonden dat deze persoon voor zichzelf naar de boeren ging om eten te vorderen in naam van de wehrmacht en dit op de zwarte markt verkocht. De Duitsers pikten hem op en het Schager verzet heeft nooit meer iets van hem gehoord of gezien. Ondanks de moed en het plichtsbesef van de gebroeders Luider was het een pak van hun hart dat het zo was afgelopen.

Gebroeders Plukker

Wim en Siem Plukker zijn vooral bekend door het drukken van illegale lectuur vanuit de drukkerij annex boekhandel die zij dreven samen met hun moeder.

voornamen : Wilhelmus Gerardus
geboren : 26 november 1906 te Schagen
overleden : 13 december 1970
gehuwd met : M.Dekker
beroep : typograaf

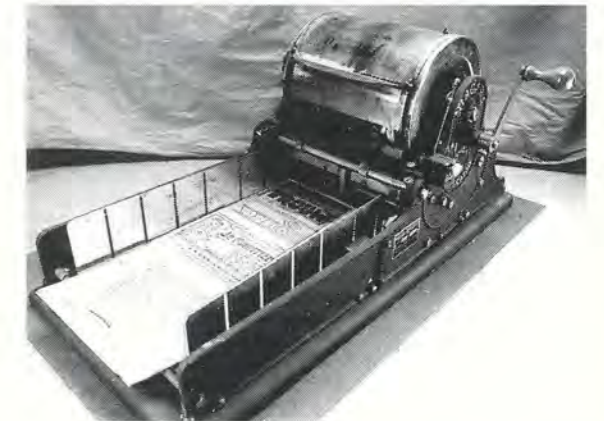
voornamen : Simon Johannes
geboren : 7 augustus 1911 te Schagen
overleden : 2 september 1948 te Schagen
gehuwd met : Schotten
beroep : meubelmaker/-typograaf

De activiteiten van de twee broers Wim en Siem Plukker concentreerden zich voor een groot deel in het drukkerijtje met boekhandel aan de Gedempte Gracht, dat zij samen met hun moeder dreven.

Wim Plukker (met hoed), zittend naast zijn broer Siem Plukker.

Daar werden onder meer geheime militaire tekeningen praktisch onder de ogen van de Duitsers achter gehouden, valse bescheiden gedrukt en illegale bladen vervaardigd. De gebroeders Plukker vervaardigden 48.000 exemplaren van het illegale blad Vrij Nederland, 60.000 exemplaren van de al even illegale Typhoon en 10.000 exemplaren van de Luistervink. Verder hebben zij, voor verspreiding aan onderduikers, valse ontslagbewijzen uit arbeidsdienst, legitimatiebewijzen, inlegvellen van stamkaarten en dergelijke gedrukt.

Nadat in Schagen in 1942 de "Divisionsstab Nordholland-Nord" werd gelegerd, moesten veel geheime stukken worden gemaakt. Dat gebeurde

Drukmachine zoals daadwerkelijk in Schagen in gebruik is geweest voor het maken van illegaal drukwerk.

Siem Plukker.

ondermeer bij Plukker, onder toezicht van Duitse militairen. De "afdeling" lichtdrukkerij werd daartoe gevorderd. Siem Plukker zwaaide hier de scepter en liet niet toe dat Duitsers de machines zelf gingen bedienen. Vaak stelde Wim Plukker de lichtdrukmaschine moedwillig verkeerd af, zodat de Duitsers de afdrucken niet goed konden krijgen. Omdat de Duitsers er bij bleven staan viel het Plukker moeilijk, een tekening of kaart achter te houden. Toch waren ze voor het verzet erg belangrijk en bovendien waren de gegevens over mijnenvelden, geschutstellingen, richtpunten van artillerie etc. onfeilbaar omdat de Duitsers er zelf mee moesten werken. Om een lichtdruk in handen te krijgen, vervaardigde hij er een extra, die in de ontwikkelingskoker met ammoniak achterbleef of op een andere manier werd weggemoffeld. Ook zijn echtgenote speelde daarbij vaak een rol. Zij moest de Duitsers afleiden, melk aanbieden of de kinderen naar binnen laten gaan. Er werd zelf, als afleidingsmanoeuvre, aan de Duitsers gevraagd de kinderen te fotograferen. Als de Duitsers weg waren ging Siem Plukker altijd zo snel mogelijk naar Frits Bongenaar. Bongenaar speelde als hoofd van de Schager spionagedienst de informatie door naar de geallieerden. Eenmaal is Siem zich onaangenaam bewust geweest van de mogelijke gevolgen van het verzetswerk. Dat was toen hij, wellicht vlak nadat hij een lichtdruk naar Bongenaar had gebracht, in

de Laan door Duitsers staande werd gehouden. Hij heeft daar twintig minuten tegen een Muur gestaan. In die twintig minuten is er heel wat door hem heen gegaan.

Het drukkerijtje aan de Gedempte Gracht werd ook voor andere verzetsdoeleinden gebruikt. Als je goed luisterde, kon je op de Gracht de machines horen van de veelal nachtelijke drukactiviteiten van de illegale bladen. Het Zaanse illegale blad De Typhoon is tot het eind van de oorlog bij Plukker gedrukt. De kopy werd wekelijks, verborgen in een stang van een "krammenakkige fiets met houten banden", naar Schagen gebracht. Frits Bongenaar regelde dat er stroom was om kranten te drukken. Er werd meestal gedrukt vanaf een uur of acht 's avonds. Bij het drukken stond er altijd twee man op de uitkijk bij de poort naar de Gedempte Gracht. Zodra er onraad was, moest het licht uit en werd alles stil. Over de sloot achter de drukkerij lagen planken. De vluchtroute voerde naar de Nieuwstraat en er was een schuilmogelijkheid in de nabij gelegen Aloysiuschool, waar ook clichés, bonkaarten, stempels en ander belastend materiaal konden worden verstopt.

De verspreiding van De Typhoon werd voornamelijk door meisjes en vrouwen gedaan, tot in Den Haag, Haarlem en Zevenaar toe. Siem Plukker hield zich voornamelijk bezig met het drukwerk, Wim Plukker was daarnaast actief in het gewapende verzet. Hij maakte deel uit van de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers (LO) in Zijpe en later van het plaatselijke district van de Binnenlandse Strijdkrachten. Wim was daardoor veel weg en had daarbij altijd een revolver op zak. Hij was ondermeer betrokken bij het opblazen van een brug waar een munitietrein naar Den Helder overheen moest. Wim Plukker was overigens iemand die meer in de organisatie dan in de uitvoering zat. Desondanks bevond zich de opslag van munitie en wapens achter de letterkasten in de drukkerij. Op zolder waren de springstoffen opgeslagen. De gebroeders Plukker zijn nooit gearresteerd, maar Siem werd aan het eind van de oorlog door de Duitsers "vogelvrij" verklaard in verband met sabotage. Hij is toen een half jaar als "boerenknecht" ondergedoken geweest op een boerderij.

Menno Poldervaart

Menno Poldervaart was een bevolgen verzetsstrijder tegen de overheersing. Een enthousiaste, ge-decideerde man die je kon vertrouwen.

voornamen	: Menno
geboren	: 23 juni 1917 te Utrecht
overleden	: november 1979
gehuwd met	: Corrie Snoek
beroep	: uitgever, drukker

Menno Poldervaart was afkomstig uit het Gooi. Daar colporteerde hij al in 1933 met het antifascistische blad "Junge Front". Menno was oorspronkelijk christen-socialist en werd later lid van de Communistische Partij Nederland. In Bussum dreef hij een uitgeverijtje waar ondermeer het blad "Vrouwen voor Vrede" verscheen. Via zijn vader, een Naardense predikant, kreeg hij de leiding over een drukkerij in Schagen, nadat de toenmalige directeur overleed. De Westfriese Kerkbode was een drukkerijtje waar voornamelijk kerkelijke weekbladen als de Westfriese Kerkbode, de Protestant, de Doopsgezinde Zondagsbode en Vrije Geluiden van de VPRO werden gedrukt. Deze bladen, die

Menno Poldervaart.

in de drukkerij aan de Landbouwstraat (hoek Magnusstraat) werden gedrukt, kregen al snel een verschijningsverbod omdat ze anti-Duitse artikelen bevatten.

Opnieuw via zijn vader, die in zijn woonplaats actief was in de ondergrondse, kwam Menno in de zomer van 1943 in contact met de mensen achter het sinds twee jaar verschijnende blad Vrij Nederland. Gedurende een half jaar werd bij De Westfriese Kerkbode met wisselende russenpozen dit illegale blad gedrukt. Een gewaagde onderneming in bezet Nederland, waar al eerder kortemetten was gemaakt met mensen die zich hieraan "bezondigden".

In Amsterdam werd door een ondergrondse redactie de kopij geschreven. Door koeriersters werd deze kopij, vanuit de hoofdstad, met de trein naar Schagen gebracht. Als drukker liep je een groot gevaar omdat het materiaal, het zetsel en het drukwerk er toch enige tijd lag. Daarom werd Vrij Nederland meestal niet vaker dan een paar keer achter elkaar bij dezelfde drukkerij gemaakt. Je kon iemand daarmee niet te lang belasten. Bovendien zouden de Duitsers via de manier van drukken op het spoor van de drukkerij kunnen komen.

Aan het drukken van Vrij Nederland kwam begin 1944 een abrupt einde, toen Poldervaart werd gearresteerd. Door twee politiemannen Flapper en van Haren werd hij naar Amsterdam gebracht voor verhoor, waarna hij werd vastgezet in de gevangenis aan de Amstelveenseweg. Even na pasen werd hij, wegens gebrek aan bewijs, vrijgelaten. Nadien had hij met Vrij Nederland niets meer te maken. Wel heeft hij later kopij voor het Parool naar diverse drukkers gebracht. Spelen met vuur lag hem wel.

Alie Postma

De laatste van deze reeks van dertien verzethelden naar wie een straat is vernoemd, is Alie Postma. Ook zij was, evenals haar vriendin Lenie Blind, koerierster.

voornamen : Alie
geboren : 26 mei 1926 te Leeuwarden
overleden : 14 november 1987 te Callants-
oog
gehuwd met : J.Vos op 21 november 1945 te
Callants-
oog
beroep : huisvrouw

Alie Postma is geboren en getogen in Leeuwarden. Daar woonde ze met haar ouders en haar beide broers tot ver in de oorlog. Ze had een rustige jeugd en na de ULO ging ze werken in een winkel met huishoudelijke artikelen. In augustus 1944 bracht Alie een vakantie-week door op een kampeerboerderij in Rijs. Dit ligt in Gaasterland, provincie Friesland. Om de arbeidsinzet in Duitsland te ontlopen zat daar rond dezelfde tijd Jan Vos uit Callants-
oog ondergedoken. Op deze kampeerboerderij kwamen ze met elkaar in contact en kregen verkering. Kerst 1944

Alie Postma.

wilde Alie Postma doorbrengen bij Jan Vos in Noord Holland. Daar komen, zo midden in de hongerwinter, was een heel probleem. Meerijden

De groep Callants-
oog met
staand 2e van links Jan Vos en
zittend rechts Alie Postma.

met een melkauto van de Frico was toen de enige mogelijkheid om de afsluitdijk over te komen. Dit lukte, maar wat ze toen nog niet wist bleek na de kerst, er was geen weg terug. Zo bleef ze in de omgeving van Callants-
oog en bracht Jan Vos haar in aanraking met het verzet.

Alie Postma verrichtte hoofdzakelijk koeriersdiensten. Het was voor vrouwen veel veiliger op de weg dan voor mannen. Vrouwen werden veel minder gecontroleerd. Alie bracht niet alleen berichten weg, maar moest ook wapens transporteren voor de gewapende verzetsgroepen. Tevens hielp ze onderduikers wegbrengen naar hun onderduikadres. Zo droeg Alie gedurende een korte, maar zeer intensieve periode haar steentje bij aan het verzet in onze omgeving. Een Friezin die haar mannetje stond.

Na de bevrijding zijn Alie Postma en Jan Vos getrouwd. Ze gingen wonen in Callants-
oog en kregen drie kinderen.

Nog meer namen

Niet alleen de straten maar ook de brug naar de verzetswijk Muggenburg heeft een koppeling naar het verzet. Op aandrang van een initiatiefgroep werd op 5 mei 1994 de fietsersbrug nabij het verzetsmonument vernoemd naar Corrie van der Berg-Snoek. Een plaquette aan de brugleuning zal de voorbijgangers van nu blijvend herinneren aan een vrouw, die met haar toenmalige echtgenoot Menno Poldervaart zeer actief was in

de Tweede Wereldoorlog. De vernoeming slaat echter, hoe symbolisch, ook een brug naar het heden. Want de grote verdienste van de Schagense beperkt zich niet tot de oorlog alleen. Tot haar dood toe bleef zij zich, zichzelf daarbij helemaal wegcijferend, vanuit een diep ingeworteld rechtvaardigheidsgevoel en dito hulpbereidheid, inzetten voor de medemens in nood, ongeacht ras, politieke- of levensovertuiging.

Corrie Snoek

Als koerierster en echtgenote van Menno Poldervaart was Corrie zeer actief in het verzet in Schagen.

voornamen : Corrie
geboren : 26 maart 1915 in Gorkum
overleden : 23 januari 1994 te Schagen
gehuwd met : Menno Poldervaart / Evert van
den Berg
beroep : huisvrouw

Corrie Snoek leerde domineeszoon Menno Poldervaart in de zomer van 1933 kennen. Zij was toen vijftien jaar. Twee jaar daarvoor kwam zij als dochter van een veelvuldig werkeloze sigarenmaker uit Gorkum naar Bussem, en werkte als dienstbode voor dag en nacht. Poldervaart exploiteerde later samen met Corrie Snoek een uitgeverij in Bussem, waar ondermeer het blad "Vrouwen voor de Vrede" werd uitgegeven. Poldervaart colporteerde in die tijd met het antifascistische blad "Junge Front". Hij vond in Corrie, als telg uit een belijdend communistisch nest, een actief medestander. Dat de NSB met propaganda-acties in Bussem geen strobreed in de weg werd gelegd was hen een doorn in het oog. Er werden allerlei, vaak ludieke tegenacties gevoerd. Hierbij kwam het af en toe tot keiharde confrontaties met NSB-ers of politie, waarbij de kleine, maar felle Corrie herhaaldelijk klappen opliep.

In het begin van de oorlog vertrokken ze samen naar Schagen waar ze een drukkerij begonnen aan de Landbouwstraat. Menno Poldervaart was

Corrie v. d. Berg - Snoek.

van huis uit christen-socialist, maar werd later, net als zijn vrouw Corrie, lid van de Communistische Partij Nederland. Door deze achtergrond legde de Duitse bezetter al snel een verschijningsverbod op, voor de bladen die in de drukkerij werden gedrukt. Dit omdat ze veelal anti-Duitse artikelen bevatten.

In de zomer van 1943 kwamen Menno en Corrie in aanraking met de mensen achter het, toen sinds twee jaar verschijnende, verzetsblad Vrij-Nederland. De kopy voor dit blad werd in Amsterdam door een ondergrondse redactie geschreven. Door koeriers werd deze kopy dan naar Schagen gebracht. Deze koeriersdiensten waren gevaarlijk, maar Poldervaart liep het meeste gevaar, omdat het zetsel en het drukwerk toch enige tijd aan de Landbouwstraat lag. Uiteindelijk werd Poldervaart gearresteerd. Wie het verraad heeft gepleegd is nooit opgehelderd. Een geluk was, dat nadat de Duitsers het bewijsmateriaal, de gedrukte exemplaren van Vrij-Nederland in handen hadden gekregen, dit op "mysterieuze wijze" verdween. Ervoor in de plaats legde de ondergrondse gedrukte exemplaren van het boek "Prikkebeen". Poldervaart was intussen opgebracht naar Amsterdam, ook zijn echtgenote ging mee. Corrie wist door te dringen tot aan oberkommandant Ultschlegel van het Duitse bureau aan de Euterpestraat in de hoofdstad. Ook daar vertelde ze dat ze "Prikkebeen" zwart drukten om het hoofd boven water te houden. Ultschlegel trapte erin en Poldervaart kwam vrij.

*Holland zullen we nooit geven
Holland is ons hoogste goed,
Daarvoor geven wij ons leven
Daarvoor storten wij ons bloed.
Holland is geen land van slaven
Holland's grond wordt nooit onteerd,
Liever dood er in begraven
Dan als knecht er geregeerd.*

Corrie Snoek deed in de oorlog ook koerierswerk. Maar veel heeft zij daarover later nooit willen vertellen. Na de oorlog scheidde ze van Poldervaart en ging aan de Kanaalstraat in Schagen wonen met haar kinderen en haar tweede echtgenoot.

Vanuit haar rechtzinnige communistische en antifascistische levensovertuiging, werkte ze verder aan een samenleving, zoals zij die voor ogen had. Dat hield ondermeer in, dat zij zich voor iedereen in haar omgeving inspande, die haar steun kon gebruiken.

Verzetlaan

Veertien namen uit de regionale ondergrondse vormen de basis van dertien straten en een brug in de verzetswijk Muggenburg, willekeurig gesitueerd en gezamenlijk gekoppeld door de Verzetlaan. Maar vooral verbonden door één begrip "Het herwinnen van onze vrijheid". Ieder deed dit op zijn eigen manier, want de Duitse maatregelen gaven de burger het recht, ja zelfs de plicht tot tegenacties. De een handelde uit verontwaardiging, de ander vanuit zijn geloof, een derde "rolde er vanzelf in". Maar in de oorlog smeedde de illegaliteit een band tussen mensen van verschillende gezindten en politieke voorkeur. Opvallend was dat deze eenvoudige burgers, bij het verrichten van soms levensgevaarlijk werk, nauwelijks stilstonden bij de risico's die ze liepen. En stuk voor stuk waren ze bereid hun leven te geven voor de vrijheid.

Verzetsmonument

Het initiatief

Komrij, Anneveldt, Blokker en Gootjes zijn in Schagen vooral bekende namen, omdat enkele straten in de wijk Muggenburg naar deze verzetshelden genoemd zijn. Het driemanschap J.Vos, O.Koopman en G.Jansma heeft een bijzondere binding met deze namen. Zij hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog eveneens in het verzet gezeten. Als dank aan de gemeente Schagen voor de herdenking van de verzetshelden in onze wijk, nam het drietal het initiatief voor een monument.

Overvallen, gestolen bevolkingsregisters, onderduikers, vervalste handtekeningen..... Het zijn de karakteristieke ingrediënten van een doorsnee oorlogsverhaal. Deze termen duiken voortdurend op in hun herinneringen en spelen nog altijd een belangrijke rol in hun leven. In 1985 organiseerden zij een reünie van verzetsleden van de groepen Zijpe/Callantsog en Schagen en ook voor

1990 stond een dergelijke reünie weer op de agenda. Het leek een mooi plan deze bijeenkomst te combineren met de onthulling van een sculptuur. Het feit dat het voormalige verzet wordt herdacht door de gemeente Schagen in de vorm van straatnamen, vond de ras Callantsoger Jan Vos zo mooi, dat hij op zijn beurt de gemeente wilde bedanken met een monument. Het moest een sculptuur op een sokkel worden in de wijk Muggenburg.

Jan zocht contact met Gerrit Jansma uit Hoogwoud, die op zijn beurt Oene Koopman uit Schagen erbij haalde. Na overleg kwamen zij tot het besluit: dat monument moet er komen. En na realisatie moeten we het overdragen aan de gemeente Schagen. Zij vormden een driemanschap en noemde dat: Comité Vrijheidsstrijd 1940-1945.

De initiatiefnemers van het verzetsmonument in Muggenburg, de heren J.Vos, G.Jansma en O.Koopman.

Jan Vos met het bronzen ontwerp van het monument.

De uitwerking

Al snel kwamen er besprekingen op gang met de gemeente Schagen. Zij ontving het initiatief met vreugde en enthousiasme. Spoedig werd mondeling toegezegd dat het monument als schenking aanvaard zou worden. Voor de gemeente had de schenking namelijk wel als gevolg dat men een plantsoen aan moest leggen en het monument in stand diende te houden.

Het comité kwam in contact met de beeldhouwster Jeanne Ivangh-Luteijn uit Deventer. Zij voelde hun wensen goed aan en ging aan de slag. De beeldhouwster heeft haar werk zelf als volgt omschreven:

“Ik ben meestal geïnspireerd door het leven zelf; en breng, met de natuur als tegenklank mijn werken tot stand. Ik ga heel diep op een thema in. Zoals in uw beeld de zuiverheid, eenvoud en bescheidenheid die aan verzetsstrijders de kracht gaven om hun werk te doen. Ik toets die gevoelens bij mezelf en vind in de natuur hun weerklank. Ik heb maanden nodig om al worstelend een ontwerp te schetsen waarmee ik tevreden ben.”

De kunstenaar kwam met een eenvoudig en modern ontwerp. Nadat het ontwerp was goedgekeurd door de leden van het comité ging alles vrij snel. Jan Vos kocht een brok carara-marmer waaruit het beeld gehouwen zou worden. Jansma, Koopman en Vos waren heel blij dat Jeanne Ivangh-Luteijn bereid was een financieel risico te nemen, want de financiën waren nog niet rond. Dus werd dit marmer getransporteerd naar Deventer en daar toog de kunstenaar aan het werk. In overleg met de gemeente werd de plaats van het monument vastgesteld aan de ingang van de wijk Muggenburg. Jan Vos nam op zich om de sokkel te maken waarop het monument zou komen te staan. En de gemeente Schagen bood aan, de terp rond de sokkel aan te brengen en van graszoden te voorzien.

De sculptuur zelf kostte zo'n fl. 15.000,=-. En dat bedrag moest door schenkingen en donaties worden verkregen. Om dit bij elkaar te krijgen werden een aantal verzetsmensen en familieleden van de overleden verzetsmensen bezocht, teneinde hen over de plannen in te lichten en een eventuele bijdrage in de kosten te vragen. De elders wonende leden van het voormalige verzet werden door Gerrit Jansma schriftelijk op de hoogte gebracht van de plannen, met het verzoek een eventuele bijdrage over te maken. Bovendien werden enkele fondsen benaderd en werden de bedrijven, en service-clubs in Schagen aangeschreven om financieel bij te dragen. Dat waren toch een kleine driehonderd adressen. Ook in de Schager Courant werd er tot tweemaal toe een artikel aan de plannen gewijd, zodat er in brede kring bekendheid werd gegeven aan de plannen.

Realisatie

Alles verliep volgens plan, en de reacties waren zeer positief. Er kwamen subsidies van de stichting fondsenvorming Militaire Oorlogs- en Dienst slachtoffers te Tilburg, van het Anjerfonds Noord-Holland en van de Paul Tensen Stichting te Heemstede. Verder een bijdrage van een plaatselijke service-club en een groot aantal bedrijven in Schagen. De rest van het benodigde geld werd bijeengebracht door

oud-verzetlieden en nabestaanden van verzetshelden.

Verder verliep alles volgens plan. De kunstenaar, Jeanne Ivangh-Luteijn, zorgde ervoor dat het beeld op tijd gereed was. Jan Vos plaatste de sokkel. De gemeente Schagen verzorgde de aanleg van de terp. En drie dagen van tevoren werd het beeld vanuit Deventer naar de plek in Muggenburg getransporteerd en vastgezet op de heuvel. Tevens werden de voorbereidingen voor de onthulling niet vergeten. Mevrouw Nel Ott-Gootjes, de weduwe van “onze commandant” in het verzet Piet Ott, verklaarde zich bereid de onthulling te verrichten. De gemeente Schagen bood aan, de ontvangst van de gasten in de kantine van de Spartahal, te verzorgen. En de uitnodigingen werden verstuurd.

Toen brak, op vrijdag 11 mei 1990, een emotionele dag aan.

De onthulling

Uit alle windstreken kwamen ze, de ex-strijders die het comité voor de ceremonie had uitgenodigd. Zelfs uit Canada. Het echtpaar Luider, 38 jaar geleden naar Calgary in Canada vertrokken, had de vlucht over de Atlantische Oceaan gewaagd. Mensen die elkaar direct na de bevrijding uit het oog hadden verloren, schudden elkaar na 45 jaar weer de hand. Met vertwijfelde gezichten probeerden kameraden van weleer elkaars namen voor de geest te halen, iets dat na de herkenning met het nodige enthousiasme en een brede lach gevierd werd.

Maar die opgewektheid maakte plaats voor bewegende blikken, toen O.Koopman en M.Mink de gruwelen van ruim 45 jaar geleden weer lieten herleven. Dichteres M.Mink bracht een gedicht over de “Gewonde Soldaat”. Oene Koopman blikte terug aan de hand van daden van de Zijper verzetsstrijder Piet Ott, verzetscommandant van de leden van het comité.

Oene Koopman zei dit tijdens zijn toespraak als volgt:

“De centrale figuur van het verzet in Zijpe-Callantsoog, met een vertakking naar Schagen, was Piet Ott uit Schagerbrug. Onder de schuilnaam “van Reewijk” stelde Piet vast wat er gedaan moest worden, maakte plannen, zocht de

mensen uit die het moesten doen en had zelf vaak de leiding bij de verschillende acties. Ondanks zijn grote voortvarendheid en zijn resolute optreden deed hij dat met de nodige voorzichtigheid. Er werden adressen gezocht voor onderduikers, die zich voor de bezetter moesten verbergen. Er werden overvallen gepleegd op distributiekantoren, om die onderduikers van bonkaarten en dus voedsel te voorzien. Bevolkings registers werden weggehaald, zodat de bezetter die niet kon gebruiken om mensen op te sporen, die voor hen in de oorlogsindustrie moesten werken. Er werden handtekeningen vervalst voor datzelfde doel. Plaatjes met huisnummers werden verwijderd, zodat men de adressen van gezochte personen niet kon vinden. Er werden wapens vervoerd, door mensen die als kachelsmid waren vermomd, met als dekmantel een bakfiets waarop een oude kachel, wat kachelpijpen en gereedschap. Er werd wapeninstructie gegeven, steeds op een andere plaats om ontdekking te voorkomen. Er is veel meer gedaan, want Piet Ott z'n groep zat niet stil.

Het ging niet altijd even gemakkelijk. Soms werkte men overdag, vaak ook 's avonds of 's nachts in spertijd. En het ging ook wel eens mis. Maar nooit is er ook maar één lid van onze groep tegen de lamp gelopen. We hebben allemaal de bevrijding kunnen vieren. En dat is voor een groot deel te danken aan de zorgvuldige voorbereiding en uitvoering van Piet Ott. Piet Ott deed nog meer. Hij en zijn vrouw Nel namen een Joods echtpaar in huis, om hen van een bijna zekere dood in de gaskamer te redden. Ik kwam in die tijd bijna dagelijks bij Piet en Nel thuis, maar pas op de bevrijdingsdag kwam ik er achter dat ze een joods echtpaar verborgen hielden.

Wij zijn blij dat zijn vrouw, Nel Ott-Gootjes, het monument straks zal onthullen. En we zijn de gemeente Schagen dankbaar, dat zij de straten in Muggenburg naar verzetslieden heeft vernoemd. Hiermee wordt voor vele generaties de herinnering aan het verzet levendig gehouden. Waarom dan een verzetsmonument?

Voor de verzetsmensen, naar wie de straten in de wijk Muggenburg zijn vernoemd. Voor de verzetsmensen naar wie er geen straten zijn ver-

noemd. Voor de verzetsmensen die nog in leven zijn. Maar vooral voor onze kinderen, onze kleinkinderen en onze achter-kleinkinderen, opdat de gedachte aan de vrijheid, die wij nu beleven, een vrijheid, die 45 jaar geleden bevochten is en die voor velen nog steeds bevochten moet worden, opdat de gedachte aan die vrijheid blijft leven."

Hierna begaf het gezelschap zich naar de plaats van het monument, waar mevrouw Ott-Gootjes de eer had de plechtigheid te voltrekken. Zo was

het resultaat voor een ieder zichtbaar. Een uit een heuvel herrijzende marmeren pilaar, fraai van stijl en de zuiverheid symboliserend. Geëmotioneerd door de onthulling van haar creatie, verklaarde de kunstenaar later:

"Zo zie ik die verzetsmensen, bescheiden en eenvoudig herrijzend uit de duisternis."

Vervolgens droeg Jan Vos het monument officieel over aan de gemeente Schagen. Hij deed dit met de volgende woorden:

De groep Zuid - Zijpe met van links naar rechts, O.Koopman, z'n schoonzuster E.Koopman-Hoogvliet, Kees Bruin, Wietse Koopman, Chris Keesman, Tinus van der Sluis, Tip Bigot, Tinus Jansen, Gerrit Jansma (met bril en kuif), Jan List, Timmerman (?), Arie Schenk, (?), Jaap Vriesman, Huub Hermans en Flip de Graaf.

"Als waardering voor het initiatief om de straatnamen in de wijk Muggenburg te noemen naar verzetshelden, hebben wij gemeend dit verzetsbeeld aan te bieden aan de gemeente Schagen. Een verzetsbeeld dat bijeen is gebracht door vele goede gevers. Wij verzoeken de gemeente Schagen dit beeld van ons te aanvaarden."

Daarmee was de realisatie van het verzetsmonument in de wijk Muggenburg een feit en werd het "Comité Vrijheidsstrijd 1940-1945" opgeheven.

Het verzetsmonument in de wijk Muggenburg.

OPBOUW

De wijk Muggenburg

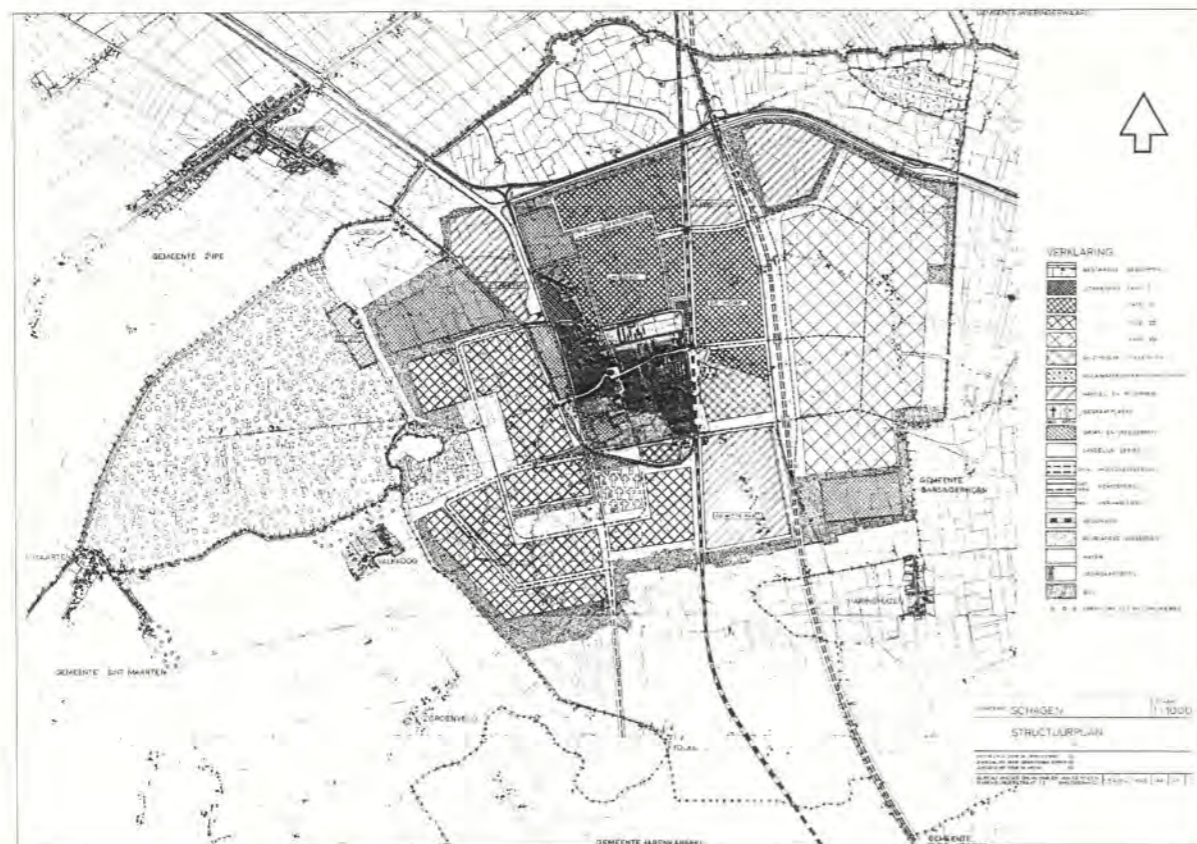
Het begin

Rond de zestiger jaren had nog niemand ooit van Muggenburg gehoord, al bestond die naam sinds vele jaren. Er was ondermeer een weg met die naam. En praktisch als de West-Friezen zijn, is de latere woonwijk naar die weg genoemd.

De oudste traceerbare plannen dateren van eind 1965. Rond die tijd toonde burgemeester J.W.-Wognum de eerste schetsplannen van "Groot-

Schagen". In de komende 25 tot 35 jaar wilde men van Schagen een stad maken van 40.000 tot 50.000 inwoners. In de schets kwam de wens van de toenmalige burgemeester duidelijk naar voren: "We willen Schagen graag groot zien, mits de kerken in het midden blijven". Uit een nadere toelichting bleek, dat de oude kern en de nieuwe uitbreidingen in het Noord ongeveer 12.000 inwoners konden herbergen. Ten oosten van de spoorlijn Schagen-Den Helder werd aan een grote stadswijk gedacht, waar mogelijk 20.000

Een van de eerste schetsplannen betreffende de mogelijke uitbreidingen en bestemmingen rondom de bestaande kern van Schagen. Dit structuurplan van 25 april 1966 haalde het net als de in de tekst beschreven structuurschets niet. Het geeft wel een goed beeld van het vele "brainstormen" dat aan een definitief plan vooraf gaat.

inwoners zouden kunnen worden ondergebracht, evenals in de zuid-west hoek tussen de oude kern en zwembad "De Wiel". In het schetsplan was bovendien tussen "De Wiel" en Sint Maarten een groot bos gecreëerd. Wanneer we goed naar een tekening kijken van 25 april 1966, zien we dat ter plaatse van het huidige Muggenburg een nieuwe begraafplaats is gepland.

Het ontstaan

Begin 1970 was de gehele provincie Noord-Holland in de greep van de zogenaamde "overloop". Nederland zou volgens de toenmalige inzichten heel sterk groeien in bevolkingsaantal. Onze provincie zou één miljoen mensen moeten gaan huisvesten. Er kwamen zogenaamde groeikernen: Alkmaar, Purmerend en Hoorn. Maar ook de kleinere gemeenten konden in iets bescheidener mate hun bijdrage leveren. Tussen 1970 en 1980 is dan ook het merendeel van onze gemeenten sterk gegroeid.

Niet alleen het inwoneraantal nam sterk toe, maar ook de voorzieningen zoals zwembaden, sporthallen, sportvelden, winkelcentra, culturele centra en dergelijke. Schagen bouwde in die tijd woningen voor Amsterdammers en medewerkers van de Marine, E.C.N. en Hoogovens.

De gemeenteraad, die aanvankelijk eensgezind

achter de groei stond, debatteerde over een groter Schagen. Er was zelfs sprake van een groei tot 30.000 a 40.000 inwoners. Ook de bevolking deed enthousiast mee aan deze discussies. Tot er omstreeks 1972, eerst door een kleine groene groep en later door de ene partij na de andere, vraagtekens werden gezet bij de groei. Er kwam verzet. De wijken Groeneweg en Waldervaart waren de enige grote wijken die in alle eensgezindheid tot stand kwamen. De eerste openbare raadsdiscussie over de vraag, hoe het na Waldervaart verder zou moeten, vond plaats op 27 maart 1973. De raad discussieerde over een tweetal brandende vragen:

ten eerste: moet Schagen verder groeien en moet Schagen dus deel blijven nemen aan de "overloop"?

ten tweede: waar moet bij de groei de eerst volgende wijk komen; moet dat Muggenburg zijn of Hoep Zuid?

De raad koos bijna eenstemmig voor minder groeien en voor Muggenburg. Dat laatste sprak niet vanzelf, want de Provincie probeerde de gemeente Schagen te dwingen om te beginnen met Hoep-Zuid. De provincie wilde met name bebouwing rond het station, vanwege het principe het station centraal te krijgen in een woonkern. Bovendien vond de provincie dat het niet invullen van Hoep-Zuid zou leiden tot een minder logische uitbreiding van de bebouwing. Schagen daarentegen wilde deze ruimte liever reserveren

Van weiland tot woonland. Toen Muggenburg nog weiland was, is er heel wat afgepraat over de invulling van dit gebied.

triegebied Witte Paal. Maar dat idee was spoedig van de baan.

Veel langer is er gepraat over een tunnel, onder de Zuiderweg, vanaf het centrum naar Muggenburg. Dit voorstel is om technische redenen niet doorgegaan. De gemeente wilde wel, maar de tunnel zou te lang moeten worden en dat was praktisch niet in te vullen. Helaas moesten daarom alle tekeningen en berekeningen naar de prullenmand worden verwezen. Het enige wat er van over gebleven is, is de voorrangsregeling, die er is voor wandelaars en fietsers. En toch kunnen vele mensen het geduld niet opbrengen om te wachten op het groene licht bij deze oversteekplaats.

Het besluit

De gemeenteraad keurde in maart 1979 de uitgewerkte plannen goed. Met deze uitgewerkte plannen werd ruim een jaar later door Gedeputeerde Staten ingestemd. Uiteraard is dit gebeurd met veel inspraak van de bevolking. Zowel de politiek, verenigingen, clubs, als individuele bewoners kregen de mogelijkheid om mee te praten over de definitieve planvorming. Algemeen is men van mening dat door de inspraak het plan op verschillende punten aanmerkelijk is verbeterd. De navolgende punten speelden bij de definitieve tot standkoming een belangrijke rol:

Als eerste punt speelde de grootte van de wijk een belangrijke rol. Zoals al eerder vermeld was de oorspronkelijke opzet de wijk tweemaal zo groot te maken. Door de toenemende druk viel tenslotte, na heftige discussies, het besluit niet verder te gaan dan de Breislote. Een halvering die tot gevolg had dat de geplande voorzieningen voor de wijk moesten vervallen. Helaas wonen er niet genoeg inwoners in de wijk voor een school, een wijkcentrum en een winkelcentrum.

Een tweede aspect was de oppervlakte van de waterpartijen in het plan. In dit vaak regenachtige en waterrijke land is het van groot belang het wateroppervlak in vierkante meters gelijk te houden aan het oppervlak van vóór de planontwikkeling, met een minimum van 6% van het oppervlak van het totale plangebied. Tevens moet het water doorgepompt kunnen worden.

De noodzaak om te komen tot voldoende wateroppervlak binnen een woongebied heeft als bijkomend voordeel, dat er mooie en speels ingerichte situaties ontstaan.

Een ander punt van discussie was de bebouwingsdichtheid. Uit ervaringen met de bouw van de wijk Waldervaart bleek dat een mooie wijk met veel groen alleen te bouwen is met minder dan een derde woningwet woningen. Daar de behoefte aan woningwetwoningen groter was, moesten er ook met betrekking tot de bebouwingsdichtheid concessies gedaan worden.

Tot slot moest de gemeente eigenaar worden van de Zuiderweg. Dit was noodzakelijk om de benodigde snelheidsbeperkingen te kunnen aanbrengen.

Tot tevredenheid van de meeste partijen kwam op deze wijze binnen zeven jaar de planvorming voor een gehele nieuwe wijk tot stand. Maar de planologische procedure was daarmee nog niet volledig tot een eind gekomen

Structuurschets

In een onderstaande samenvatting zijn de belangrijkste punten van de structuurschets voor Muggenburg weergegeven. Het zal duidelijk zijn dat door invloed van de tijd en daarbij nieuwe gezichtspunten, niet alles op onderstaande wijze is gerealiseerd:

- * Muggenburg zal vooral een woongebied zijn met bijbehorende voorzieningen. Enige integratie van kleine nijverheid zoals kantoor of atelier aan huis, is echter mogelijk.
- * De uitbreiding met het bestemmingsplan Muggenburg is gebaseerd op de verwachting dat Schagen in het jaar 2000 circa 24.000 inwoners zal hebben.
- * Verwacht wordt dat er circa 250 woningen per jaar gebouwd zullen moeten worden. Van deze woningen zijn er 130 woningen nodig voor de natuurlijke groei van Schagen en 120 zijn voor de overloofunctie. Wel wordt er in het streekplan kop van Noord-Holland en Texel reeds vanuit gegaan dat de functie als secundaire groeikern voor Schagen zal afnemen.
- * De verdeling van de woningen is als volgt; sociale sector 40%, premieverkoop 40%, vrije sector 20%.
- * Het aantal te realiseren woningen wordt op circa 1500 geschat. Een gedeeltelijke accentuering in de vorm van gestapelde bouw is hierbij niet uitgesloten. Ook de mogelijkheid voor een serviceflat of iets dergelijks is mogelijk.
- * Verwacht wordt dat er zich veel jonge gezinnen in Muggenburg zullen vestigen. De verwachting is dat de gemiddelde woningbezetting snel op zal lopen van 2,9 personen per woning naar 3,3 personen. Daarna zal weer een langzame daling optreden. Deze prognose is van belang voor de planning van de voorzieningsbehoefte zoals scholen en dergelijke.
- * Bij volledige realisering van de

Koop- en huurwoningen bij en door elkaar gebouwd, was een van de in de structuurschets genoemde uitgangspunten.

wijk wordt het aantal inwoners op circa 5000 gesteld. Hiervoor zullen de nodige voorzieningen moeten worden gerealiseerd als scholen, wijkgebouw en winkels. Deze voorzieningen zullen in het midden van de wijk worden gerealiseerd.

- * Voor het basisonderwijs wordt verwacht dat er circa 20 lokalen nodig zullen zijn. Voor het wijkgebouw is 200-300 m² vloeroppervlak nodig en indien dit gebouw ook als sociaal-medisch centrum moet fungeren zal er nog eens circa 150 m² aan moeten worden toegevoegd. Voor winkelvoorzieningen wordt conform het C.I.M.K.-rapport een vloeroppervlak van 500 tot 600 m² verwacht.
- * Stedelijke voorzieningen zullen in het toekomstige Hoep-Zuid worden gerealiseerd. Wel is het mogelijk om in de noordrand van Muggenburg enige van deze voorzieningen te realiseren. Een zo'n stedelijke voorziening, met name de Spartahal, staat reeds in de Noord-oosthoek van Muggenburg. Deze voorziening zal nog worden uitgebreid met een viertal velden.
- * Doordat Muggenburg zit ingeklemd tussen de S-3 en de spoorbaan is geluidswering een belangrijk probleem bij de ontwikkeling van het bestemmingsplan. Als grenswaarden voor het geluid zijn door de Inspecteur van de Volksgezondheid grenswaarden op 55 dB(A) aan de buitengevels van de woning aangegeven. Hiervoor zal langs de S-3 een geluidswal worden gerealiseerd. Om te voorkomen dat dit een

Vanuit een luchtballon hebben we goed zicht op het Spartahal - complex. Inmiddels is ook daar een heleboel veranderd. De foto werd genomen op 24 juni 1987.

meer dan één kilometer lange wal gaat worden wordt ervoor gekozen om enige onderbrekingen hierin aan te brengen. Tevens wordt aan de

zuidrand gekozen voor een grotere afstand van de bebouwing zodat de geluidswal niet tot het einde van de wijk hoeft te worden doorgetrokken, maar er een meer landschappelijke overgang wordt gevormd.

* De hoogte van de woningen en de bebouwingsdichtheid zullen naar het zuiden toe afnemen. Dit om een goede aanpassing met het landschap te verkrijgen. Hierbij zal er naar worden gestreefd om ook woningwetbouw in deze landelijke randzones te realiseren.

De geluidswal is op speelse wijze afgewisseld met twee transparante schermen. Behalve de geluidswerende werking geeft het wandelaars de mogelijkheid meer te zien, dan alleen maar een geluidswal.

* De ontsluiting van de wijk zal voor gemotoriseerd verkeer worden gerealiseerd aan de Julianalaan en aan de S-3. De hoofdstraat tussen deze twee ontsluitingen zal zo dusdanig worden gerealiseerd, dat deze weg als korte sluiproute onaantrekkelijk is.

* In het gebied zullen twee loop- fietsroutes worden gerealiseerd die de wijk verbinden met het centrum en/of het station.

Aan de hand van deze omschrijvingen en conclusies is een plankaart gemaakt waarop de bestemmingen in hoofdlijnen zijn aangegeven en vastgelegd. De definitieve invulling wordt per vlek pas bij de invulling volledig uitgewerkt.

Door teruggang in de overloop en aanscherpen van het beleid met betrekking tot het toelaten van bewoners van buiten Schagen is het bouwtempo gehalveerd. Dit had een gedeeltelijke realisering van het geschetste structuurplan tot gevolg. Tevens werd door de provincie grote druk uitgeoefend om het dichtbij het centrum en het station liggende Hoep-Zuid te ontwikkelen. Hierdoor kon worden bereikt dat gebruik kon worden gemaakt van de reeds in het centrum voldoende aanwezige voorzieningen. Onder andere de basisscholen die met een leerlingentekort kampen. Door concentratie van de nieuwbouw rond het centrum kon nu worden voorkomen dat in nieuwe wijken scholen gebouwd moesten worden terwijl elders overcapaciteit ging ontstaan.

De bezwaren

Een zeventigtal plaatsgenoten hadden, ondanks alle inspraakmogelijkheden, nog steeds geen vrede met de tot stand gekomen plannen voor de wijk Muggenburg. Al deze mensen hadden bezwaar tegen een te forse uitbreiding van Schagen. Zij vonden dat het landschap te veel geweld aangedaan zou worden en vreesden onder andere te veel geluidsoverlast. Met een deel van deze groep kon de gemeente het eens worden door gedeeltelijk aan hun bezwaren tegemoet te komen. Maar met een laatste groep Schagenaars en Contact Milieubescherming Noord-Holland lukte dit niet. Deze groep bezwaarmakers gingen in be-

roep bij de Kroon tegen de beslissing in 1980 van Gedeputeerde Staten om bezwaren tegen de ontwikkeling van Muggenburg ongegrond te verklaren.

Na ruim drie jaar leek er een eind te komen aan de planologische procedure van het bestemmingsplan Muggenburg. Want op 18 oktober 1983 behandelde de afdeling Geschillen van bestuur van de Raad van State de argumenten van de groep bezwaarmakers. Ook de gemeente werd tijdens deze zitting in de gelegenheid gesteld haar visie te geven. Wanneer de uitspraak van de Kroon gunstig zou uitvallen voor de gemeente, dan kon het college van B en W het globale bestemmingsplan stuk voor stuk nader uitwerken. Mocht de Kroon echter de bezwaarden in het gelijk stellen, dan zou het hele plan Muggenburg van de baan zijn. De gemeente zou dan met iets nieuws moeten komen, wilde men toch voor eigen inwoners huizen kunnen bouwen. Omdat het voor de gemeente voor de eerste maal was, dat een bestemmingsplanprocedure zo ver werd doorgevoerd hadden zij geen enkele ervaring met de afloop van dit soort procedures. Er kon alleen gehoopt worden op een positief Kroon-oordeel. Het mag duidelijk zijn dat de gemeente deze procedure heeft gewonnen.

Een bouwrijp plan

Op maandagavond 30 mei 1983 stelde de gemeenteraad van Schagen een krediet beschikbaar van 1.214.375 gulden voor het bouwrijp maken van een deel van het bestemmingsplan Muggenburg. Na een langdurige voorbereiding op papier, kon nu ook op het terrein zelf een begin worden gemaakt met de ontwikkeling van de nieuwe wijk. Werklieden waren vanaf begin september 1983 bezig om met behulp van allerlei machines en apparaten het eerste deel van Schagens toekomstige nieuwe wijk bouwrijp te maken. Het bouwrijp maken van het terrein voor de eerste 71 woningen bestond uit een ontsluitingsweg vanaf de Zuiderweg. Deze weg vormt nu de definitieve toegang tot de wijk. Aan deze ontsluitingsweg werden vervolgens drie zijtakken gemaakt waaraan de eerste woningen zouden worden gebouwd. Het was een totale op-

Een van de eerste werkzaamheden in Muggenburg, was het aanleggen van een ontsluitingsweg, de huidige Verzetlaan.

pervlakte van circa drie hectare, waar door de aannemer grondwerk is uitgevoerd, riool is gelegd en bouwstraten zijn aangebracht. Natuurlijk vormde dit eerste stukje Verzetlaan met drie kleine straatjes slechts een aanzet van de totale 70 hectare die bouwrijp gemaakt moest worden. Maar deze aanzet was voor de vorming van de wijk van essentieel belang.

De eerste invulling

De eerste woningen werden door makelaar S.C.Bakker in de plaatselijke pers als volgt aangeprezen:

“Op 1 oktober 1983 starten wij in samenwerking met Project Ontwikkeling Drachten BV met de bouw van 71 premie-A koopwoningen

met koopsommen vanaf f 132.000,— vrij op naam, waarvan wij er in de eerste weken reeds 32 hebben verkocht en aan nog 15 anderen koopopties hebben verstrekt, totaal 47. Nog slechts 24 van deze kwalitatief zeer hoogwaardige woningen, met betaalbare woonlasten wachten op uw zeer snelle beslissing. Rente nu nog 8,4% voor 5 jaar vast!!!

U kunt zich zeker stellen door NU reeds een optie te nemen (kosteloos en vrijblijvend) op een door u uitgekozen plek, met daarop een woonhuis met o.a. ankerloze woning-scheidende spouwmuren, hardhouten kozijnen, thermopane-glas in de woonruimten, dak- vloer-en spouwmuurisolatie.”

Er bleek een grote vraag te zijn op de markt voor premie-A koopwoningen. De verkoop liep dan ook naar behoren en de meeste woningen waren

Hoewel een berg rommel wat merkwaardig oogt naast een wervend bord, stond dat de verkoop van de eerste 71 woningen niet in de weg. Sterker nog, ze waren verkocht, nog voor de bouw was gestart!

De eerste paal in Muggenburger grond werd geslagen op 28 oktober 1983, door toenmalig wethouder D. de Waard.

verkocht voordat er met de bouw was gestart. Op 28 oktober 1983 werd, onder toezicht van vele kopers, door wethouder D. de Waard de eerste paal geslagen. De wethouder verklaarde na afloop erg blij te zijn met de ontwikkeling van een nieuwe wijk. De lange voorbereidingstijd kon daar niets aan af doen. Vanaf dat moment kon de bouw volop van start en werd er door alle aanwezige kopers uitgezien naar het moment van oplevering.

Dat zo'n bouwproces niet altijd even vloeiend gaat bleek al snel toen er een strenge winter inviel. Profielen staken nog eenzaam uit boven de pas gestorte begane grond vloeren. Een troosteloos landschap van sneeuw en ijs. Ook staat 24 maart 1984 bij vele kopers nog helder voor de geest. Op deze zaterdagmiddag zorgde een voorjaarsstorm voor het grotendeels instorten van het eerste bouwblok. Na ruim 21 weken bouwen was de aannemer bijna weer op slopers hoogte. Maar aan al dat wachten kwam toch spoedig een eind toen op 21 juli 1984 de allereerste woning in Muggenburg werd opgeleverd. Wethouder D. de Waard overhandigde de eerste bewoners de sleutels waarna de woning, F.Bongenaarstraat 37, werd geïnspecteerd. Kort daarop werden er meerdere woningen opgeleverd van het eerste

blok en konden de bewoners aan de slag met de verhuizing. Een verhuizing die voor de meesten niet zonder problemen zou verlopen want wegen waren er nog niet in Muggenburg. Het straatwerk moest nog worden aangelegd en de regen maakte van de paden een modderpoel. Schagens nieuwste wijk was vooralsnog weinig bewoonbaar.

De groei

De wijk kon natuurlijk niet bestaan uit de eerste 71 woningen. Dus al snel na de start van dit eerste plan kwamen de werkgroep Algemene aspecten Muggenburg en de commissie Ruimtelijke Ordening bijeen om de ontwikkelingen rond de nieuwste Schager wijk te bespreken. Gedacht werd aan zogenaamde specifieke woonvormen als milieu woningen en houtskeletbouw woningen. Snel daarop werd de procedure gestart voor de bouw van 94 woningwetwoningen aan de noordrand van Muggenburg en werd de bouw van het racketcentrum langs de Zuiderweg besproken. Het eerste plan is ook daadwerkelijk gebouwd, maar het racketcentrum is op deze locatie nooit gerealiseerd.

Op de voorgrond links zien we een gedeelte van de eerste 71 koopwoningen in Muggenburg. Daar omheen gebouwd staan een groot aantal woningwetwoningen.

Er is veel variatie in de bouwwijze. Behalve vrijstaande huizen, zijn er ook veel twee onder een kap woningen afwisselend tussen de traditionele huizenblokken gebouwd.

Ook de verkoop plannen ontwikkelden zich snel. Hoofdzakelijk kwamen er woningen op de markt in de premie-A en premie-B regeling. Het tweede verkoop plan dat op de markt kwam omvatte 22 premie-B en 28 premie-A woningen.

De gemeente streefde bij de verkaveling van deze bouwplannen zoveel mogelijk naar gebruik van passieve zonne-energie. Daarbij werden de ramen aan de noordzijde zo klein mogelijk gehouden en de goot laag. Terwijl aan de zonzijde juist gestreefd werd naar zoveel mogelijk zon instraling. Het meest zuidelijke deel van, de in totaal 70 hectare tellende wijk Muggenburg, werd bestemd voor de bouw in de vrije sector. Daarbij werd gedacht aan bouwblokken van twee-onder een kap woningen en vrijstaande woningen. Zo ontstond er langzaam maar zeker, eerst op papier en dan op ware grootte, een echte woonwijk.

De ontsluiting van de wijk

De uitbreiding van Schagen met Muggenburg eiste een ingrijpende aanpassing van de Zuiderweg. Om te voldoen aan verkeerstechnische, stedenbouwkundige en geluidstechnische normen waren de eerste plannen, om het gedeelte van de Zuiderweg tussen de S3 en de Julianalaan te veranderen van een doorgaande weg in een ontsluitingsweg. De totale kosten van deze reconstructie, welke geraamd werden op één miljoen gulden, weerhielden de gemeente van een spoedige uitvoering van deze plannen. Er moest gezocht worden naar een goedkopere tussenoplossing, want de Zuiderweg kon in zijn toenmalige vorm niet gehandhaafd worden als wijkontsluitingsweg. De onveranderde weg zou te gevaarlijk zijn, met z'n dubbele rijstroken en z'n maximum snelheid van zeventig kilometer per uur. Tevens zou de weg een barrière worden tussen het centrum en de wijk, zowel visueel als met betrekking tot de geluidshinder. Om al deze problemen te lijf te gaan wilde de gemeente de Zuiderweg verkleinen en verfijnen. Bovendien zou gestreefd worden naar een invoering van een maximum snelheid van vijftig kilometer per uur. Echter ook voor deze goedkopere oplossing ontbraken de financiële middelen. Om toch snel de Zuiderweg enigszins aan te passen werd gedacht aan het aanbrengen van belijningen en het plaat-

sen van waarschuwings borden als tussenoplossing.

Het duurde nog tot februari 1987 voordat de gemeente Schagen overging tot het aanbrengen van de eerste voorzieningen op de Zuiderweg. Door het aanbrengen van paaltjes en witte verf, midden op de rijbaan, werd getracht de snelheid van het verkeer op de Zuiderweg te remmen. Tevens werd een uitvoegstrook aangelegd naar de Verzetlaan. Van deze maatregelen zagen de meeste bewoners het nut niet in, omdat de visuele barrière tussen de twee stadsdelen hiermee in tact bleef. Daarnaast was de veiligheid van de circa 200 schoolkinderen, die dagelijks de Zuiderweg overstaken, nog steeds niet gewaarborgd.

Maar begin 1988 kwam daar verandering in toen de gemeenteraad een krediet van ruim 360.000 gulden beschikbaar stelde voor het verbeteren van de Zuiderweg. Van dit geld zou ondermeer een verkeerslichtinstallatie geplaatst worden op de kruising Zuiderweg - Julianalaan. Daarnaast zou de wegversmalling een definitief karakter krijgen. Tevens moest voor de verkeersveiligheid het fietspad evenwijdig aan de Zuiderweg, tussen de kruising met de Verzetlaan en de Julianalaan, worden verwijderd, waardoor het fietsverkeer gebruik moest maken van het fiets-voetgangers bruggetje tegenover de Julianalaan.

Een raadsbesluit dat door de bewoners met gejuich werd ontvangen.

De stad in

"Automobilisten let goed op! Muggenburg drukt nu op de knop", luidde het opschrift van het spandoek waarmee kinderen uit de wijk de weg overstaken. Dit gebeurde op 24 juli 1988, kort nadat wethouder de Waard de verkeerslichtinstallatie bij de kruising Zuiderweg - Julianalaan in gebruik stelde. Hij drukte daarbij, met enig officieel vertoon, voor de eerste maal op de knop.

De installatie, aangelegd als onderdeel van de reconstructie-werkzaamheden van de Zuiderweg, is afgesteld op een zogeheten wachtstand-rood. Alleen waar verkeer zich heeft gemeld, springt het licht op groen. Hierdoor worden irritaties als gevolg van onnodige wachttijden voorkomen.

Op 25 juli 1988 werd door toenmalig wethouder D. de Waard de verkeerslichtinstallatie op de kruising Zuiderweg/Julianalaan officieel in gebruik gesteld. Kinderen uit Muggenburg maakten met hun aanwezigheid, het verkeer erop attent, dat de oversteek ook in hun belang voorzien was van deze installatie, onder het motto: "Verkeer let op: Muggenburg nu op de knop!"

Het autoverkeer meldt zich via detectielussen. Voetgangers moeten op een knop drukken. Voor visueel gehandicapten is een geluidssignaal aangebracht waardoor de rode en groene fase van de voetgangerslichten hoorbaar worden.

De gemeente was blij dat het na tien jaar eindelijk zover was gekomen, dat de veilige route naar het centrum was gerealiseerd. In 1977 was er sprake van een tunneltje, maar dat plan stuitte op erg veel bezwaren. Vanwege het gevaar dat de uitgang niet zichtbaar zou zijn bij het inrijden van het ondergrondse viaduct zijn de plannen nooit verder uitgewerkt.

Verkeerslichten bleken het enig haalbare waar de bewoners in hun gang naar het centrum nog dagelijks mee worden geconfronteerd.

Waterhuishouding

Door het dempen van sloten (t.b.v. het uitbrei-

dingsplan) ontstaat er veel minder waterbergend vermogen. Daartegenover staat dat door de grote oppervlakte aan verharding, zoals daken van woningen en wegen, het hemelwater via het gescheiden stelsel van de riolering heel snel rechtstreeks op het oppervlaktewater wordt geloosd. Om deze snelle toestroom van water op te kunnen vangen, worden er door het waterschap dan ook eisen gesteld met betrekking tot het vormen van voldoende wateroppervlak. In het bestemmingsplan is opgenomen dat het water 6% van de oppervlakte van het totale plangebied moet bedragen. Naast de reeds aanwezige hoofdwaterlopen van het waterschap zoals de sloot langs de Zuiderweg, de Meersloot en de Breisloot, werd door de gemeente nog een aantal waterpartijen in het bestemmingsplan gerealiseerd. Naast de reeds genoemde hoofdwaterlopen werden nog de volgende waterpartijen aangelegd:

- De Verlengde Avendorpersloot, die vanaf de ge-

Om het hemelwater goed op te kunnen vangen is voldoende wateroppervlak noodzakelijk. Als aanvulling op een aantal bestaande sloten werden met het oog hierop ook een aantal waterpartijen aangelegd.

luidswal via het grachtje langs de Jan van der Benstraat naar de oostkant van Muggenburg loopt en daar uitmondt in de Meersloot.

- De waterpartij in het wijkpark in de zuid-westhoek van Muggenburg. Vooral aan deze waterpartij is een hoge meerwaarde meegegeven door het als een natuurlijk onderdeel in het wijkpark op te nemen.

- De gracht rond het eiland van de Frits Kruitstraat.

Naast dit primaire vermogen om een waterbuffer te vormen voor het opvangen en afvoeren van het overtollige water heeft het water voor de bewoners in de wijk echter veel meer betekenis op een aantal (misschien) wel net zo belangrijke punten. Denkt u maar eens aan het esthetisch aspect in de aankleding van de wijk, de natuurbeleving van hetgeen in en langs het water leeft en groeit, de recreatieve mogelijkheden zoals vissen, kanoën etc.

De gracht rond het eiland van de Frits Kruitstraat levert dit spiegelbeeld op, waarmee het water bewijst een sterk verfraaiende factor te zijn binnen een woonwijk.

Geluid

Als rechtstreeks gevolg van de Wet Geluidshinder, ligt er tussen de wijk Muggenburg en de weg naar Alkmaar een geluidswal. Deze wal ligt er omdat het lawaai van het verkeer op de deze weg slechts in zeer beperkte mate mag doordringen tot de woningen in Muggenburg.

De wijk Muggenburg is vrij lang en smal en ligt in zijn volle lengte langs deze weg naar Alkmaar (S-3 of N245). Door TNO zijn in 1976 onderzoeken gedaan naar het geluidsniveau en de mate van geluidshinder voor de rand bebouwing. Als er, ter voorkoming van geluidshinder, een afdoende afstand tot deze weg gehouden zou worden, zou er een nog langere en smallere wijk ontstaan. De wijk zou dan een aller-ongelukkigste vorm krijgen. Daarom is gekozen voor een geluidswal.

De totale lengte van de geluidswal is ruim 550 meter, en de hoogte ligt ongeveer drie meter boven het maaiveld. De wal is verdeeld in drie stukken waartussen twee vijftig meter lange transparante schermen zijn geplaatst, die het geheel een speels karakter geven. Op de middelste wal is een soort houten "uitkijkpost" gerealiseerd. Dit Bastion, met zicht op de ondergaande zon en het verkeer op deze weg, is een idee van het gemeentebestuur. Het is via een trap bereikbaar vanaf Muggenburg. Langs het grootste deel van de geluidswal is een voetgangersroute aangelegd die in verbinding staat met dit bastion.

Het Bastion, een uitkijkpost in de geluidswal geeft een prachtig uitzicht over het landschap westelijk van Muggenburg.

Groenvoorziening

De in het bestemmingsplan voor groenvoorziening aangewezen gronden zijn bestemd voor gazons, beplantingen, speelterreinen en waterpartijen.

De grotere groenvoorzieningen in Muggenburg zijn vooral langs de buitenkant van de wijk gerealiseerd. Dit is gebeurd om het groen als buffer te laten functioneren tussen het landschap en de bebouwing. Om deze overgang nog meer accent te geven is op een aantal plaatsen het groen vanaf de buitenzijde van de wijk als een groene long dieper de wijk ingevoerd. Dit is met name het geval tussen de Piet Blokkerstraat en de Gebroeders Luiderstraat en aan de zuidzijde aan de Menno Poldervaartstraat.

Het groen is tevens dusdanig gegroepeerd, dat dit langs de buitenkant van de wijk een bijna ononderbroken verbinding heeft. Daarnaast is er een west-oostverbinding vanaf de geluidswal langs het grachtje van de Jan van der Benstraat naar het Noord-oostelijk gelegen wijkpark.

Ook is het gedeelte van de voormalige trambaan ten noorden van de wijk in de groenstructuur opgenomen.

Een andere zeer belangrijke groenstructuur is de verticale bomenstructuur. Deze kan gezien worden als de drager (ruggegraat) van de totale groenstructuur. Deze bomenstructuur van met name de toekomstige grote bomen is sterk

Vanaf de buitenzijde van de wijk loopt het groen op diverse plaatsen door dieper de wijk in. Ook de voormalige trambaan is in de groenstructuur opgenomen.

noord/zuid gericht. Dat wil zeggen vanuit de wijk richting het centrum van Schagen.

De belangrijkste bomenstructuur is tevens als begeleidingsstructuur geprojecteerd langs de twee ontsluitingsroutes van de wijk en wel met name langs de Verzetlaan en langs de langzaamverkeersroute die aansluit op de Julianalaan.

De bomen langs de Verzetlaan zijn tot over de Zuiderweg doorgeplant en buigen aan de overzij-

de af richting S-3. Hierdoor ontstaat (zodra de bomen meer volume krijgen) als het ware een natuurlijke begeleiding van het uitgaande verkeer naar de richting van de S-3.

Bij de ontsluitingsroute voor het langzame verkeer is een sterke verbinding richting het centrum gecreëerd door de lindebomen over de Zuiderweg tot diep in de wijk. Ook hier geldt uiteraard, dat de bomen eerst nog voldoende volume moeten krijgen om hun functie goed te kunnen vervullen.

10 jaar na de eerste aanplant in de wijk, wordt er nog aan het plan gewerkt om ook in de Zuid-oosthoek van Muggenburg een wijkpark te realiseren. Dit wijkpark moet komen tussen de Meersloot en de spoorbaan. Naar verwachting zal hierover tegen het eind van 1994 een definitief besluit worden genomen.

Bij de Jan van der Benstraat kruist de ontsluitingsroute richting Julianalaan het wandelpad, dat vanaf de geluidswal, via deze straat naar het wijkpark in het noord-oosten van de wijk loopt.

Op deze kaart zijn de bomenstructuur, de hoofdstructuur groenvoorziening, de hoofdwaterlopen en de wandelroutes aangegeven.

Wandelen in de wijk

Door de wijk zijn diverse wandelroutes gevormd. Deze lopen voornamelijk langs de buitenkant van de wijk door de daar gevormde groenvoorziening en de oude trambaan. In het midden van de wijk is tevens een wandelpad aangelegd vanaf de geluidswal via de Jan van der Benstraat naar het wijkpark in het Noord-oosten van de wijk. Naast de ontsluitingsroute richting Julianalaan was in de stedenbouwkundige opzet ook nog een ontsluiting via de Dorpen gepland. Dit voetpad zou dan via de onderdoorgang van de Laansloot

onder de Zuiderweg door moeten lopen. Dit plan bleek zowel financieel als technisch niet uitvoerbaar te zijn. Gekozen is dan ook voor het alternatief om deze verbinding via een gedeelte van de voormalige trambaan te verleggen richting de spoorbaan. In feite een zeer logische route aangezien voor veel bewoners van de wijk het station een belangrijk punt is.

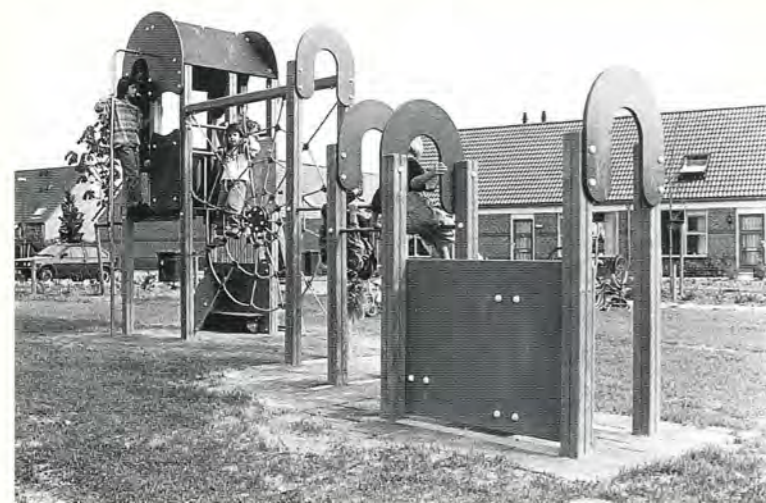
Voor de meer recreatieve ontsluiting wordt momenteel nog onderzocht of het mogelijk is om vanuit het zuid-oosten van de wijk een langzaamverkeersroute aan te leggen via het Muggenburger-weggetje.

Over de langzaamverkeersroute naar het zuiden (fietspad Dirkshorn) is niets met zekerheid te zeggen. Eind 1994 is er zeker geen urgentie bij de verschillende instanties en wordt hieraan ook geen prioriteit gegeven.

Spelen in de wijk

In veel dorpen en steden worden nieuwe wijken gebouwd. En die bouwplaatsen zijn natuurlijk het einde om er te spelen. Geen speeltuin haalt het bij de zandhopen waar je overheen kunt banjeren, stellingen waar je in kunt klimmen en halve huizen waarin je verstoppertje kunt spelen.

Natuurlijk is niet iedereen blij met bouwplaatsen als speelplaatsen. De bouwvakkers bijvoorbeeld vinden dat kinderen te veel in de weg lopen of dingen vernielen.

In dit spanningsveld zijn ook de kinderen van Muggenburg opgegroeid. Want ook in Muggenburg kon je heerlijk in de bouw spelen. Wat ze allemaal deden? Nou, ze speelden natuurlijk verstoppertje in de huizen die nog niet klaar waren. Ze klommen in de stellingen en gleden er weer af. Ze zochten spijkers en hout om vloten van te maken of hutten. En met die pvc-buizen kon je machtig mooi pijltjes schieten. Vooral de oudere kinderen vermaakten zich best in de nieuwbouw. Voor de hele kleintjes was het wat linker, want er zijn ook veel gevaarlijke plekken in de bouw. Maar leuk bleef het voor jong en oud.

Al snel na het inrichten van de woonomgeving werden de eerste speelvoorzieningen geplaatst door de gemeente Schagen. Aan deze eerste toestellen was af te zien dat het budget nog heel beperkt was. Deze, vooral houten en zelf gemaakte speeltoestellen, waren dan ook snel aan vervanging toe. Ieder jaar werd de kwaliteit van de toestellen bij de nieuw opgeleverde bouwplannen iets beter. De geplaatste speelvoorzieningen worden door erkende fabrikanten geleverd. Dit om er zeker van te zijn dat het materiaal voldoet aan de gestelde eisen. Belangrijk voor deze keuze is ook, dat de gemeente als exploitant verantwoordelijk

Wat is er leuker, dan in de bouw te spelen? Deze jongens weten dat wel; zij vermaken zich opperbest.

Speelvoorzieningen binnen de wijk waren veelvuldig onderwerp van gesprek tussen de woonomgevingscommissie en de gemeente Schagen. Speelvoorzieningen kwamen en verdwenen weer. Recent is de wijk voorzien van enkele nieuwe speeltoestellen, waarvan er hier een is afgebeeld. (Piet Blokkerstraat)

Een door de woonomgevingscommissie zelf ontworpen speelobject met de naam "De Muggenburgt" werd eigenhandig geplaatst en is al enkele jaren volop in gebruik bij de kinderen.

is voor de veiligheid van de speelvoorzieningen. Regelmatig vindt er dan ook inspectie plaats van alle voorzieningen. In de winter gebeurt dit om de twee maanden en in de zomer iedere maand.

Voor het inrichten van speelgebiedjes wordt met de volgende normen gewerkt: (ook al zijn deze dan niet altijd haalbaar)

* Leeftijd vier tot en met zeven jaar: - geen water in de omgeving - geen drukke ontsluitingsweg moeten oversteken - binnen roepafstand van de woning - directe sociale controle vanuit de buurt - een speelvoorziening op zes kinderen.

* Leeftijd acht tot en met elf jaar: - geen drukke wijkontsluitingsweg moeten oversteken - sociale controle vanuit de buurt - ruimere speelvelden (balletje kunnen trappen) - mogelijkheid tot avontuur - een voorziening op twaalf kinderen.

* Leeftijd van twaalf tot en met vijftien jaar (en ouder): - ruime speelvelden voor o.a. balspel - ontmoetingspunten voor sociaal contact - een voorziening op twintig kinderen.

Met name de voorzieningen voor de laatste groep leidt nog al eens tot klachten uit de woonomgeving. De samenshoring van vooral oudere jeugd geeft blijkbaar nog al eens geluidsoverlast door geschreeuw, draaiende brommers en luid spelende radio's, en dit tot laat in de avond.

Hoe hierin verbetering aangebracht kan worden is op dit moment nog niet duidelijk. Enerzijds heeft ook deze jeugd recht op voorzieningen in de wijk, die aan hun behoeften voldoet, aan de andere kant is dit, vaak macho-achtig gedrag, niet passend in de directe woonomgeving. Dit probleem speelt zich niet alleen in Muggenburg af maar komt in alle wijken voor. Door de gemeente wordt, in overleg met het jeugdwerk en de politie, dan ook een onderzoek gedaan naar deze problematiek.

En ook door inbreng van de woonomgevingscommissie van de Belangen vereniging werd er meer zorg besteed aan de speelvoorzieningen voor de kleintjes.

Op initiatief van deze woonomgevingscommissie werd een zelf ontworpen plan opgestuurd naar de leefbaarheidswedstrijd "Een kern waar pit in zit". Deze wedstrijd was uitgeschreven door de Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij. Door de jury werd het project toegelaten tot de wedstrijd, onder de voorwaarden dat het echt door de buurtbewoners zelf gerealiseerd zou worden en dat het de 1.000 gulden niet te boven zou gaan. Voor dit bedrag werd het project ook gerealiseerd. Op een zonnige zaterdag werd door een aantal vaders en moeders "de Muggenburgt" geplaatst. En na het klaren van deze klus direct door de jeugd in beslag genomen.

De toekomst

Het lijkt er op dat voorlopig de Breisloot het einde van de wijk zal blijven. De gemeentelijke plannen richten zich nu op het ontwikkelen van Hoep-noord. De Muggenburgers worden geacht, wat betreft voorzieningen zoals scholen, winkels en dergelijke, gebruik te maken van de reeds aanwezige voorzieningen in het centrum van Schagen. Dit in afwijking van de eerste opzet in het "Bestemmingsplan Muggenburg 1978".

Daar waar de geluidswal ophoud, heeft men dit fraaie uitzicht op de wijk Muggenburg.

DE WIJK IN BEWEGING

Wijkvereniging

Ontstaan

Toen oktober 1983 de eerste paal werd geslagen voor een nieuwe Schager wijk, hebben de kopers van de eerste 71 woningen zich verenigd in een belangenvereniging. Bij het notarieel vastleggen van deze vereniging, heeft het eerste bestuur zich niet alleen beperkt tot het bouwplan. Met het oog op de toekomst is in de verenigings akte de navolgende doelstelling opgenomen:

“Het behartigen van belangen van eigenaren en bewoners van woningen in de gemeente Schagen en in het bijzonder in het bestemmingsplan Muggenburg te bouwen wooneenheden, alsmede het in overleg met andere belanghebbenden treffen van voorzieningen voor het woon-en leef milieu, een en ander in de ruimste zin des woord”

Het is een mond vol doelstellingen welke in aanvang ten dienste hebben gestaan aan de woningbouwplannen in Muggenburg. In de tijd dat er volop gebouwd werd, was het van groot belang dat de vereniging in contact kwam met de toekomstige bewoners. Om dit contact te leggen werd er een informatieboekje uitgegeven, dat werd verspreid via de makelaars en via de woningbouwvereniging. Verder werden er contacten gelegd op de diverse bouwplaatsen door de “kijkers” aan te spreken. Deze eerste contacten hadden in aanvang tot doel de mensen bij elkaar te krijgen voor een eerste bewonersavond.

Techniek

Tijdens de eerste bestaansjaren van de vereniging was de commissie techniek het meest in beeld. Deze commissie heeft de afgelopen jaren diverse plannen van nieuwbouw koopwoningen nauwlettend gevolgd. Er werd hierbij vooral gelet op materiaalgebruik, opbouw én netheid van de

Nog voor de wijk bewoond werd, was er al contact met de toekomstige bewoners via een informatieboekje. Niet alleen om bijeenkomsten te beleggen, maar ook om allerlei spoedeisende technische zaken te regelen!

afwerkingen. Tevens werden de plannen zo nodig installatietechnisch doorgespit.

Op verzoek van deze commissie zijn tal van aanpassingen uitgevoerd.

Uiteraard deed deze vaste technische commissie dit niet alleen, maar werd projectmatig aangevuld met toekomstige bewoners. Op een eerste informatie avond werd er naar de toekomstige bewoners toe op aangedrongen om als kopers zitting te nemen in de commissie. Er was dus per bouwplan een technische commissie die, gesteund door de belangen vereniging, het bouwproces volgde.

Tijdens elk bouwproject was er een technische commissie actief betrokken bij de bouw en speelde daarmee een zeer belangrijke rol tussen "het project" en de toekomstige bewoners.

Een van de laatste nieuwbouwprojecten vond plaats op het eiland aan de Frits Kruitstraat.

Faciliteiten

Om elke bewoner op de hoogte te houden van de activiteiten van de vereniging wordt er binnen de wijk "huis aan huis" een mededelingenblad verstrekt. Een eenvoudig groen boekje dat in een oplage van 850 stuks door vrijwilligers wordt langs gebracht.

In aanvang waren de verschijningsdata van dit blad wat willekeurig en sterk afhankelijk van de hoeveelheid mededelingen. Maar met ingang van 1986 is dit veranderd. Vanaf dat moment werd het blad, behoudens de vakantieperiode, maandelijks verspreid.

Tevens werd in dat jaar de lay-out van het blad onder de loep genomen. In overleg met Harry de Meyere werd gekozen voor een

Tevens was het gebruikelijk dat kopers van nieuwe premiewoningen bij inschrijving een kalamiteitenbedrag van twintig gulden stortten. Dit bedrag werd gereserveerd om speciaal voor deze woningen specifieke zaken aan te pakken.

Al met al was het een goed werkend systeem waar veel bewoners baat bij hebben gehad. Niet alleen vanwege de technische ondersteuning, maar ook door de betrokkenheid van de deelnemende bewoners waarbij veel goede contacten werden gelegd.

Harry de Meyere is de geestelijk vader van Muggy. Muggy is in allerlei hoedanigheden terug te vinden in het gelijknamige mededelingenblad van de wijkvereniging.

staand formaat en werden de illustraties door hem verzorgd. Inmiddels is het formaat, om productie technische redenen, weer terug op A5. Maar nog altijd kan een ieder die dit wil, van de ophaaldatum van het oud papier tot aan de bestuursmededelingen, op de hoogte blijven van al het wel en wee in de wijk.

Een andere faciliteit is het verzorgen van de kortingspas. De werkgroep die dit verzorgt is de brutaalste van alle werkgroepen en niet zonder enig succes. Een nieuw huis of een tuin inrichten kost vaak veel geld en elke meevaller in de portemonnaie is op zo'n moment meegenomen.

Dit is de reden dat er al vrij snel gezocht is naar bedrijven die bereid waren om korting te geven op aankopen in de sfeer van een nieuwe woning. Dus geen korting bij de bakker of bij de slager, maar stoffering, verf, behang, doe-het-zelf artikelen en tuinartikelen zaten in dit pakket. Veel startende bewoners hebben baat gehad bij de "Muggenburgpas", die hen de gelegenheid gaf om bij diverse Schager ondernemers, tegen zeer aantrekkelijke kortingen, hun nieuwe woning aan te kleden. Jaarlijks zorgde deze werkgroep voor uitbreiding en verlenging van een aantal kortingsovereenkomsten.

Een van de kleine speelvoorzieningen, zoals die in de wijk werden geplaatst na overleg tussen gemeente en de woonomgevingscommissie.

De bergen prut waren voor de kleine bewoners van Muggenburg geen bezwaar. De Ouders echter dachten daar anders over, hetgeen leidde tot de vorming van een woonomgevingscommissie. Op de foto zien we van links naar rechts Raymond van Zwam, Inge Boshoff en Danny van Zwam.

Voorbeeld van een fraai inrichtingsplan met leuke speelmogelijkheden, waarbij het verkeer ondergeschikt is gemaakt.

Deze contacten tijdens de opbouw van de wijk hebben geleid tot een regulier overleg met de gemeente. Om tijdens deze besprekingen ook daadwerkelijk spijkers met koppen te kunnen slaan werd de gemeente, in deze besprekingen, vertegenwoordigd door de verantwoordelijke wethouder. Ondanks een regelmatig terugkerende financiële terughoudend-

objekten en recreatiemogelijkheden voor de wat oudere kinderen. Ook bij de wat grotere plannen zoals de beveiliging van de oversteek van de Zuiderweg en de beoordeling van de bestratings- en inrichtings plannen was deze commissie al snel gesprekspartner.

In oktober 1986 vertrok een bus met kinderen uit de wijk naar recreatiepark "De Goudvis" in Sint Maartenszee. De recreatiecommissie organiseert elk jaar een uitstapje voor de kinderen.

heid van de gemeente bij het beoordelen van de voorstellen, is het toch een goede zaak geweest dat dit overleg heeft plaatsgevonden.

Nu de wijk bijna volledig is ingericht, is noodzaak van periodiek overleg niet meer aanwezig. De commissie beperkt zich tot overleg bij dringende zaken.

Recreatie

De jongste tak aan de verenigingsboom is de recreatiecommissie. Nadat de eerste bewoners de wijk zijn gaan bewonen bleek al snel de behoefte aan onderling contact. Met name de jonge gezinnen en de bewoners van buiten Schagen grepen het contact via de belangenvereniging aan om nieuwe kennissen en aansluiting met de burens te

De recreatiecommissie zet zich ook in voor plaatselijke activiteiten, zoals de boomplantdagen. Ook in 1989 was dat het geval.

Boomplantdag

19 89

5 APRIL 13.30 uur

muggen burg

KOM JE OOK?

J.V.D. BENSTRAAT

zoeken. De recreatiecommissie organiseerde daarom een uitgebreid scala aan evenementen voor de bewoners van Muggenburg. Zo waren, en zijn er nog steeds, recreatieactiviteiten voor de ouderen, waaronder barbecue, bowling, feestavonden, klaverjas- en bingo avonden en culturele avonden over tal van onderwerpen.

Ook voor de kinderen werd van alles georganiseerd, waaronder paaseieren zoeken, spelletjesdag, kinderbowling, St Nicolaasmiddag, kinderfilm e.d. Daarnaast mag ook de beroemde kinderdag niet vergeten worden. Een jaarlijks terugkerend evenement waarbij zeker zestig tot zeventig kinderen in bussen op "wijkreisje" gaan. Zo zijn er in de loop der jaren tal van pretparken en speeltuinen bezocht.

Tevens zet de recreatie commissie zich in voor deelname aan plaatselijke activiteiten zoals de steprace, de boomplantdagen, stratenstoernooien en ondersteunt ze waarnodig activiteiten van andere verenigingen indien deze plaats vinden in onze wijk.

Dat de betrokkenheid bij de andere wijkverenigingen hoog in het vaandel staat, mag blijken uit het feit dat er jaarlijks het "Schager Kampioenschap Klaverjassen" wordt georganiseerd. Dit wordt beurtelings gedaan door W.V.Waldervaart, W.V.Groeneweg en natuurlijk B.V.Muggenburg. De recreatiecommissie bekostigt al deze activiteiten uit een deel van de contributie, enkele kleine eigen bijdragen en de inkomsten van het oud papier. Want om wat meer financiële armslag te hebben organiseert de recreatiecommissie het maandelijks ophalen van oud papier. Een milieuvriendelijke, maar vooral financieel aantrekkelijke bezigheid die elke eerste zaterdag van de maand plaats vindt, ondersteund door vele vrijwilligers.

Vijfjarig Muggenburg

Erwtensoepe, chocolademelk en berenburg stonden op 21 januari 1989 klaar toen op het trapveldje aan de Piet Gootjesstraat de eerste mijlpaal werd geslagen ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van Belangenvereniging Muggenburg. Burgemeester L.Stam verrichtte deze handeling geassisteerd door de toenmalige voorzitter. De

Toenmalig voorzitter van de wijkvereniging Jan de Bonte assisteert burgemeester L. Stam bij het slaan van de "eerste mijlpaal". Dit gebeurde op zaterdag 21 januari 1989 ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van de vereniging. De mijlpaal staat op het trapveldje aan de Piet Gootjesstraat.

Toezeggingen voor een eigen accommodatie bleven echter uit. Na de officiële handeling en de wederzijdse woorden was er aansluitend een receptie in de openlucht. Daar heeft menige wijkbewoner zich tegoed gedaan aan een kopje erwtensoep en een borrel gedronken op de ontwikkeling van een volwaardige wijk waarin de vereniging zijn plaats kan behouden.

De uitbreiding van de Spartahal biedt sinds 1991 mede onderdak aan tal van activiteiten van de wijkvereniging.

paal is in het trapveldje de grond ingegaan als symbool voor het vijfjarig bestaan van de vereniging. Tevens duidt het object vertrouwen in de toekomst aan. Het gure januariweer weerhield vele wijkbewoners er niet van de officiële gebeurtenis gade te slaan. De voorzitter blikte terug en keek vooruit tijdens zijn speech. Bij het vooruitblikken werd de wens om een eigen onderkomen te hebben ietwat luider uitgesproken. De reactie van burgemeester Stam was kort. Hij prees "Muggenburg" gelukkig met het feit, dat het aantal geuite wensen beperkt bleef tot één.

belangenvereniging maar moest proberen een deel van de Spartahal te huren of een zaaltje elders in Schagen. Het bestuur reageerde daarop, in het voorjaar van 1986, met het aanschrijven van alle politieke partijen met het verzoek een budget voor een accommodatie te reserveren. Maanden werd niets meer gehoord en politiek leek het meest haalbare een wijkcentrum gekoppeld aan de Spartahal. Deze opening ontstond toen men bij de spartahal begin 1987 een handbalkantine aanbouwde. Met subsidie van de gemeente Schagen kon er een huurregeling worden

Wijkgebouw

Een groot probleem voor de ontwikkeling van de belangenvereniging was het ontbreken van een eigen onderkomen. Planologisch was er rekening gehouden met een dergelijke accommodatie op een stukje groen in het hart van de wijk. Maar een eigen wijkgebouw was financieel niet te realiseren voor zo'n jonge vereniging. Dus werd er al snel een beroep gedaan op de gemeente voor financiële steun. Na maandenlang soebatten bleek uiteindelijk dat de

getroffen voor een aantal dagdelen over een aantal verschillende ruimtes.

Begin maart 1991 heeft de belangenvereniging Muggenburg, na ruim vijf jaar onderhandelen met de gemeente Schagen, in de lokatie van de Schager Spartahal eindelijk een domicilie voor zijn wijkactiviteiten weten te vinden. De benodigde subsidie voor het verenigingswerk kon na ellenlange onderhandelingen toch worden binnengesleept. Muggenburg kon vanaf dat moment optimaal gebruik maken van het multifunctionele karakter van de sporthal.

Wanneer de wijk helemaal zal zijn afgerond zal de recreatiecommissie de drager worden van de vereniging, en automatisch spreken we dan over onze "Wijkvereniging Muggenburg". Een vereniging die niet helemaal meer strookt met de doelstellingen zoals in 1983 opgetekend, maar nog altijd werkt aan een goed leefmilieu in onze wijk.

Daarom is het goed om lid te zijn van deze vereniging en hanteert men als motto:

**"Lid worden van B.V.Muggenburg.....
natuurlijk doen"**

Muggenburg leeft

De nieuwe generatie

Voor alles was er in onze nieuwe wijk een eerste keer. Een eerste besluit door de raad, een eerste bezwaar, een eerste grondverkoop aan een bouwer en dan een eerste bouwvergunning. Nadat de eerste papierwinkels zijn afgerond komt er een eerste schep grond, een eerste paal, een eerste oplevering en dan een eerste bewoner. Vanaf dat moment begint Schagens nieuwste wijk Muggenburg met de dag levendiger te worden. Er wordt gesjouwd met verhuisdozen en met meubels. Er worden tuinen omgespit en gras gezaaid. Kortom er wordt gewoond en geleefd. Want wat eerst een bouwplaats was is nu een woonwijk.

De wijkvereniging Muggenburg heeft een eigen vlag. Deze vlag heeft als hoofdkenmerk het hierbij afgebeelde vignet. De mug staat symbool voor de belangenbehartiging van de wijkbewoners. Soms dient men hiertoe "lastig en vervelend" te zijn bij diegenen, waarbij men om verhaal komt. Een mug wordt ook wel als zodanig ervaren, vandaar! De letters W M (Wijk Muggenburg) hebben de kanteelvorm zoals die op een burcht (burg) voorkomt. De letters en het kader zijn groen van kleur en symboliseren daarmee de leefbaarheid in de wijk (veel groen), alsmede de natuur om ons heen. In het vignet beschermt de mug als het ware de wijk.

in de Schager Courant. Eigenlijk te veel om mee te maken voor de eerste keer.

10 jaar later

De naam van deze bijzondere Muggenburger is Robbert Smits. Robbert is inmiddels een stuk groter en zwaarder en speelt niet meer met een speelgoed aap. Gelukkig is hij zich ook niet dagelijks bewust van de unieke plaats die hij 10 jaar terug in nam.

Robbert zit op de Julianaschool, waar hij het prima naar zijn zin heeft.

Wel wil Robbert nog steeds de eerste zijn. Niet als inwoner, maar als voetballer. Voetbal is zijn grote hobby. Samen met andere jongens uit Muggenburg in een jeugdteam van Sport Vereniging Schagen. Daar probeert hij nog steeds eerste te worden om ooit eens in het "eerste" te mogen spelen.

Robbert Smits de eerste "echte" Muggenburger.

Vrouwen Advies Commissie

Het werk

Vrouwen in Vrouwen Advies Commissies voor de woningbouw, kortweg VAC, zijn vrijwilligers van alle leeftijden en met verschillende politieke achtergronden. In ruim 250 gemeenten werkt momenteel een VAC als woonconsumentenorganisatie op plaatselijk niveau. Zo ook in Schagen.

VAC-vrouwen denken en praten mee over plannen voor woningbouw en woonomgeving. De VAC adviseert het gemeentebestuur, architecten, opdrachtgevers in de bouw over praktische bruikbaarheid van de woning en woonomgeving. Aan de hand van toetslijsten beoordelen VAC-vrouwen woningen en woonomgeving. Deze toetslijsten zijn opgenomen in "Bouw-

stenen, een kwaliteitstoets van de VAC". De VAC houdt haar kennis en deskundigheid actueel door onder andere woongeriefonderzoeken uit te voeren.

Het werk van de Vrouwen Advies Commissie begint dus al voordat er ook maar één huis gebouwd wordt. De vrouwen bekijken de bouwplannen van de architect en brengen adviezen uit. De architect bekijkt de adviezen en beslist zelf wat hij er mee doet. Uiteraard zullen niet alle adviezen door de architect gevolgd worden, maar als er van de tien adviezen, drie worden opgevolgd geeft dat al een goed gevoel. De basis van deze vrouwen is een gedegen opleiding

Huurwoningen aan de Melle Komrijstraat.

Huurwoningen aan de Verzetlaan.

welke gevolgd wordt bij de Stichting Landelijk Contact van de Vrouwen Advies Commissies. Daar wordt geleerd om bouwtekeningen te lezen en bouwmaterialen te onderscheiden. Toch wordt er ondanks al deze vakkennis naar de bouwplannen gekeken met de ogen van een huisvrouw. Er wordt vooral gelet op praktische woonbaarheid. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de veiligheid van de woonomgeving.

Nader onderzoek

Als de woningen een aantal jaren bewoond zijn, wordt er een woongeriefonderzoek gehouden. Aan de hand van een vragenlijst wordt dan bekeken in hoeverre de woning bevalt en of de adviezen, die de commissie gedurende de voorbereiding en de bouw van de woning gegeven heeft, door de bouwer en de architect zijn opgevolgd. De bewoners worden via een brief op de hoogte gesteld van het komende onderzoek en de komst van de enquêteur.

De bewoners wordt een vragenlijst voorgelegd. In deze vragenlijst wordt per vertrek bekeken hoe het zit met de draairichting en de breedte van de deuren. De aanwezigheid van voldoende natuurlijke ventilatie krijgt de nodige aandacht. Maar ook de aanwezigheid van voldoende wandcontactdozen en lichtpunten wordt beoordeeld. Zo wordt het gehele vertrek op zijn praktische bruikbaarheid getoetst. Zo kan de aanwezigheid van slechts één wandcontactdoos in de kamer heel lastig zijn bij bijvoorbeeld stofzuigen. Nadat alle bewoners, die bereid waren mee te werken aan het onderzoek, zijn ondervraagd,

worden alle zaken op een rijtje gezet en de feitelijke onvolkomenheden vastgelegd. Omdat het voor iedereen anders is trekt de commissie geen algemene conclusies. Sommige bewoners vinden dat ze prima wonen, anderen vinden weer dat er heel wat verbeterd kan worden. Van de meest voorkomende zaken wordt daarom verslag gedaan. De commissie hoopt dan dat er bij volgende woningbouwprojecten rekening mee wordt gehouden.

In onze wijk is er in 1989 een woongeriefonderzoek geweest van de huurwoningen aan de Verzetlaan, Melle Komrijstraat en Gerrit Anneveldtstraat. Met dit onderzoek is de commissie

Huurwoningen aan de Jan van der Benstraat.

bijna een half jaar bezig geweest. Bijna alle woningen in deze drie straten zijn bezocht. In het voorjaar van 1992 heeft de VAC nogmaals een woongeriefonderzoek gehouden. Dit betrof de woningen in de J. van der Benstraat en Verzetlaan.

De meeste bewoners vinden het prettig om alle voor- en nadelen van hun woning eens op een rijtje te zetten en door te geven aan een officiële instantie. Slechts een enkele keer bleef hun deur gesloten. De resultaten van dit onderzoek waren vrij positief, op enkele punten van kritiek na.

Een te krappe woning, het onvoldoende functioneren van het ventilatiesysteem, geluidsoverlast, gebrek aan kastruimte en het missen van een telefooncel en een opstapplaats voor de bus, waren de grootste ongemakken die tijdens het woongeriefonderzoek naar voren zijn gekomen. Echt

technische problemen blijken vaak eenvoudig op te lossen, maar aan de afmeting van een woning is natuurlijk weinig meer te doen. De woningbouwvereniging denkt dat de meeste bewoners best tevreden zijn over hun woningen. Zestig procent van de bewoners heeft meegedaan aan dit woongeriefonderzoek en het gemiddeld cijfer dat men aan de woningen heeft gegeven ligt tussen de 6.6 en 8.0.

In de meer dan vijftien jaar dat het VAC in Schagen bestaat is een uitstekend relatie ontstaan met de Algemene Woningbouw Vereniging en diverse architecten. Reële klachten worden altijd serieus genomen. De commissie hoopt dan ook nog jaren door te gaan met hun goede ondersteunende werk.

Monumenten en cultuur

Een wijk als monument

Muggenburg heeft als jonge wijk natuurlijk weinig monumentaals. Het is niet weids, groots en ook weinig indrukwekkend. Toch is onze wijk een kunstwerk op zich. Niet als een kunstobject maar als een gebruiksvoorwerp. Architecten en stedenbouwkundigen hebben als ware kunstenaars aandacht besteed aan de vormgeving. Zij hebben al hun inspiratie aangewend om een esthetisch verantwoord ontwerp te maken, waarin de gebruikers en de bewoners zich thuis zullen voelen. En ook dat is een kunst op zich.

Woorden als randbebouwing, wandelroute's, afgesloten fietsroute's, waterpartijen en bomenstructuur zijn kernwoorden geweest bij het ontwerp van onze wijk. Of ze erin geslaagd zijn om een wijk te ontwerpen van voldoende kwaliteit, zal ieder voor zich bepalen. Maar onze wijk is een monument op zich.

Een in 1986 gemaakte luchtopname van de wijk Muggenburg. Het geeft een mooi beeld van hoe een wijk wordt vormgegeven.

Het eerste "monument"

Op de hoek van de Verzetlaan en de Piet Blokkerstraat staat het allereerste "monument" van de wijk Muggenburg. Fier oprijzend uit de Muggenburger grond en wuivend in de wind staat daar een fraaie esdoorn.

Deze boom dateert van 28 februari 1976. Op deze zaterdag beklom Prins Miko de Eerste, met in zijn kielzog zijn raad van elf, de trappen van het Schager gemeentehuis. Hij kwam in dit gebouw, waar op andere tijden wijze mannen en vrouwen zich buigen over de gemeentelijke sores van alle dag, de sleutel van de "stad Muggenburg" voor de duur van vier dagen in ontvangst nemen. Burgemeester H. de Wilde ontving uit handen van Prins Miko de Eerste de eerste boom voor het nieuw te bouwen "Muggenburg". De eerste burger van Schagen informeerde belangstellend of de boom soms uit het gemeentelijk groen was "geleend". Dat bleek niet het geval te zijn. Het carnavaleske gezelschap stortte zich daarna in het feestgedruis. De boom bleef achter bij de afdeling plantsoenen, die er voor zorgde dat hij een definitieve plaats in de wijk kreeg met de boomplantdag van 1985.

Op de hoek van de Piet Blokkerstraat/Verzetlaan staat de "eerste" boom van Muggenburg daadwerkelijk geplant. Een bordje maakt duidelijk, dat het hier om een bijzondere boom gaat.

Vooruitlopend op de realisatie van de wijk Muggenburg werd alvast een eerste boom voor Muggenburg overhandigd door de carnavalsvereniging "Muggenburger Ukketukkers" aan de toenmalige burgervader. In de Schager Courant van 1 maart 1976 stond deze foto, waarop burgemeester de Wilde de boom vasthoudt, die hij zojuist van Prins Miko de Eerste aangeboden kreeg.

Het Verzetsmonument

Aan de noordrand van onze wijk, vlak bij het begin van de fietsroute door de wijk, staat het verzetsmonument. Het beeld is gemaakt door de beeldhouwster Jeanne Ivagh-Luteijn uit Deventer. Het is een eenvoudig en modern ontwerp, gehouwen uit een brok carara marmer. De beeldhouwster heeft haar werk zelf als volgt omschreven:

"Ik ben meestal geïnspireerd door het leven zelf; en breng, met de natuur als tegenklank, mijn werken tot stand. Ik ga heel diep op een thema in. Zoals in uw beeld de zuiverheid, eenvoud en bescheidenheid die aan verzetstrijders de kracht gaven om hun werk te doen. Ik toets die gevoelens bij mezelf en vind in de natuur hun weerklank. Ik heb maanden nodig om al worstelend een ontwerp te schetsen waarmee ik tevreden ben."

Het resultaat is voor iedereen zichtbaar. Een uit een heuvel herrijzende marmeren pilaar, fraai van stijl en de zuiverheid symboliserend. Het beeld werd onthuld op vrijdag 11 mei 1990. Geëmotioneerd door de onthulling van haar creatie, verklaarde de kunstenaar later:

"Zo zie ik die verzetsmensen, bescheiden en eenvoudig herrijzend uit de duisternis."

December 1989

Ik voel mij geïnspireerd door de zuiverheid, eenvoud en bescheidenheid, die volgens mij aan verzetstrijders de kracht hebben gegeven om hun werk te doen.

Jeanne Ivagh - Luteijn

Jeanne Ivagh - Luteijn aan het werk, links zien we het ontwerp van het verzetsmonument. De tekst spreekt voor zich.

De reiger

Aan de zuidrand van de wijk, bij de beëindiging van de fietsroute, staat een kunstwerk van de kunstenaar Rob Cerneus uit Monnikendam.

Cerneus kreeg van het Bouwfonds Woningbouw BV de opdracht om iets te ontwerpen dat past in de omgeving. Hij maakte een opvliegende reiger. De vogel geeft volgens de kunstenaar de overgang tussen de huizen en het vlakke landschap aan. Het is een mooi warm kunstwerk, gegoten van mangaanbrons. De kunstenaar heeft getracht de vogel op ware grootte te maken en heeft zelfs geprobeerd een levende reiger in het weiland op te meten.

Op 16 juli 1992 heeft loco-burgemeester J. van Delft het kunstwerk onthuld en namens de Muggenburger gemeenschap het beeld van het Bouwfonds aanvaard. De kunstenaar hoopt dat veel bewoners zullen genieten van zijn creatie. Maar evenzeer hoopt hij dat vandalen er verre van zullen blijven.

Op de grens van bebouwing en weiland bevindt zich dit beeld van een opvliegende reiger, geschonken door het Bouwfonds

SLOTWOORD

In dit fraaie boekwerk heeft u kunnen lezen en zien hoe de wijk Muggenburg is ontstaan. Die ontstaansgeschiedenis en met name de huidige inrichting van een gebied zoals Muggenburg hangt vaak af van louter toevallige omstandigheden en veel minder van vooraf exact bepaalde planning. Hoe zou de wijk er immers uitgezien hebben als het overloopbeleid van de tachtiger jaren wel gecontinueerd was? Ongetwijfeld een veel grotere en ook een volledig anders ingerichte wijk. De wijk nadert inmiddels haar voltooiing. Er resteert nog de uitvoering van een aantal openbare voorzieningen, zoals de aanleg van openbaar groen. De wijk is dan stedenbouwkundig gezien af.

Van een gebied bestaande uit grasland is het dan, door ingrijpen van mensen, tot in lengte van jaren geworden tot een woonwijk waarin gewoond, gewerkt en geleefd wordt. De wijze waarop de wijk Muggenburg stedenbouwkundig invulling heeft gekregen is vooral door het tijdsbeeld van de tachtiger en begin negentiger jaren bepaald. Muggenburg is, het is al gesteld, het resultaat van zijn tijdsbeeld. De wijk wijkt dan ook sterk af van de daaraan voorafgaande wijk Waldervaart en de nu aan te leggen wijk Hoep-Zuid.

Eén van de laatste officiële daden in de wijk was de onthulling van het naambord van de verzetsstrijdster Corrie van der Berg-Snoek op de brug die de nieuwe wijk verbindt met de oude stad. Het heden is daarmee symbolisch met het verleden verbonden.

De tijd staat echter niet stil. Nieuwe uitdagingen, zoals de inrichting van de wijken Hoep-Zuid en Hoep-Noord wachten. Zelfs de vraag hoe en in welke richting Schagen zich moet gaan ontwikkelen ná 2005 is nu, anno 1994, al actueel. Ik wil daarmee aangeven dat in de tijd gemeenten het ontstaan van een wijk slechts korte tijd vergt.

Veel belangrijker is de vraag of de wijk door zijn stedenbouwkundige inrichting en bebouwing voldoet aan de wensen van haar bewoners.

Als de bewoners van Muggenburg de wijk als een plezierige woonomgeving ervaren is de omslag van weiland naar woonwijk pas geslaagd te noemen. De toekomst zal dat uit moeten wijzen.

Muggenburg heeft echter alles in zich om een wijk te worden waar het goed wonen is.

Ik wens u als bewoner dat laatste toe.

mr. J.H.G. van de Langenberg
burgemeester van Schagen

Muggenburg SC
moet groen 27/2/86

Kosten dwingen tot zoeken naar tussenoplossing Uitbreiding Schagen eist reconstructie Zuiderweg

'Vernielingen in
Muggenburg door
zwaar verkeer'
SC 30/1-86

Ondiepe woonblokken
en smalle straten SC 7/1/86
in wijk Muggenburg

Doorzichtige schermen in geluidswal Muggenburg

'Dit riekt naar chantage GS'
In wijk Muggenburg
geen 'kaal' kamp SC
voor woonwagens 27/2/86

Muggenburg:
vacature

-Belangenvereniging somt tekortkomingen op SC 12/3/86

'Woongenot Muggenburg -nog ver beneden peil'

PvdA ontmoet in
'Muggenburg' grote
mate tevredenheid SC
11/3/86

'Geheim' advies
Raad van State
over Muggenburg

Huur Spartahal kost vereniging jaarlijks 15 mille

Subsidie voor wijkgebouw Muggenburg noodzakelijk

Verkeerslichten
volgende week
bij Julianalaan
SC 16/4/87

Muggenburg 17 bomen
en 400 struiken rijker
Verzetsmensen
vernoemd in
Muggenburg

Juridische stappen overwogen
Water in schuren
geeft problemen
in Muggenburg

Vaart achter plannen
kampje Muggenburg

Boze brief belangenvereniging
Zuiderweg door 'afslag'
Muggenburg onveiliger

Muggenburgbewoners naar stadhuis
Handtekeningactie voor
goede speeltoestellen

Zeskamp bij
vijfjarig
Muggenburg

'Verkeer let op:
Muggenburg nu
op de knop!'

Gemeente wil wijkvereniging Muggenburg naar Sparthal

SC 050387
Besluit subsidie woningen teruggenomen
Paniek Muggenburg door
administratieve fout Rijk

Voorlopige conclusies na afronding van opgravingen in Schagen

Germanen gebruikten kuilen in Muggenburg voor rituelen

Geen toezegging Stam voor jarig Muggenburg

Bestuurswisseling
Belangenvereniging
Muggenburg SW 14-3-9

Belangenvereniging doet mee aan leefbaarheidswedstrijd

Muggenburgers zorgen zelf voor bouw nieuwe speelvoorzieningen

Psychiatrisch ziekenhuis gebouwd in Muggenburg

Conclusie uit archeologische vondsten in Muggenburg:

Schagen bestaat geen duizend maar bijna tweeduizend jaar

Belangenvereniging Muggenburg verwelkomt 250ste lid

Oorlog speelt altijd rol in leven deelnemers verzet

Verzetsleden schenken Schagen hoog monument

'Woonwagenlocaties voor opvang van vluchtelingen' Commissie houdt flinke vinger in pap bij bouw psychiatrisch centrum

Rabobank
gaat naar
Muggenburg

Schagen schrapt plan baggerstort in Muggenburg

Overweg bij
Muggenburg
verdubbeld

Zes en een halve ton voor voorzieningen in vrijwel afgeronde wijk Muggenburg

Laatste bouwfase Muggenburg
paradepaardje VBK Schagen

Muggenburg eindelijk onder dak

Sociale bouw op komst in Muggenburg

Bouwkeet in Muggenburg uitgebrand

Vondst Muggenburg stukje in legpuzzel Schager geschiedenis

Muntschat uit derde eeuw heeft belangrijke historische waarde

SC 050391

Bingo en oud papier ophalen in Muggenburg

Bezwaar 250 Schagenaars tegen baggerdepôt in wijk Muggenburg

LITERATUURLIJST / BRONVERMELDING

Inleiding

Samenstellers A.C.Jansen en F.G.J.van Zwam.
Foto E.P.Barendregt.

Prehistorie.

Samensteller F.Diederik
Geraadpleegde literatuur:

A) diverse studies en onderzoeksrapporten geschreven door:

- 1) J.H.F.Bloemers
- 2) J.T.Bremer
- 3) A.T.Clason en W.Prummel
- 4) J.K.de Cock
- 5) E.H.P.Cordfunke
- 6) W.A.van Es
- 7) M.K.E.Gottschalk
- 8) H.Halbertsma
- 9) H.Lambooy
- 10) L.P.Louwe Kooijmans
- 11) J.P.Pals
- 12) R.Rentenaar
- 13) A.Schermer
- 14) M.Seeman
- 15) L.L.Therkorn
- 16) P.J.Woltering

B) publicaties in boeken en tijdschriften, studies en rapporten van : F. Diederik
Een volledige opgave van deze publicaties is bij de uitgever in bezit.

Foto's (cq repro's) en tekeningen uit de collecties van:
E.P.Barendregt : blz. 12 o, 13, 14, 15 b, 17, 21 o, 22, 23 o, 24 o, 25 b, 26, 27 en 30

F.Diederik : blz. 8, 9, 10, 11, 12 b, 15 o, 18, 19, 20, 21 b, 23 b, 24 b, 25 o, 28 o, en 29 o.
15 m naar een tekening van T. Numan

Foto John Oud : blz. 16

Historie.

Samensteller F.Timmer.
Geraadpleegde literatuur:

- A) Schagen door de eeuwen heen, schrijver: J.Bregman
- B) Van ridders tot regenten, schrijver: H.F.K.van Nierop
- C) Tien jaar archeologisch onderzoek in Schagen e.o. Westerheem XXXIV-5 1985, schrijver: F.Diederik
- D) Een adellijke erfkwestie in Schagen, Kakelepost jrg.4 nr.5, schrijver: F.Timmer
- E) De heerlijkheid Schagen, Kakelepost jrg.7 nr.4 en 5

- F) Archief van de heren en vrouwen van Schagen Rijksarchief Noord-Holland
- G) Familie-archief van van Aerssen van Voshol Algemeen Rijksarchief Den Haag
- H) Klinkende munt. Geschiedenis van het geld in de Lage Landen, schrijver: Bert van Beek e.a.
- I) De oude Nederlandse maten en gewichten, schrijver: J.M.Verhoeff

Foto's (cq repro's) en tekeningen uit de collecties van:
E.P.Barendregt : blz. 38 o
(met dank aan de heren Warta en Kranen burg werkzaam gemeentehuis Schagen)
J.Buisman : blz. 35 en 37
(oorspr. Niestad)
Fam.Dekker : blz. 36
E.Eriks-Sleutel : blz. 38 b
F.Timmer : blz. 31, 32 en 34 b
(blz. oorspr. Bureau d'Iconographie te Brussel)
(blz. oorspr. Universiteitsbibliotheek te Leiden coll. Bodel Nijenhuis)
(blz. 34 b oorspr. Rijksprentenkabinet, Rijksmuseum Amsterdam)
Vereniging "Vrienden v.h. Oude Slot": blz. 33, 34 o en 39

Tram.

Samensteller E.P.Barendregt
Geraadpleegde literatuur:

- A) Op de rails 1991-3, Verenigingsblad NVBS, schrijver: J.M.A.de Graaf
- B) Infoblad no.5 '85, Stichting "Historisch Niedorp" schrijver: J.Smit en A.Wit
- C) West-Frieslands "Oud en Nieuw", dl. 41 uit deze boekenserie van het Hist. Genootschap Oud West-Friesland. Art.: De geschiedenis van het openbaar railvervoer in West-Friesland.(blz. 91 t/m 108) uitgegeven in 1974.schrijver J.Kok
- D) De Noorderstoomtram, uitg. Pirola oktober 1989, schrijver: W. Verboom
- E) Stoomtrams van Wadden tot IJ, dl.19 uit de serie "trams en tramlijnen", uitg. Wijf herdruk 1977
- F) Locomotiefloodsen en tractieterrainen uitg. Schuyt & Co 1992, schrijver: Waldorp / vd.Meene
- G) Diverse verhalen, diverse uitgaven van J.Buisman
- H) interviews Dhr. Kooy sr. en dhr. Krapman
- I) kranteberichten collectie Oudheidkamer Zijpe, archief Schager Courant

Foto's (cq repro's) en tekeningen uit de collecties van:
A.Barendregt : blz. 63
E.P.Barendregt : blz. 42 b, 43, 45 b, 55 o en 56
J.Buisman : blz. 53 o en 58 o
(oorspr. Niestad)
P.Collet : blz. 44 b, 45 o, 46 b en

We lopen en verlangen heel erg naar je thuis komst maar we houden er met z'n allen de meest wel in. Jantje is een mens hoor Loms trekt bij zijn pap en een set een oude muts op zijn hoofd, den een lappetje in zijn hand en dan vragen wij, waar gaat Jantje naar toe? Enden zegt hij, naar "Dag". Oh ja papa heb ik Watse heeft het ook altijd over papa en eet teel. Je moet vooral de grinten van Jantje tellen dat heeft hij al een paar maal geschreven. Dat van Jaelt die maaltief weergeeft, en ettelijke volgende keer meer hoorde. Dag een dikke kus van Loms

Brief van Lente Blind aan Melle Komrij, die bij ontving tijdens zijn verblijf in kamp Vught.

Schagerbrug op stamkaarten van onderduikers geleverd. Met die tas is Boogaard samen met Komrij door de Sicherheitsdienst opgepakt.

Het was 19 oktober 1943 's middags om vijf uur. Elisabeth Komrij was samen met haar twee zoons alleen thuis toen de Duitsers van alle kanten binnenvielen. Ze moesten in de keuken blijven en het huis werd doorzocht. Na een klein

Brief van Melle Komrij aan zijn kinderen.

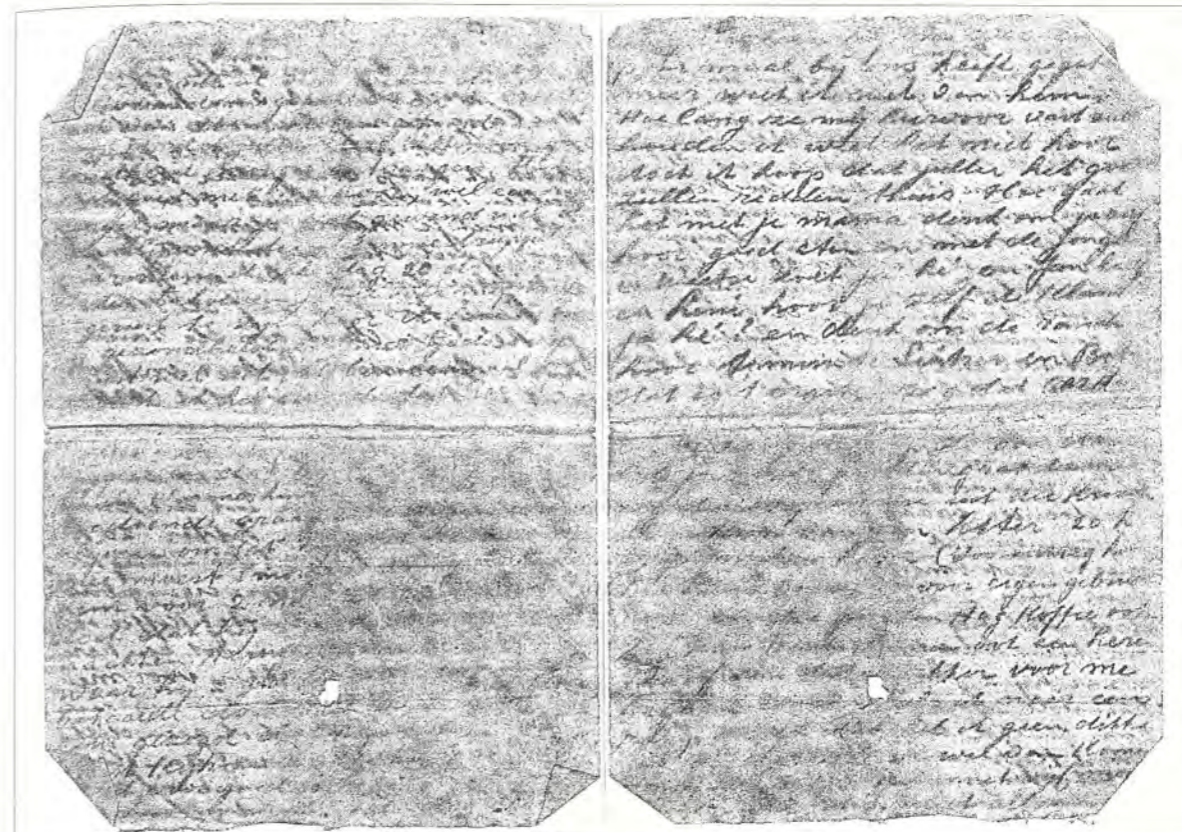
90-7-28-26
 26 Oct 1943
 Melle Komrij
 Regentenstraat 235
 Schagen (NH)

KL 10 443 1000 000

Helle Komrij
 Geboren
 26 februari 1906
 effo 8378 Bld 17 B
 Concentratiekamp
 Buchenwald
 13 Herfogenental

ZURÜCK

20%

Gesmokkelde brief op toiletpapier.

5 Dec 1943
 Der Führer Befehlung kann nicht nicht ausgeführt werden. Befehle in Lager sind verboten. Kollaborieren ist verboten.

Ausgang aus der Lagerordnung:
 Jeder Gefangene hat in Monat 2 Briefe über 100 Wörter empfangen und abgeben. Die Briefe dürfen nicht mehr als 4 Seiten zu 10 Zeilen enthalten und müssen schriftlich und gut lesbar sein. Die Briefe dürfen nicht mehr als 4 Seiten zu 10 Zeilen enthalten und müssen schriftlich und gut lesbar sein. Die Briefe dürfen nicht mehr als 4 Seiten zu 10 Zeilen enthalten und müssen schriftlich und gut lesbar sein.

Der Lagerkommandant

Lieve Vader en kinderen, Het gaat niet aan, het gaat er al hoer dan met jullie ook, er mag om de 14 dagen een brief schrijven en een van jullie antwoorden, daar blijft er een dag naar uit, je mag me elke week een postje sturen van ongeveer 3 kilo, stuur me dan: Boka en Vet, Duitse kromme Sinter, eigen gebakten brood van Tarwe en een wit of half van half, wat Jantje wat kade en rookgaren. Stuur met vier sigaretten en voor kade wat sigaren, en verder mag je maar vier groeg en paar dikke vellen en een stel vordergoud en een dikke Tasje, daar elke week wat dan vider heb je te gamid de Boka's id. Hoop en hoop posten dat wat, me maar wat id met heb je. Late de groeg goed me heb heb hoe daag

Melle Komrij voor de winkel in de Regentenstraat.